

Lató

2024. február
XXXV. évfolyam
2. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztők:
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:
Szerkesztők:

VIDA GÁBOR
ANDRÉ FERENC
CODĂU ANNAMÁRIA
FISCHER BOTOND
SZABÓ RÓBERT CSABA
MOLNÁR ROZÁLIA
SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:
Korrektor:
Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT
IRSAI ZSOLT

TARTALOM

ZALÁN TIBOR:

Murteri jegyzetlapok (Felezőszonettek) ■ 5

GERZSENYI GABRIELLA:

Fulladáspont (Novella) ■ 7

NAGY MÁRTA JÚLIA:

Reznáció atya; Agglomeráció beépítés előtt két perccel;

Vendégség (Versek) ■ 12

CSABAI LÁSZLÓ:

Remények (Elbeszélés) ■ 16

PAPP-SEBŐK ATTILA:

Katé; Fölötted vibrál; Valahányszor (Versek) ■ 35

HIRSCH MÁTÉ:

Sokszor; Céltalanul (Versek) ■ 37

GOMBÁS KATALIN:

Olyan, mint én; Egy nap a városban; Idézetek éjszakája

(Rövidprózák) ■ 39

LOCKER DÁVID:

Krakkói dal; Kalandok, amikben végül nem fogok részt venni

(Versek) ■ 47

NAGY JÚLIA:

Simba; Víz; Apám; Borjú; Szürkülődött (Rövidprózák) ■ 51

TOROCZKAY ANDRÁS:

Zsír; Prométheusz (Versek) ■ 59

LOKODI IMRE:

Ez a nő teremő? (Elbeszélés) ■ 64

TOMAJI ATTILA:

Mese a hőesésről (Vers) ■ 75

TÓTH KINGA:

Titkos kert (Vers) ■ 76

KUKUCSKA SZABOLCS:

15:34; 14:58; 14:22; 12:34 (Versek) ■ 77

NÉZŐTÉR

Gyakornoknaplók (Koordinálta Boros Kinga) ■ 79

TOMPA FERENC:

A gyakornok életének értelme (Tompai Miklós Társulat:
Emma életének értelme) ■ 80

KOÓS CSENGE:

Hogyan lettem Gizike? (Radnóti Miklós Színház: *3Tél*) ■ 83

BALOGH ÁDÁM:

Szolgálat (Harag György Társulat: *My Fair Lady*) ■ 86

BROK BERNADETTE:

Egy légy kalandja a színházban (Örkény István Színház:
Suttogások és sikolyok) ■ 91

TORNER ANNA:

Hogy számít... (Örkény István Színház: *Lidércek, Shaxpeare, Delírium*) ■ 94

TÉKA

LÁSZLÓ ZSUZSA:

A punk, a mártír és a vak együtt mennek be a kocsmába...
(Puskás Panni: *Megmenteni bárkit*) ■ 98

VARGA NÓRA ERZSÉBET:

Fókuszban: a nő (Ughy Szabina: *Az átlátszó nő*) ■ 102

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Ezeregy és elmondhatatlan (Colum McCann: *Apeirogon*) ■ 105

TALÁLT VERS

KOVÁCS ANDRÁS FERENC:

Kazinczy utca 22 ■ 109

NÉVJEGY

ZALÁN TIBOR ■ 111

Honlap: www.lato.ro

Zalán Tibor

MURTERI JEGYZETLAPOK

(FELEZŐSZONETTEK)

Az emberi lényegről

Hajnalok Egyedül a tengerrel Belegázol
a vízbe és háton úszni kezd Sokáig Ég fenn
néhány kósza vándorfelhő akár a némberek
égnek el az emlékezetben És senki mások
Az Isten se-érzet talán Hogy senki se nézi
Az egyedüllét nem azonos a magánnyal A
magány viszont azonos az emberi lényeggel

Az emberi lényeg nem azonos az emberi
léttel Ahogy az egyedüllét sem a magánnyal
Valaki nézi de ez már rég nem isten-érzet
Az emlékezet eléget ilyenkor másokat
benne Fenn elnehezülnek tekintetétől a
felhők a kósza vándorok Némber lángol az ég
Háton Majd leomlanak a hajnal díszletei

Az idő legyintése

Az időre rálegyint Tudja az idő is csak
legyint rá Nem érdekli a hova és hogy mikor
lesz bármiféle értelemben is kortalan Még
fiatalon koravén Öregedőben talán
már fiatal lehet Senkinek soha kortársa
Ha az idő fal belecsap ököllel Aztán a
fal elé áll és ökölbe szorított kézzel vár

Sorsára vár ökölbe szorított kézzel a fal
előtt Ha az időököl a gyomrába vág Nem

kortársa senkinek Soha nem lehet fiatal
ahogy öregedésében sem lesz koravén Csak
kortalan mindenféle értelemben A kora
nem érdekelheti tehát Legyint az időre
Tudja előbb-utóbb az is legyinteni fog rá

FULLADÁSPONT

Amikor megismertelek, indiánszökdelésben haladtál az Erzsébet hídtól a Szabadság híd felé. Így szeretted megtenni az utat, felváltva ugrottál egyik lábadról a másikra, karjaiddal lendületesen kaszálva. Derékig érő, hullámos, barna hajad minden szökkenésnél felrepült a levegőbe, mintha egy nagy kendő úszna utánad. Igazán ki se fulladtál, csak megizzadtál kicsit a végére. Mélyen lehajoltál, megráztad a sörényed, tíz ujjaddal beletúrtál, aztán hirtelen felegyenesedve hátradobtad. Csokoládéillata volt a hajadnak. Egyszer meg akartam tudni, ez a temérdek haj mind a sajátod-e. Niki szerint vendég-hajat ültettek be a fejedre. Egészen közel hajoltam, nem vehettél észre. A vérző orromat látva kis híján elpityeredtél, de én csak nevettem, és azt mondtam, ilyen illatos orrbavágást még senkitől sem szenvedtem el. Erre örömdben körbejártad a tér közepén lévő ivókutat. Indiánszökdelésben. Niki nem tudott veled tartani a szökellésben, mindig túsarkú cipőt és rövid szoknyát viselt. Te voltál az egyetlen lány, aki lapossarkúban, farmerban és pólóban jött az egyetemi bulikba.

Amikor először megcsókoltalak, eperíze volt a szádnak. A déli parton hevertünk a fűben, valahol Szárszó és Földvár között. Túl voltunk a számvitel írásbelin, és mosatlanul faltuk az epret. Imre hozta a saját kertjükből, bizonygatta, hogy nem használnak vegyszert. Ez meg is látszott, némelyik szem erősen csigarágta volt. Niki nem kért belőle, elment jégkrémért a kezségsütő mellé. Tangabugyijának pántja bemélyedt kétoldalt a húsába. A törülközőjén olajos foltok maradtak utána. Nem számítottál rá, hogy megcsókollak. Egy hatalmas eperszemet vettél épp a szádba. Felkiáltottam: „Vigyázz, csiga!”, és számat a tiédre tapasztottam, hogy a nem létező csigát kiharapjam. Azt gurguláztad, hogy hülye vagyok, és különben is tele vannak a fogaid epermaggal. Nem érdekeltek az epermagok. Csók közben a hátadra csúsztattam a kezem, a fürdőruhád keresztpántja alá. Te voltál az egyetlen lány, aki egyrészt hozott a balatoni hétvégére.

Amikor először szerettelek, üzleti kommunikáció vizsgára készültünk. Hűvös volt januárban a kis garzonod, csak földszintire futotta a szüleidnek, amikor elhatározták, kimenekítenek a kollégiumból. Szorosan össze kellett bújniunk, a hosszú irhabundádba bugyoláltuk a lábunkat. Niki felhívott, hogy menjek vissza a koleszba, filmvetítés van. Kikapcsoltam a telefonomat, te

pedig ráírtad a radírra: Niki, aztán beleszúrtad a golyóstollad hegyét. Megvuduztad Nikit. Eloltottuk a lámpát, a tankönyvet begyűrtük a párnák alá, hogy a fejünkbe menjen az anyag. Két nap múlva a Lúdanyóban ünnepeltük a csapattal a sikeres vizsgát. A te sikeres vizsgádat, mert én megbuktam, hiába volt a tankönyv a párna alatt.

Amikor megkértelek, túrabottal a kezekben álltál a Bakony egyik sziklás kiszögellésén. Oda kiabáltam fel neked, te pedig onnan kiabáltál vissza, hogy hozzám jössz, de csak ha megtanulok vezetni. Mert az mégse állapot, hogy mindig te légy a sofőr. Vacsora után lefoglaltuk a kis szállodai szaunát. Bevittünk egy üveg pezsgőt, s mielőtt felbontottam, jól felráztam az üveget. A felzubogó habot a testedre folyattam. A kályhára is jutott. Mindketten becsíptünk, rengeteget neveltünk, aztán szeretkeztünk. Soha életemben nem volt még annyira melegem. Niki azt mondta, vizes törülköző kellett volna a fejemre. Vagy posztósapka, amelyet az oroszok viselnek a szaunában túlhevülés ellen.

Amikor eljegyeztetek, a kertvendéglőben ültünk, anyád fülébe húzta a cigány, apád meg ezreket dugdosott a vonóba. Nem gondoltam, hogy annyi nótát ismersz. Nálunk nem volt szokás mulatni. Anyám zavartan gyűrögte a szalvétáját, apám meg nem tudta, hogy a fehérbort a karcsúbb pohárba kell tölteni, s az öblösebbet tolta a pincér elé. Este elvittelek az Operába, olcsó jeggyel, a kakasülőre. Távcsővel vizslattuk a zenészeket, derültünk az üstdoboson, aki szundikálni látszott. Niki másnap megkérdezte, nem akarunk-e páholyt a következő előadásra, vagy földszinti helyet, van ismerőse, tud szerezni szakmai jegyet. Halálosan komoly arccal válaszoltad, hogy mi a felső tízezerhez tartozunk, és csak a harmadik emeleten érezzük jól magunkat. Azt hiszem, Niki számára akkor vált világossá, hogy nem kedveled.

Amikor hazaértél az első munkanapod végén, csillogó szemmel újságoltad: saját irodát kaptál, saját számítógéppel, a főnöknő nagyon kedves, és lesznek majd kiküldetéseid. A következő hónapban a fizetésed háromnegyedét elköltötted egy kosztümre. Hogy rendesen nézhess majd ki a prágai workshopon. Cseh sörökkel megrakva jöttél vissza, meg egy kisvakondos kitűzővel, amit a házigazdák egyike ajándékozott neked a búcsúvacsorán. Csillogó szemmel újságoltad, milyen pompás esti kivilágításban a Vencel tér. Niki azt dünnyögte, nem lesz ennek jó vége, és hogy most még nem késő.

Amikor elvettelek, anyád fennhangon dicsérte a gyűrűt, amelyet a „Börzsönyben, vagy hol is” húztam az ujjadra. Hiába igyekezett, láttam rajta: nincs ínyére, hogy nem brillköves. Aztán kacarászva, apró sikkantásokkal mutogatta mindenkinek a jegygyűrűket, melyeket maga választott ki. A

boltba apámat is elvitte, mégiscsak közös döntés legyen. Mindkét aranykártyában volt egy apró gyémánt. A nyitótánchoz te választottad a zenét, valami latin slágert, a címét mindig elfelejtem. Előtte sokat gyakoroltunk otthon a nappaliban, hogy flottul menjenek a figurák. Az alattunk lakó nőci többször felkopogott. Egyik buli után becsengettél hozzám hajnali négykor. Amikor nagy sokára ajtót nyitott, kacagva mondtad, hogy „elnézést, téves”. Aztán indiánszökdelésben indultál a lift felé. Harmadik emeleti lakásra fizettek be anyádék, nem akartunk tovább fagyoskodni a földszinten. A lagziban Imre kicsit felöntött a garatra, és már vacsora közben el akart rabolni. Végül beérte az egyik felszolgálólánnyal. Hazaindulás előtt találtunk rájuk a konyha mögötti kis raktárban. Mindketten nyitott szájjal aludtak két fagyasztóláda között, egy hosszú, krémszínű asztalterítővel takarózva.

Amikor megszülettek az ikrek, levágattad a hajad vállig, és decens lófarokban hordtad. Sokszor éjszakára is összefogva maradt. A sok mosástól és mosogatástól folyton letörtek a körmeid, zseléréteget rakattál rájuk. Néhány hét elteltével a körmösnek házhoz kellett járnia, a fiúk nem tűrték a távollétedet. Babanézőbe Niki egy nagy doboz Legót hozott, amiből rendőrségi épületet és rendőrautót lehet összerakni. A sok apró alkatrész miatt fel sem bontottuk a csomagot. Niki felvetette, hogy beajánl az Ancsikához, jól takarít, és a gyerekeket is rábízhatod. Kikérted magadnak, azt mondtad, van egy remek férjed, és kitűnően boldogulsz.

Amikor elvittelek Afrikába a kinevezésem után, a nagyszülők felváltva vállalták az ikreket, egy-egy hétre. Szénszünet miatt zárva volt az ovi egész januárban. A tieidnél kezdték. A második hét elején idegeskedtél, mert anyám nem küldött minden nap három üzenetet, és mert biztosan elfelejtette adni nekik a vitaminokat és a biogyümölcs-leveket. A második hét végén azért idegeskedtél, mert bemászott egy nagy bogár a bungalóba. Közölted, hogy máskor ilyen lepra helyre nem mehetünk. Niki örült a kókuszos fürdősónak, amelyet a parti szuvenírboltban vettünk méregdrágán. Szerintem csúnyán átverték, de nem bántad, azt mondtad, megengedhetjük magunknak, és a helyieknek is élni kell valamiből. Imre röhögve közölte, hogy a kerületi drogériában is lehet hasonlót kapni, látta a barátnőjénél.

Amikor megszületett a lányunk, nagyobbra cseréltük a kocsit. Ragasztoktól az ülésűtéshez, ne pálljon be meleg időben a feneked. Három héttel többet kellett így várni. Féléves se volt a lányunk, beadtad a bölcsibe, délelőttökre. Hogy magadra is jusson végre egy kis idő. Féléves se volt az új kocsi, meghúztad az oldalát a garázsból kifelé tolatva. Azt mondtad, nem tudod megszokni, hogy annyival szélesebb a réginél. A kiharapdált ajkadat

bordó foltok tarkították, megfogta a vörösbor. Egy héttel később befejezted a szoptatást.

Amikor megvettük a nyaralót, le kellett vinnünk a fehér szekrényt. Azt mondtad, oda jobban passzol, itthon meg már úgysem férnek el a ruháid, csináltatsz méretre egy plafonig érő gardróbot tolóajtóval és tükörrel. A fehér szekrény tetején megtaláltuk a Legót, amelyet Niki hozott a fiúknak. A doboz mögül egy karton cigi került elő. A kérdő tekintetemet látva csak megvontad a vállad. Niki szerint már régóta szívhattad stikában, ezért kezdtek sárgulni a fogaid. Elküldted Nikit a kurva anyjába.

Amikor életemben a legrészegebbnek láttalak, két fickó próbált kielégíteni. Kitartók voltak, de hiába. Nyögtél, lihegtél, aztán felugrottál és kirohantál a mosdóba hányni. A te ötleted volt a swinger klub. Pontosabban azé a külögyes lányé, akivel megismerkedtél az ankarai gépen. Láttam a nyelvét a füledben matatni, miközben a reptéren búcsúzkodtatok. Nem gondoltad, hogy kimegyek eléd. A klubban a lány szomorú volt, amiért használhatatlanra ittad magad, de hamar talált másik társaságot. Kicsit emlékeztetett Nikire, neki is bevágott a húsába a tangabugyi pántja.

Amikor a fiúk leérettségiztek, este mindnyájan ráálltunk a mérlegre, és feljegyeztük a számokat a családi füzetbe. Kisebb korukban rendszeresen mértük a gyerekek súlyát és magasságát. Poénból a magunkét is. A mérleg ezúttal többet mutatott, mint amit látni szeretnél volna. Akkorát rúgtál bele, hogy lerepült az elemtartó fedele. Másnap két csomag fogyasztóteát és egy doboz étrendkiegészítő tablettát vettél a patikában, a sportboltban pedig új futócipőt és légáteresztő felsőt. Leköltöztél egy hétre a nyaralóba, hogy ott majd elkezdjed az egészséges életet. Hazatérve szidtd a nyomorult isten háta mögötti falut, ahol nem lehet semmit csinálni, a kertben térdig ér a gaz, és szünet nélkül ugatnak az utcabeli kutyák.

Amikor utoljára szerettelek, nagyon sokára tudtál elélvezni. Azt mondtad, a hangulatjavító mellékhatása, hogy szétszórttá tesz, nehéz koncentrálnod. Még egy volt a testünk, amikor a bal térdedet kezdted kapirgálni, és elégedetlenkedtél a szörtelenítő lézerkezelés miatt. Fogadkoztál, ha túl leszel a mellplasztikán, visszamész a lézerszalomba garanciális javítást követelni. Volt, hogy egész napokat lófráltál a városban, görcsösen, elfehérült szájjal kerested a neked való kezeléseket. Szépségszalonokban kértél árajánlatot és beszéltél meg időpontokat, amikre aztán nem mentél el. Szidtd a nyomorult civilizációt, a szmogot és a zajt. Naponta háromszor zuhanyoztál, mégis piszkosnak érezted magad. Fetrengtél a porban fuldokolva. Naponta háromszor mostál fogat, mégis bűzlött a leheleted.

Amikor utoljára jártam a házunkban, a hálósobában ültél a nagy bőrfo-
telban, kis tál sós mogyoróval az öledben. A tartásod görnyedt volt, a hajad
egészen rövid, és akkor éppen narancssárga. A konyakospoharat és a ciga-
rettásdobozt nem takarta el a kezeden tartott könyv. Fejjel lefelé tartottad.
Poshadt patak folydogált körülötted, nyaldosta az emésztőgödör szélét, amin
a fotel billegett. A szemközti sarokban egy alak álldogált, vicsorogva, véres
fogakkal. Mohón tátogott, feléd kapkodott a szájával. Lényedből egy dara-
bot löktél mindig oda.

Amikor utoljára láttalak, hatalmas, sötét napszemüveg takarta a fél arco-
dat. Vagy tán az egészet, annyira beesett volt. A régi drapp kosztüm lötyö-
gött rajtad. Hongkongi szabó csinálta méretre az egyik konferenciád alatt.
Rá akartál gyűjtani a folyosón, de annyira remegett a kezed, hogy nem talál-
tad el a gyufa lángjával a cigaretta végét. A bírónő figyelmeztetett: az egész
épületben tilos a dohányzás. A tárgyalás végén nem köszöntél el senkitől,
leszegett fejjel és sietős léptekkel igyekeztél a kijárat felé. Kis bőrhátizsákod
egészen lecsúszott a válladról, és nyitva volt a cipzárja. Látszott a bélésen is
a márkajelzés. Utánad akartam szólani, de épp megcsörrent a telefonom. A
lányunk aznap tette le az utolsó vizsgáját, elhívott ebédelni, hogy megünne-
peljük a doktorrá válását. Nem kérdezte meg, hogy vagy.

Amikor utoljára hallottam rólad, épp kijöttem a tanszékről egy fárasztó
megbeszélés után. Niki várt a téren, két jegy volt nála estére az Operába,
első emeleti páholyba. Nem akartam elfogadni, azelőtt mindig csak veled
néztem operát. Niki azt mondta, ezt a modern feldolgozást úgyis utálnád,
ha együtt élnénk se jönnél el velem. Azt is mondta, látott a patikában. Még
jobban lefogytál. Vagy inkább: elfogytál. Elfogyasztottad magad. Csak a sok
lyuk maradt molyrágta ruhádból. Elfogadtam a jegyet. Niki szájon csókolt,
aztán körbejárta a tér közepén lévő ivókutat. Indiánszökdelésben.

REZIGNÁCIÓ ATYA

*Most, hogy kertünk csöndje ásít,
zümmögnek a karbunkulus-hátú bogarak,
tengeri kövületek fríze koszorúzza a kőporos
homlokzatokat – csigavonalaikat rózsás-szőszös
virághajzat cirógatja. Betonkeverő mordul,
rádió visít fel – ijedten ugrik arrébb egy macska.*

Vess meg, ha szeretni nem tudsz. Hajókat vontat
a távolban egy csigalassú óriás, aki nem akarja
megerőltetni magát. Palotakertek felett csapdosnak
a háрпиák oldalági leszármazottai, madárfejük van,
de az udvart beárnyékoló testük, hatalmas, karmos
lábuk. A virágbozontból porcelánarc bújik elő
félősen, bőre és a szirmok egyforma színűek.
Enyhe pír, barack, flamingó és neonnarancs
között. Azt suttogja, *nem bízik senkiben.*
Hogy álmában olyan a föld, mintha minden
futóhomokká válna, és beterítené az ágyásokat,
vagy iszap, lehúzza és magába temeti.

Ha tűz a nap, homok, ha zuhog az eső, iszap, felelem,
és görnyedek egy könyv fölé, amelyben egy azóta
kihalt, de a valóságban sohasem létezett nemzetség
egyik tagja azt mondja a másiknak párzás előtt,
hogy *karóba húzlak.*

Sohasem volt az embereknek ízlése, pöröl
srégen szemben az árnyékszugban velem
egy orgonahajú, régen elporladt rokon,
aki túlságosan ragaszkodik a házhoz.
A volt feleségemtől jobban félek,
mint tőle – pedig amikor a fenti sorokat
írtam neki, még olyasminek láttam,

mint azt a nimfát vagy lart, aki
szégyenlősen somfordált előttem néha,
kacérkodott a saját kacérsága gondolatával,
de egy nyugalmazott klasszika-filológust
ugyan ki tudna zavarba hozni, és
miért is akarná?

Kertem teremtményeinek koszorújából
figyelek fel a lányra, aki a kerítésen túl áll,
mohón issza be a szeme a gránátalmavirágot
és a szellőrózsa halvány kis bogait, a túllét
áttetsző sejtetéseit a zord tűlevélsarkokban,
hajóvontatást, láncok csörgését, kötél súrlódását
véli hallani.

AGGLOMERÁCIÓ BEÉPÍTÉS ELŐTT KÉT PERCCSEL

A nap a fák kohókarjaiban.
Lassan olvasztják szét aranyát,
bűvös rámába vonják a várost,
elénk terítik aranykorát.

Rétet lecsupaszítva, vígan,
szénerdők közt könnyű szél suhan –,
viskók süllyednek talajba derékig,
szénágkeretben jászol a tájkép.

Akác göcsörtös mancsain át pislog
még kicsit kéken az ég – aranyló felhőpamacshaj,
alatta köntöse rózsáslila sávja –
lenti szürkeségünk tükre ez a pompa.

Télköpeny, barna háztetők szövédéke,
vaskígyók, acélcsigák őrzik
a nyüzsgést és a nyugalmat,
felkenve matt felületre az alkony viaszát.

A védelem hályogának alkonybuborékja,
szférák üveggömbfalának áltengeréből
partra vetődött, kifakult korall,
rózsakvarc-érdesség mindenén.

Aranypalástú nyírfazuhatagban
folyó a haj és tűz a szem.
Köd sompolyog a kert végében,

a felejtés szövete felfejthetetlen.

Ha minden sejt emlékezne is,
ne érezze a test önmagát.
Marad az íriszben a láng,
csuklók és bokák hínárral csomózva –

csontkarok húzzák a jeges Cocytusba.

Akácmarokkal fognak fent kezét;
de kicsusszan markukból a tűzszemű lány,
haja ad a folyónak életet.

VENDÉGSÉG

Mindent szeretett, ami régen volt szokás.
Ibolyacsokrokat a leveleikkel körítve,
paprikás, olajban sült ételeket;
miután jóízűen megrágta, lenyelte,
és leöblítette egy gejl borpárlattal,
a háta mögött araszoltak a falvédőn
a minták, mint egy cohors vöröshangya.

Mindent áldott, ami kőbe volt vésve,
ezért értelmezhetette így a szavaimat is;
egy kerítés előtt álltunk dideregve,
kitöltve a vadszőlőfüggöny réseit,
címerünk a sunyi kalmár és a fősvény kincstárnok
oroszlán- és griff-feje, csontos markuk
egy percre érdekből összeolvad,
ma már se szélről, se kósza ágtól
búbarna köpönyeg tovább nem szakad,
lomha vihar söpri az utcát este nyolctól
hajnali ötig, hogy a reggel arcba röhögje:
ma sem lesz virágszirmokkal csempézve
a járda, hogy kis hölgyed csokorba kösse.

Mindent megbecsült, ami már nem létezett,
lebontott ház a sarkon, betört ólomüveg portál,
szokások, ha tetszik, ha nem, csak mondják
a végén, hogy *jó, hogy itt voltál*,
hogy közben mi történt, széttördeli
a látszat, mert mást nem tehetnek,
vadul kígyózó indái szomjas és szívós,
ravaszul összefonódó levélhadaknak.

Csabai László

REMÉNYEK

1. levél

1912. május 4.

Tc: Gróf Gyöngyöspatakgy-Gyöngyvár Gyula Gedeon Úr, a beregi választókerület alsóházi képviselője (Nemzeti Munkapárt)

Fa: Bockerék község lakosai

Méltóságos Gróf Úr!

Kérjük, ne nehezteljen meg ránk azért, hogy kérésünkkel Önhöz fordulunk. (Tóth András tanító úr segítségével, aki lejegyezte szavainkat.) Mi tudjuk, hogy a Méltóságos Úrnak rengeteg dolga van, az állami ménesek és méhesek, mintagazdaságok, kérvények, építkezések, jótékonyági estek stb. Mi csak azért teszünk így, mert végső kétségbeesésünkben már csak Méltóságodra számíthatunk. (A Magasságos Úristenen kívül természetesen. De hiszen Méltóságod is lehetne a Mindenható eszköze.) Ami nyomor itt nálunk, a Beregben van, azt kibeszélni nem lehet! Főleg a föld nélküli nép, a kapások, béresek, napszámosok, átaljasok, árendások, vagyis a zsellérfélék között. Mi már nem ettünk kenyeret évek óta! Ha kapunk egy kis gabonakommenciót, azt vízben főzzük meg, hogy jól dagadjon meg, mert úgy tán több éhezőnek veri el éhségét. De bár másból lenne elég, nem panaszkodnánk! De nincs! A majorság lovaitól kell elcsenni a zabot, a baromfitelep hombárjából a málédarát! És ha folyik egy kis liszt a darálónál, egy kis mag az olajtőnél, mi azt is belevetjük a kondérba, csak minél több legyen. Ha meg végképp nem futja az újig, faháncsot, makkot reszelünk a lisztbe. Bár attól felpuffad az ember, és kelés lesz a fülében meg az orrán.

Méltóságos, Szeretve Tisztelt Gróf Úr!

Tudjuk mi, hogy a gazdagság és a szegénység is Isten akaratából van, és türelemmel kell viselni sorsunkat, más vagyonára, jószágára áhítozni bűn, de csak nem bírjuk elviselni apróbb gyermekeink jajgatását. Volt már, aki felkötötte magát az erdőben emiatt, pedig az kapitális bűn, kizárja magát Isten országából, aki ilyet tesz, és az elkárhozottak között fog főni örökké.

Egy kis föld kéne nekünk, Méltóságos Úr! Nem attól, aki becsülettel műveli, hanem aki elhanyagolja vagy legelőnek fogja be, mert rest szántani, bajlódni vele. Vegyenek el attól, aki meg sem tudja számolni, mennyi van

neki! Nekünk elég lenne családonként fél holdacska. Azon már megterem annyi krumpli, hogy ne haljunk éhen, meg egy kis malacka is eltengődjön. Mert kéne, hogy a Megváltó születésének és feltámadásának ünnepét egy kicsit zsírosabban üljük meg. A nagyságos falubíró úr azt mondja, takarékoskodjunk és dolgozzunk. De hát napszám csak májustól októberig van. Ha van! Takarékoskodni pedig nincs miből. A Nagytiszteletű Lelkész Úr azt mondja, imádkozzunk. Ezt meg is tesszük, bár az éhség megzavarja elménket. Pesti vigécek arra bujtanak, hogy vegyünk hitelbe jegyet a fumei gőzösre, és menjünk Amerikába. Páran meg is tették ezt, de jönnek haza, mert nem bírnak az édes szülőföldjük nélkül élni. Meg már ott is annyi a becsámborgott nép, hogy nem jut mindenkinek munka. És a magyart külön lenézik, négernek tartják. Még annál is rosszabbnak, mert a magyarok kevesebért is elvállalnak egy munkát, így az amerikai hoppon marad. De a magyar sem jár végül jól, mert a tótok még olcsóbban dolgoznak. Megverik persze őket ezért a magyarok, de mi hasznuk belőle? Szegénynek lenni sehol sem jó. De nem bánnánk mi a szegénységet, csak éhezni ne kéne!

Méltóságos Gróf Úr!

Mi nem ígérhetjük azt, hogy jótettéért cserébe majd a követválasztáson Méltóságodra fogunk szavazni, mivel nekünk választói jogunk nincs, de imádkoznánk buzgón Méltóságodért Magáért és minden rokonáért. Méltóságod nagyapja, az áldott emlékü Ödön Gróf nagyon sokat tett Bockerékért, minden újszülöttnak a keresztapja volt, és adott az apának egy rénus forintot, ha annak nem volt elmaradása az úrbérrel. Ha Méltóságod, drága nagyapja mintájára, kisegítene minket mostani nagy szorultságunkban, hálaadó imát mondatnánk ezért a templomban. Nemcsak a kálvinistában, de a katolikusban és a görögben is.

Maradunk áhítózó reménnyel és tisztelettel: hívei Bockeréken

2. levél

1917. december 4.

Tc: Wekerle Sándor Miniszterelnök Úr (Alkotmánypárt)

Fa: Bockerék község lakosai

Mélyen tisztelt Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Kérjük, ne haragudjon meg ránk azért, mert a hadat viselő ország irányítása miatti sok feladata között az idejét raboljuk. A nyomor és az éhség kényszerít minket erre, mert azt nem lehet kibeszélni, milyen élet van fa-

lun, különösen itt a Beregben, és legfőképp nálunk, Bockeréken. Még az úgyszintén nélkülöző tákosiak, csarodaiak meg fejércseiek is azt mondják: „Bockerék, az Kódusfalva! De nem mert oda megy a kódus, hanem hogy a lakosai kódulásból élnek, vagy megszöknek.” És ez színigazság. Elszöknénk innen, de hát hová? Amerikába nem mehetünk a háborúság miatt. A fiaink viszont kint maradtak, és nem tudnak nekünk egy kis pénzmagot sem küldeni, hogy ne fordulnánk fel az éhségtől. Munka éppen van, mert sok férfiember katonának ment, hát az ő részüket másnak kell elvégezni, és ára is van a terménynek, mert a Honvédség, a K. u. K. hadsereg meg a naményi és nyárligeti polgárok megvesznek minden szemet jó pénzért, de sajnos éppen azért nem jut nekünk élelem a robotért cserébe. Eddig a maradék terményből fizették a módos gazdák meg a grófi majorság a napszámot vagy a kommenciót, most már, hogy folyik nekik a pénz, nekünk is koronákat adnak. De leginkább csak krajcárokat. Azért azonban nem tudunk kenyeret, zsírt, lisztet venni, mert megfizethetetlen az áruk. Képzelden el egy anyát, akinek öt gyermeket kell eltartania a fronton lévő apa segítségével nélkül! Az állam juttat neki pár krajcár segélyt, de abból naponta csak egy negyed vehet vagy egy bögre tejre futja. Ha lenne tej meg kenyér! De hát nincs, ez az, hogy nincs!

Drága Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Önben igen nagy bizodalom van, hiszen egyszerű sorból és faluról került ebbe a dicsőséges posztba. Az Isten és Károly Királyunk segítse továbbra is munkájában! A Nagyméltóságú Úr pedig minket segítsen egy kicsit, hogy legyen erőnk dolgozni és élelemmel ellátni magunkat és dicső honvédeinket. Egy kis föld kéne nekünk. Családonként egy-két hold. Azon már terem annyi krumpli, hogy jóllakhat egy család is meg a malacka is. Nekünk senki más tulajdonára nem fáj a fogunk, de van itt egy zsidó nagybirtokos, a Topolcsányi Móric. A Mónus-birtok gazdatisztjeként kezdte, aztán a birtok bérlője lett, most meg a tulajdonosa. Ő igazán szerencsés ezzel a háborúval. Úgy meggazdagodott a hadiszállításokon, hogy a feleségének ezüstróka bundát vett. Azt is hogy vehette? Az ezüstróka irhát mindig Szibériából, Oroszországból hozatták be a szűcsök, de most a muszkákkal hadban állunk! Mi nem akarjuk Topolcsányit rágalmazni, de igazán gyanús, amiket egyébként is művel. Azzal pedig csak bizonyíthatná a hazafiasságát, ha a hatalmas birtoka egy részéről lemondana a falu szegényei javára. Ha kell, ledolgoznánk a kapott földecske vételárát. De mi nem merünk ezzel öhozzá fordulni, mert nem is beszélhetünk vele. A régi Mónus-udvarházat

fegyveres őr vigyázza, és a botosispán leinspekciózza azokat, akik a birtokos elé akarnának járulni, és az adna nekünk!

Egyedül a Nagyméltóságú Úr belátásában bízunk.

Maradunk a haza érdekében végzett kitartó munkája iránti tisztelettel:
bockeréki lakosok

3. levél

1919. február 26.

Tc: Berinkei Dénes Miniszterelnök Úr (Polgári Radikális Párt)

Fa: Bockerék község lakosai

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Szívünk minden melegével köszöntjük Önt mint a demokratikus forradalom egyik vezetőjét. Amikor híret vettük a pesti eseményeknek, itt szövetdarabkákból nemzeti lobogókat varrtak az asszonyok, és bevonultunk Naményba, hitet tenni a független Magyarország, vagyis már Magyar Népköztársaság, a Nemzeti Tanács és Károlyi Mihály mellett. Naményban a kőrádás szolgabíró meg a szocdemes Lukács vaskereskedő minden jót ígért, de abból eddig nem valósult meg semmi. A katona fiaink nem jöttek még haza. És földet sem kaptunk. A Wertheimerek meg a Gyöngyvályak, akik évszázadok óta szípolozzák a népet, most is a kastélyukban vannak, és csak annyit üzentek a falubírónak, hogy aki földet akar, az kaphat, ha fizet érte. De hát honnan volna pénzünk, mikor ők nekünk most terménnyel fizetnek, és még abból is csak annyit kaptunk, ami a jóllakáshoz kevés, az éhenhaláshoz sok.

A szegény nép ezért itt már nagyon csalódott, félő, hogy be fog dőlni a plébános uszításának, aki szerint Károlyi áruló, az antant bérence. A naményi szegénynép tegnap éjjel nekitámadt, és kifosztotta a boltokat, ma meg a suszterek tüntettek, mondván, hogy a forradalmi kormány ellehetetleníti őket a hatósági cipőárral ahelyett, hogy felszámolná a kartellek bőruzsoráját. Mi nem lázadunk a forradalmi kormány, a minket, egyszerű népet pártoló hatalom ellen, de szeretnénk, ha végre kapnánk családonként 5-10 holdat, a sok évszázados munkánk elismeréséül, és hogy éhen ne vesszünk. Ígérjük, fizetni fogjuk az adót, akár terményben, akár pénzben kérik azt, csak jöjjön már Pestről egy hivatalos ember, aki megkezdi a parcellázást úgy, ahogy megtette Károlyi gróf a saját birtokán.

Az igazság győzelmében reménykedve maradunk tisztelettel: Bockerék sokat szenvedett lakosai

4. levél

1919. április 20.

Tc: Szamuely Tibor Népbiztos Úrnak (Kommunisták Magyarországi Pártja)

Fa: Bockerék dolgozó parasztjai

Világ Dolgozói Egyesüljete!

Méltóságos Szamuely Tibor Elvtárs!

Szívünk minden melegével köszöntjük Önt, a nép fiát, a dolgozók reménységét és védelmezőjét! És úgy is, mint földinket, hiszen nagyon jól emlékszünk édesapjára, aki a gazdáknak mindig a legjobb árat fizette a forgóért és a málédaráért, és akinek a naményi meg a nyárligeti lerakatában a szegény nép is tudott hitelre vásárolni. Ismerjük az Ön két öccsét, a szintén bolsevik Lacit és Gyurit is, s a Mindenhatót kérjük, hogy támogassa mindhármoduk munkáját.

Mert azt kibeszélni nem lehet, milyen világ volt itt! A Wertheimer grófok kiskirályként uralkodtak. A kommenciósoknak a kukacos abrakot mérték ki, a napszámosnak jancsibankóval fizettek, amit a boltban lehetett levásárolni, de a boltot is tőlük árendálta a zsidó. És még ha fizettek volna szerződés szerint! Mert rendre hibás volt az elszámolás. Ha a szegény a bírósághoz fordult, a csendőr jött ki ostorral lebeszélni. Ha mégis lett tárgyalás, a szegénynek kellett rágalmazásért jóvátételt fizetnie, mert a járásbíró és a szolgabíró hivatal is az urak zsebében volt. Minden mágnás és fontos hivatalnok, bíró náluk vadászott. A vadat viszont álló nap a béreseket hajtották, és cserébe jó, ha egy girhes vadnyulat kaptak. Azt is ott helyben meg kellett nyúzniuk, mert a gereznája a grófnak járt. Aki apprehendált, attól a húst is elvette a botospán.

De vége most már szenvedéseinknek! A muszka katonák Pétervározt azt mondták: „elég az úri világból, most már vörös világ, dolgozó világ jön”. Mi örömmel halljuk, hogy menekülnek a grófok, bankosok, gyárosok, és hogy mindenük a nép tulajdona lesz. Mi megérdemljük ezt, hisz mindig mi műveltük a földet, a gróf legfeljebb csak a hintóból szemlélte meg, és nagy kegyelmesen, ha odaadta a szivarcsutkáját egy részes aratónak.

Azonban van egy kis gond, Népbiztos Úr! Tákoson a régi uradalmi birtokot nem osztották ki, hanem rögtön szövetkezetet alapítottak. A szövetkezetnek nekünk nincs bizodalunk, mert létrehozták már korábban a módos gazdák a Hangya Szövetkezetet, de ott drágábban lehetett vásárolni, mint

a zsidónál. Meg a tákosi új szövetkezetnek a majorsági kasznár lett a vezetője, aki pedig biztosan a gróf embere. Azt mondják, azért lett ő, mert ért a gazdálkodáshoz. De hát a szegény nép talán nem ért? Ő kapált, szántott, aratott, nem a kasznár!

Azt kérnénk a Nagyságos Népbiztos Úrtól, hogy Bockeréken semmiképp ne legyen szövetkezet. Kapjon minden család 10-15 holdat, és ő azzal el fog tudni boldogulni. Fizet majd adókat is utána az egész dolgozó nép javára!

Előre is hálás köszönettel maradunk: Bockerék dolgozó paraszti népe, aki a munkásokkal is szövetséges

5. levél

1920. február 21.

Tc: Monspart Oszkár, a beregi választókerület alsóházi képviselője (Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja)

Fa: Bockerék nemzeti érzelmű, keresztény földművesei

Méltóságos Képviselő Úr!

Szívünk melegével köszöntjük a Méltóságos Urat mint törvényes képviselőnket az ország házában. Most januárban vettünk részt először választáson (leszámítva a kommün tanácsválasztását, de ott csak a kommunistákra lehetett szavazni), és csodás érzés, hogy már végre igazán a nekünk tetsző ember kapta meg ezt a posztot. A még mindig nem nyugvó nemzetellenes lázítók hiába vádaskodnak azzal, hogy a különítményesek megfélemlítették a népet, mi üzenjük a felforgatóknak, hogy bármikor, magyar ember módjára, nyíltan is kiállunk a mellett, akit követnek megszavazni akarunk, sőt, követeljük is, hogy ne sunyi, titkolózó módon folyjék le a választás. És az sem zavar minket, ha a választói teremben ott állt a falubíró, a csendőr és az adójegyző, hiszen ők a mi biztosítékaink, hogy végre ismét emberhez méltó élet lesz a kommün borzalmai után.

Mert kibeszélhetetlen az, mennyi szörnyűséget jelentett vidéken, különösen itt, a Beregben a vörös dúlás. Kezdve azzal, hogy a tiszabecsi plébánost élve elásták a bolsevik hiénák, mert szegény Ambrózi páter agitált az iskolák államosítása és a hitoktatás eltörlése ellen. Naményban megvonták minden régi főhivatalnok fizetését, és arra kényszerítették őket, hogy kapljanak a szövetkezetben. Mert ezek a gazemberek minden parasztembert szövetkezetbe kényszerítettek, melyeknek vezetőit a Szibériát megjárt musz-

kahívóvé vált volt hadifoglyokból jelölte ki a megyei direktórium, amelynek elnöke egy tizenhat éves boltossegéd lett. De előtte még minden majorsági és állami élelmiszerraktárat feltörték, és a gabonát, szalonnát meg bort a részeg csőcseléknek adták. Nyárligeten Szamuely László és György, a Lenin-fiúkkal az országot járó és öldökölve kifosztó Szamuely Tibor két öccse vérbíróságot vezetett be, a módos polgárok gyermekeit elrabolták az iskolából, levágták egy ujjukat, és azt elküldték a szülőknek, hogy legközelebb a karját vágják le, ha nem fizetnek gyermekük kiváltásáért 100 koronát. A bolsevikik után meg jöttek a románok, akik a nem ásott terményt, az iskolák, község-házak bútorait, a szekereket, ekéket és minden mozdíthatót vasúti vagonba rakva Bukarestbe szállítottak.

Úgy vártuk az igazi Keresztény Magyarország visszatértét, mint a Messiást. Persze nem ám tétlenül, mert a bockeréki vörös főkolompot, Tóth Mihályt mi magunk vertük agyon cséphadaróval. Mégis csak akkor tudtunk megnyugodni, amikor a méltóságos Gyöngyváros gróf úr, a mi régi áldott patrónusunk az egész megmaradt Beregben vasvillára hánnya a vörösöket.

És most, hogy értesültünk a kormány földreformtervéről, úgy érezzük, ezeréves álmunk fog valóra válni, hisz azok kezébe kerül a föld, akik tényleg megművelik, akik úgy vigyáznak rá, mint a saját gyermekeikre.

Hogy segítsük a kormány munkáját, már el is készítettük a parcellázási javaslatunkat. Minden eddig nincstelen bockeréki családnak tizenkét hold szántó jut. A velünk mindig szelíd apaként bántó drága Gyöngyváros és Wertheimer grófoknak meghagytunk ezer holdat, és természetesen, ha a kormány ezt szükségesnek tartja, készek vagyunk éves részletekben megváltási díjat fizetni a Méltóságos Gróf Úrnak. Felparcelláztuk a magunk részére a szomszédban fekvő Tákos község nagygazdáinak a birtokát is, hiszen azok, az erkölcselenség mocsarában elsüllyedve, teljesen a kommün uszítóinak befolyása alá kerültek, s ezzel, véleményünk szerint, elvesztették jogukat, hogy megbízható magyar emberként tekintsünk rájuk.

Kérjük, szemlélje meg a Méltóságos Úr a mellékelt vázlatos térképet, és ha azzal egyetért, utasítsa az illetékes minisztérium embereit, hogy jöjjenek ki, és vezényeljék le a földosztást. Sietni kell, hiszen maholnap itt a március, kezdődnek a tavaszi munkák, idejében földbe kell kerülnie a magnak, hogy legyen mit ennie a városban és falun élő magyar népnek.

Mély tisztelettel, segítségében reménykedve: Bockerék lakosai

6. levél

1924. október 13.

Tc: Nagyatádi Szabó István, Földművelésügyi miniszter (Országos Kisgazda- és Földműves Párt)

Fa: Bockerék község elkeseredett lakosai

Drága Miniszter Úr!

Úgy fordulunk Bátyámhoz, mint egyszerű parasztemberhez, akinek a Mindenható megadta a lehetőséget, hogy segítsen az övéin, hogy új Mózese legyen az elárvult, Klemanszó és Benes által feldarabolt Magyar Hazának. Négy éve küzd Bátyám értünk Heródesként, de bizony abból, amit Pesten elért, ide vajmi kevés jut el. Mert azt nem lehet kibeszélni, hogy az urak hogy becsapják még mindig az egyszerű népet. Volt nagy ígéretetés: „Mindenkinek birtokos polgára lesz a hazának.” „Aki dolgozik, annak eszköze és földje is lesz ehhez.” „Az tud a Hazán segíteni, aki magán is segít.” Hetente jött szónok Nyárligetről meg Naményból, énekeltük a Himnusz, a Szózatot és szavaltuk a Magyar Hiszekegyet: „Hiszek egy isteni örök igazságban, hiszek Magyarország feltámadásában.” De itt bizony nincs igazság, és nincs feltámadás, mert Wertheimer gróf, akinek az ük-ükapja azért kapta meg a kamarától Rákóczi birtokát, mert a Vitézlő Fejedelem ellen vezette a császári sereget, ez az idegen szívű rablólovag-leszármazott nem ad nekünk földet. Semmit! Vagyis ad, portánként egy holdat, de az rosszabb a semminél. Ugyanis a távol fekvő, folyton folyójárta vagy kavicsos, szikes réteket parcellázza ki nekünk. Persze úgy, hogy törleszteni kell az árát. Elmentünk a szolgabíróhoz, mire az meghallgatott, és csendőrral kísértetett minket haza. A vezetőnket, a tanító urat láncra verve. Mint régen. Semmi nem változott! Ezt érdemeljük mi, keresztény magyar földmunkások, azután, hogy véreztünk Isonzónál, hogy ellenálltunk az áruló Károlynak meg a kommünnek? Hogy megőriztük a templomot, a hitet, a munka becsületét? Már ott tartunk, hogy a csendőrök kényük-kedvük szerint házkutatásokat tartanak, és ha a Bátyámtól való vagy róla szóló cikket találnak, már mondják is az adójegyzőnek, kit kell a bevalláskor elővenni. Tudta ezt, Bátyám? Fel nem bírjuk fogni, miként lehet bűn a Főméltóságú Horthy Kormányzó Úr által kinevezett törvényes kormány egyik miniszterének az írásait olvasni. Attól félünk, farkasok veszik körbe Bátyámat ott fenn. Vigyázzon magára, nehogy vérét vegyék. És rajtunk pedig segítsen, mert éhezünk, fűrészpont teszünk a lisztbe, abból gyúrjuk a tésztát. Segély csak annak van, akinek az ura elesett a háborúban, de annak az a pár krajcár nem sokat segít. Munkaalkalom

nincs, mert aki igényelte a kis rossz földet, azt Wertheimer gróf már sem uradalmi cselédnek, sem napszámosnak nem veszi fel. „Éljen meg a saját földjén, ha annyira kellett neki!” – ezt mondta az ispánjának, aki részegen továbbadta a kocsmában. Halászni nem lehet, mert a halászkartell kibérelte az egész Tiszát, tőlük csak pénzen lehet varsahelyet igényelni. Csak az ínségmunka maradt. Csatornát ásunk a Krasznához. Kapunk érte koronákat, de mire megkapjuk, már feleannyit ér, mint reméltük a hét elején, úgy romlik a pénz. És hamarost itt a tél, nem lehet majd kubikolni, mit tegyünk magunkkal és családunkkal? Fűteni sem tudunk, mert a gallyszedéshez is három napszámot kell teljesíteni, de a gróf Tákosról hozatott embereket, hogy ezzel is minket büntessen. Elmenekülnénk ebből az országból, de Amerika már nem fogad, csak esetleg Kanada, de ott meg még nagyobb télen a hideg. Azt mondják, akik ott voltak, hogy ha valaki kiönt egy bögre forró teát, az megfagy, mielőtt elérné a földet. Akkor már inkább fagyjunk meg itthon! De azért még bízunk, utolsó szalmaszálként, Drága Bátyám, Önben és a Mindenható Istenben. Szánjon meg minket, és intézze el, hogy legalább tüzelőt vihessünk az erdőből, majd ledolgozzuk a grófnak tavasszal.

Maradunk tisztelettel, reménykedve: Bockerék lakosai

7. levél

1944. január 2.

Tc: Gróf Kállay Miklós Miniszterelnök Úr (Magyar Élet Pártja)

Fa: Bockeréki lakosok

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A Mindenható különös kegyelmét érezzük abban, hogy e vészterhes időben ismét a mi szűkebb pátriánk fiát szemelte ki az ország megmentőjének. Báthory István, Rákóczi Ferenc után most a Nagyméltóságod mögé sorakozik föl a Bereg, hogy végre befejezzük ezt a borzalmas háborút, de úgy, hogy a visszacsatolt véreink velünk maradhassanak.

Fiaiink kitartók a fronton, oroszlánként küzdenek a vörös veszedelemmel, szabadságra, ápolásra hazatérve viszont elkeserítő hírekkel kell őket fogadnunk. Mert hiába folyik a zsidó földek árjásítása, ők abból semmit nem kapnak. Hát ezért hullatták a vérüket? Például Kurik Sanyi, akinek a bal kezét leszakította az akna, puliszkán tengődjön, tüzelőt kolduljon? Mert a zsidó földekből leginkább a vitézi rendnek parcelláznak, pedig ők a '14-es katonáskodásukért már kaptak vitézi birtokot. Miért megint ők a jogosul-

tak? Aztán a régi kutyabőrösök is kapnak. Akik annak idején eladták a birtokot a zsidónak. Miért adták el? Úgy kell nekik, ha ilyen ostobák voltak! Meg a zsírosparasztok is bekebeleznek portánként 5-10 holdat. A jegyző szerint azért ők, mert nekik van igavonójuk meg egyéb eszközük a megműveléshez. De miért van nekik? Mert eddig is jól éltek, futotta mindenre. Nekünk meg azért nincs, mert szegények vagyunk, de hát éppen ezért kell nekünk a föld, hogy végre kivergődhessünk a nyomorból. Még a hősi halottak családtagjai kapnak néhány kapavágást. No, talán tényleg nekünk is meg kellett volna halnunk, hogy itthon maradt családunknak kicsit jobb legyen, de ott a hideg orosz sztyeppén nem esne jól az örök nyugalom. Mi ragaszkodunk magyar szülőhazánkhoz, az Isten áldotta magyar termőföldhöz, de szeretnénk, ha nemcsak pár fillér meg egy véka gersli lenne a munkánk bére. A kisajátított földek egy részét ráadásul a zsidók nyárligeti strómanjai kapják meg, akik automobillal jönnek ki, hosszú szivart szívnak, és úgy ütüögetik az idős parasztember vállát, mintha az legalábbis a komájuk volna. És még a naményi szolgabírói hivatal meg a mátészalkai megyeháza urai is kihalásztak maguknak egy-egy darab szántóföldet, amit most a botosispán felügyel. De aki elszegődik hozzá éves kommencióba, az végképp nem kap földet, mert azt mondják, annak már biztosítva van a megélhetése.

Nagyméltóságú Úr, itt nálunk el lett sinkófálva a történelmi igazságtétel, nem az országépítő keresztény parasztoknak lett jobb a soruk, hanem azoknak lett még jobb, akiknek eddig is volt mit aprítaniuk a tejbe. Ezért kérjük a Nagyméltóságú Urat, hogy az ország egyéb súlyos gondjainak intézése közben, hasson oda, hogy mi, föld nélküli vagy nadrágszíjparcellás bockeréki dolgos magyar emberek is kapjunk a kisajátított földekből. Ha kell megváltást fizetni, készek vagyunk erre, de majd csak ha elvonul a háború fellege Édes Hazánk felől.

Mély tisztelettel maradunk Nagyméltóságod hívei: bockeréki lakosok

8. levél

1945. március 10.

Tc: Vitéz dálnoki Miklós Béla, az Ideiglenes Nemzeti Kormány Elnöke
(Pártonkívüli)

Fa: Bockerék felszabadult lakosai

Nagyméltóságú Kormányfő Úr!

A felszabadult országrészből küldjük Nagyméltóságodnak üdvözlünket, s egyszersmind kérjük a Mindenható segedelmét az új, végre a magyar nemzet érdekében működő kormányra.

Nagyméltóságú Úr, nem lehet azt kibeszélni, mennyit szenvedett ez a Hitlernek fölál dozott ország már eddig is a háborúban! Fiaiink a fronton pusztultak el, mi, az itthon maradtak pedig inunk szakadtáig gürcöltünk, hogy a Jurcsek-rendszer beszolgáltatásait teljesítsük. És a Honvédség folyton rekvirált. Akárcsak a Wehrmacht. A maradékot meg a románok vitték el, épp úgy, mint '19-ben. Már nincs mit ennünk. Halat fogtunk, az ártéri gyümölcsösöket dézsmáltuk, az elhullott katonalovakat daraboltuk föl, de a vetőmaghoz mégsem nyúltunk, mert tudjuk, különben idén is éhínség lesz. Most kaptunk egy kis élelmet a svéd vöröskereszttől, vajha kihúznánk ezzel az újjig!

Nagyméltóságú Úr, olvastuk a kormány földreformtervezetét, s az, hogy minden száz holdon felüli birtokot fel akar parcellázni, nagy örömmel tölt el minket. Mi ezt a munkát papíron már el is végeztük. Sőt, az igazság és a történelmi elégtétel szellemében tovább is mentünk: felosztottuk a község szegényei között a teljes Wertheimer- és Gyöngyváry-birtokot, ugyanis a németbérenccé, tehát árulóvá lett grófok méltatlanná váltak arra, hogy az új, demokratikus Magyarország polgárai lehessenek, ráadásul úgy tudjuk, el is menekültek Nyugatra a nyilasokkal. Felosztottuk szegény Topolcsányi Móric bácsi uradalmát is, mert ő, a mártírhálált halt többi zsidó honfitársunkhoz hasonlóan, már úgysem fog visszatérni a lágerből.

Arra kérjük a Nagyméltóságú Urat, küldjön ki ide egy bizottságot, amelyik ellenőrzi az új telekhatárok kicövekelését, és a földhivatali bejegyzéseket is elintézi. Mi is megtehetnénk ezt, de mint törvénytisztelő állampolgárok, azt szeretnénk, ha minden az előírások szerint zajlana le.

Üdvözlettel, tisztelettel: a szabad, demokratikus országért dolgozó bockeréki lakosok

9. levél

1946. március 4.

Tc: Nagy Imre Belügyminiszter, korábban Földművelésügyi Miniszter
(Magyar Kommunista Párt)

Fa: Bockerék község dolgozó népe

Tisztelt Miniszter Elvtárs!

Hálánkat és köszönetünket szeretnénk kifejezni, amiért a magyar paraszt évezredes vágyának és jogának érvényre juttatásával tavaly tavasszal megkaphatták községünk dolgozói azt a portánként 12 holdas birtokot, melyet arcuk verejtékével őseik évszázadokon át műveltek.

Ugyanakkor felháborodásunkat is ki szeretnénk fejezni amiatt, hogy idegen osztályérdekeket szolgáló egyes személyek az Ön által levezényelt földosztást felülbírálni akarják. Nálunk például Topolcsányi Feri, a háborúban meghalt földbirtokos Topolcsányi Móric fia. Mi Ferit tíz évig nem is láttuk, Pesten élt, ott úszta meg a behívót. Már itthon is gyakran forgatta az ördög bibliáját, képzelhető, hogy a fővárosban is a kártya, a többi szerencsejáték meg a lokálozás jelentette az életét. Az apjától kapott pénzből dőzsölt! Vagyis abból a vagyonból, amit apja úgy teremtett elő, hogy minket sovány kommención és napszámon tartva dolgoztatott. Kizsákmányolt! Erre most ez a Feri egyszer csak megjelenik, sorra levizitel a gazdáknál, nézegeti a bútoraikat, eszközeiket, és azt mondogatja, hogy az apja uradalmából száz holdat ő vinne tovább, mert az jár neki, hisz az apja nem volt háborús bűnös. És már beadványt is írt a bockeréki meg a naményi Nemzeti Bizottsághoz, hogy a Topolcsányi-földeknek a Tákos felé eső tábláját írják a nevére. Létezik ettől nagyobb igazságtalanság a világon? A kizsákmányoló követelhet? A kizsákmányolónak jogai vannak, amikor ő semmiféle jogot nem ismert el? Hát nem azé a föld, aki megműveli? De mi majd megtanítjuk rá, mit jelent a népi demokrácia! Leszámolást azonban nem akarunk, mert az a nyilasok módszere, mi azt akarjuk, bírósági ítélettel fosszák meg őt az összes vagyonától. És menjen dolgozni egy gyárba vagy útépitésre! Tudja csak meg, hogy nem magától kerül a kenyér az asztalra! Vagy menjen Amerikába, ahogy a magafajtai teszik! Biztos van ott egy-két rokon bankár vagy nagykereskedő, aki eltart egy ilyen hereként élő rokont.

Tisztelt Miniszter Elvtárs! Kijelentjük, hogy községünk gazdái egy emberként csatlakoznak a Baloldali Blokk által meghirdetett „Földet vissza nem adunk!” kampányhoz. Készek vagyunk transzparenszeket készíteni és

felutazni a fővárosba, ha a nyomásgyakorlás végett ezt a Blokk szükségesnek látja.

Tisztelt Miniszter Elvtárs, felhívnánk még arra is a figyelmét, hogy nem jó az a terv, mely szerint a volt Topolcsányi uradalom az Állami Földalapban maradjon, hogy majd idővel állami mintagazdasággá fejlesszék. Inkább osszák ki azt is nekünk, mert mi értünk a megműveléséhez, hisz bérleményként már most is a mi kezelésünkben van. A mintagazdaság pedig legyen azon a Tisza és Szamos közti szittyós területen, amit a megye le akar csapolni. Bár a jelen állapotában a községi gulya legelőjeként is jól hasznosul.

Tisztelt Nagy Imre elvtárs, kérjük, adja át üdvözetünket Tildy Zoltán Köztársasági Elnök Úrnak és Rákosi Mátyás Főtitkár Úr Elvtársnak is.

Mi pedig maradunk országépítő munkájukban hű társként: Bockerék község dolgozó parasztjai

10. levél

1953. július 10.

Tc: Nagy Imre Elvtárs, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának Elnöke (Magyar Dolgozók Pártja)

Fa: Bockerék dolgozó parasztjai.

Tisztelt Elnök Elvtárs!

Július negyedik rádióbeszédjén felbuzdulva vettük a bátorságot, hogy Önhöz forduljunk teméntelen sérelmünkben és mély csüggedésünkben.

Mert azt kibeszélni nem lehet, ami itt az utóbbi öt évben történt! Csak húzzuk az igát a semmiért, és ha pisszenünk, már visznek is el Tiszalökre erőművet építeni. A tanács titkár és a rendőrség parancsnoka volt a legbuzgóbb az emberek elvitelében, de egy hajnalban őket is elvitték. A plébánost és a lelkész urat folyton Naményba citálják miseidőben, hogy ne tudják szent feladatukat ellátni. A tanácselnök a portákat járja, és mindenért megbírságol: ha nincs lefedve a kút, ha nincs a ház mellett vödör és homok az oltáshoz, ha nincs engedély a disznóöléshez, és ha hiányzik a zsírbeadási igazolás. Na meg a begyűjtések! Sosincs annyi, amennyi kéne. Magunk is a naményi piacon vesszük meg a hiányzó tojást, mert nem bírjuk megállni, hogy azt, amit a tyúk tojt, azonnal meg ne együk. Búzát és rozsot nem kapunk munkánk fejében, csak takarmányárpát. Bár legalább abból kapnánk eleget! Igaz, a tésztája nem kel meg rendesen, de pogácsán is élélünk mi, csak ne korogjon a hasunk az éhségtől!

A téeszcsével kezdődött minden. Heten alapították, azok, akik nem voltak még itt a '45-ös földosztáskor, ezért nem is volt birtokuk. A gazdák persze nem akartak belépni. Minek, amikor elvégzik maguk is a saját földjükön a munkát? Erre a téeszcsé elnöke, Keselyű Bandi kiosztott minden gazdának egy hatvanoldalas tűzvédelmi kézikönyvet, hogy azt három nap alatt szóról szóra meg kell tanulni. És jött a vizsga. A tanácselnök, a rendőr és Keselyű kérdezett. Mindenkit megbuktattak. „Alávaló kulákok, felőletek leéghetne a falu!” – ordította Keselyű, és az összes gazdát bezáratta a régi Topolcsányi-major pajtájába, hogy reggelig van időnk biflázni. Tanultunk, tanultunk, bár éjjel a gyertyalángnál alig tudtunk olvasni. De még ettől is nagyobb kín volt, hogy nem adtak vizet, sem vödörket, amibe természetes szükségletünket elvégezhattük volna. Koszosan, bűdösen, majd' szomjan nem halva jöttünk elő másnap. Persze, megint megbukott mindenki. Ekkor Keselyű felajánlotta, hogy aki belép a téeszcsébe, annak nincs vizsga, és minden bevitt hold után jár majd neki évi egy zsák tengeri. Senki nem jelentkezett. Indíts megint be a pajtába! Ez rendszer lett. Heti két nap a pajtában, míg a gazda alá nem ír. A legellenszegülőbbeket meg a falusi párttitkár, aki korábban Imrédy híve volt, kiállította társadalmi mezőőrnek az erdőbe. Jelenteni kellett, ha egy őzet vagy nyulat zavarni merészelt egy vadászigazolvánnyal nem rendelkező személy. És legfőképp, hogy nem lopott-e valaki tüzelőt. Mivel azt mindenki az erdőből hordta, a mezőőrnek bűnhődnie kellett. Elhurcolták Tiszalökre, bútorát, szerszámaikat, ingóságait elvették.

Elnök Úr! Nagy boldogságot jelent számunkra, hogy az Elnök Elvtárs eltörölte a beszolgáltatási hátralékot, de a falusi nyomorúság megszüntetéséhez fontos lenne, hogy töröljék el a szövetkezeteket is. Vagyis legyen téeszcsé, de csak annak, aki akarja. Szerintünk félrevezették Rákosi elvtársat, azért erőlteti azt annyira. Ön új szakaszt hirdetett a beszédében, ami lehetővé teszi a kényszerbeszervezettek kilépését, amivel mi, a mellékletben felsorolt bockeréki lakosok élni is szeretnénk. Fogadjuk, hogy visszacapott földünket becsülettel megműveljük, az állammal szembeni adókötelezettségünket teljesítjük. A téeszcsé pedig kapja meg a régi Topolcsányi uradalom földjeit. Azon most az Állami Mintagazdaság termeszt ricinust és kokszagizt. Mi értelme van ennek? Az itteni nép nem használ ricinusolajat, a székrekedésre itt szilvaciberét esznek. A kokszagiz pedig még sosem volt nyereséges. Nem való az ide! A beregi földben a forgó, a tengeri meg a gabonafélék hoznak jó termést. Esetleg a dohány és a cirköles. Azokat kéne a téesznek is vetni. De talán a szocialista népgazdaságnak úgy lenne a legjobb, ha a mintagazdaság területét is mi, volt és leendő kistermelők kapnánk meg.

Jóllakatnánk terményeinkkel az egész országot, és végre nekünk sem kellene jószág módjára bécsitököt meg céklarépát rágnunk.

Megértését kérve, intézkedését várva maradunk: Bockerék dolgozó népe

11. levél

1961. november 7.

Tc: Kádár János elvtárs, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának Elnöke, a Párt Első Titkára (MSZMP)

Fa: Bockerék szövetkezeti község dolgozó parasztsága

Tisztelt Kádár Elvtárs!

Mindenekelőtt szeretnénk forró szerencsekívánságunkat kifejezni újból elnöki kinevezése alkalmából. Nincs méltóbb ember erre a posztra Kádár Elvtársnál, hiszen az illegalitás sötét éveiben, akárcsak a tévedésekkel és nagy eredményekkel egyaránt teli Rákosi-korszakban Ön volt az, aki a rend és törvényesség zászlaját magasba tartva vezette az igazságot szomjazó tömegeket a szocializmus alapjainak lerakásához. Külön öröm számunkra, hogy ma, a világproletariátus nagy nemzetközi ünnepén köszönhetjük Önt és a Pártot, kifejezve készségünket az építő munka folytatására.

A forradalom leverése megteremtette a rendet és a szabadságot, vagyis a proletárdiktatúrát, melynek eredménye az a sok új iskola, kórház, kultúrház, rendőrőrs, laktanya, amit az országban járva mindenütt látni lehet. És sok új gyár. Már csak az óriási szegénységet kéne valahogy felszámolni. Mert itt, a Beregben az emberek még mindig csak tengődnek. Mi örömmel fogadtuk az újbóli szövetkezetesítést, vagy ha voltak is félelmeink, a korábbi idők türelmetlensége miatt, beláttuk, hogy a közös gazdálkodás a jövő. Az a modern. Az pedig különösen megörvendeztet bennünket, hogy a háztáji állattartást végre nem korlátozzák. Mert a szegény ember mindig is a jószágból, főleg a sertésből pénzelt. A gabonának hol van ára, hol nincs, de leginkább nincs. A húsnak azért általában van. Meg még, reméljük, lesz az almának is, a telepítések most kezdenek termőre fordulni. Viszont a malackáknak takarmány kell, és akkor nyereséges az otthoni hizlalás, ha a takarmányt is megtermeli magának a gazda. Ehhez viszont a fél hold háztáji telek kevés. Legalább két hold kellene, hogy érdemes legyen belevágni a kocatartásba, mert a kismalacok hamarost süldők lesznek, és a vágásig négy mázsa tengetit vagy főtt krumplit megesznek fejenként. Még az is jó lenne, hogy a háztáji mellett a szövetkezet adna földet felesbe, amin a tagok zöldségféléit

termelhetnek, amit nagyon keres a nyárligeti Zöldért felvásárló. A Szolnoki Cukorgyár meg szerződést köt magántermelőkkel cukorrépára, és vetőmagot is ad hozzá. Persze nem hanyagolnánk el a közöst sem. Bizonyos, hogy az a történelmi fejlődés, de eddig még semmi hasznunk belőle. Tavalý – írd és mondd – hat forintba jött ki a munkaegység. Az arra sem elég, hogy cájgruhát vegyünk belőle magunknak a kapáláshoz. És még azt is csak a zárszámadás után kaptuk meg, amikor mindent megszavaztunk annak az elnöknek, aki '53-ban elmenekült innen már egyszer, zűrzavart és kasszahiányt hagyva maga után. Lehet tallózni a közös tarlóján. Az jó. A baromfinak legalább megvan belőle a mag. Meg hogy van üzemorvos a téeszben, az is nagyon jó. Az úri világban a szegénynép nem tudta megfizetni az orvost. Ingyenesen meg csak mindig a választások előtt jött ki néhány orvostanonc. Inkább pulyák voltak még azok, nem rendes doktorok. Szóval a forradalom leverése óta sok jó dolog történt, csak mégis nagyjából ott vagyunk, mint régen. Ezen kéne változtatni, Kádár Elvtárs.

Még egyszer kérjük: ne felejtse el a háztáji emelését. Úgy érezzük, mi jogosak lennénk erre, mert minket sem '53-ban, sem az ellenforradalom alatt nem tévesztettek meg a téesz ellen uszító forradalmárok, mi kitartottunk a közös mellett, ezt bárki igazolhatja.

Mély tisztelettel maradunk: Bockerék község dolgozói

12. levél

1989. november 30.

Tc: Németh Miklós ideiglenes miniszterelnök (MSZP)

Fa: Bockerék község polgárai

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Mi, a változások iránt elkötelezett, felelős magyar állampolgárok örömmel figyeljük a zajló reformfolyamatokat, úgy a gorbacsovi Szovjetunióban, mint Magyarországon. Elégedettséggel tölt el minket, hogy már lehetnek ellenzéki pártok (csak néhányuk sokat acsarkodik), és hogy jövő tavasszal szabad választásokat fognak tartani.

Mi még nem tudjuk, kire fogunk szavazni, majd meglátjuk.

Ami azonban a sok pártnál is fontosabb: miből fogunk megélni. A vak is látja: a maszek világ előretörését nem lehet megállítani. Van itt már sok maszek butik, zöldséges, autószervíz, autósiskola, kocsmá, panzió, taxi, rendelő, sőt egy tákosi traktoros ládagyárat rendezett be a garázsában. Eljött az

idő, hogy a föld is magánkézbe kerüljön. Ahogy az '53-ig meg '60-ig volt is. Amíg a népet bele nem kergették a közösbe. A téesz nem jó. Sok a csalás meg az értelmetlenség. Kijönnek a nyárligeti főiskoláról az agronómusok, és úgy rendelik a szántást, kultivátorozást, tárcsázást és a többi munkát, ahogy erre sosem volt szokás, ami idegen a földnek. És mindenki lop. A sofőrök üzemanyagot. A többi tag permetszert, vetőmagot meg persze terményt. Leitatják a csőszet, vagy lefizetik, és éjjel húzogatják ki a káposztát, kelt, karfiolt a kertészet ágyásaiból. A pásztorok eltörlik a birka lábát, hogy az állatorvos kimustrálja azt, aztán kimérik a húsát olcsón a komaságnak. És arról meg jobb nem is beszélni, ami a téesz építkezésein megy. Az építőanyag felének lába kél, nincs itt ház, amihez a hozzávalót a Tüzépen vásárolta volna meg a család. Ez így nem maradhat, mert ez egy romlott nép, nem érett a közös gazdálkodásra. Hát kapja meg mindenki azt a telket, amit az apjának vagy nagyapjának juttattak '45-ben, és azon csak ő legyen az úr, csak ő legyen érte felelős. Így a tiszta. Azért a téeszt se számolják föl teljesen. Mert kell, aki megveszi a terményeket a gazdától, meg elviszi a Szovjetnek. Főleg az almát, mert az egész mezőgazdasági munkából az ér a legtöbbet. Ha bejön az alma, vehetünk hűtőt, elemes bútort, befizethetünk autóra. Csak ám nem úgy kell csinálni, mint eddig. A rendőrség álljon az átvevő mellett folyton. Mert az almával is csinálnak ám disznóságokat. Az átvevő a rokonnak, a cimborának a hullóalmáját is körszedettnek veszi be, a többinek meg a hibátlan exportalmájába is beleköt, léalmának minősíti. Lehetne egy árat fizetni mindenféle almáért, és a felvásárló majd szétválogatná magának. Akkor nem lenne civakodás, sértődés.

Tisztelt Miniszterelnök Úr, büszkén jelenthetjük, hogy Bockerék község dolgos, becsületes népe készen áll az új idők kihívásának, engedve a magán-farmergazdálkodás útjára lépni, s ehhez kérjük támogatását! A mellékelt térképvázlaton már el is készítettük, hogy kéne a téesz szántóföldjét és almáskertjét felparcellázni.

Üdvözetét küldve maradunk őszinte hívei: bockeréki gazdák

13. levél

1994. január 21.

Tc: Boros Péter miniszterelnök (Magyar Demokrata Fórum)

Fa: Bockeréki magyar gazdák

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Munkája iránti nagyrabecsülésünk kifejezése mellett is arról kell értesítenünk Önt, hogy a földkárpótlás csorbát szenvedett. Akiknek igazán járt volna föld, azoknak alig jutott. Már azt nem értettük, miért nem mérik ki újra a '45-ben juttatott telkeket azoknak, akik akkor kapták. Vagy az örököseinek. A kárpótlási jegyekből részesültünk, de olyanok is, akiknek már semmi közük a földhöz. Miért nemcsak azoknak adtak, akik most is a földből élnek, vagy legalábbis szeretnének megélni? És ráadásul voltak sokan, helyiek, akik fillérekért eladták a kárpótlási jegyüket az idegen kufároknak. Miért engedték ezt meg? Ők lettek az új földesurak. Mi, törzsökös bockeréki gazdák pedig kiszorultunk a zsíros termőföldekről. Az almáskerteket mi szereztük meg, az igaz, azokra licitáltunk, hisz az almából volt eddig a haszon, csak-hogy a rendszerváltás óta a Szovjet nem viszi az almát. Állítólag a tovarísi konyec plakát miatt. Az is minek kellett? Szóval itt vagyunk megfürödve, az alma csak viszi a pénzt, a többi terménynek is akkor van haszna, ha jár utána támogatás, de hát főleg a felvásárlónak jár. Nem tudjuk, mi lesz így velünk. Koldusok leszünk megint? Egyenes gerinccel végigszenvedtük, végigharcoltuk a kommunista időket, a hitet megtartottuk, és most, a demokratikus szabadságban kell feladnunk reményeinket?

Kérjük a Miniszterelnök Urat, intézkedjen, hogy legalább a még mindig állami kézben lévő Mintagazdaság földjéből részesüljenek a bockeréki gazdák, de csak azok, akik nem kótyavetyélték el a kárpótlási jegyüket.

Reménykedve maradunk tisztelettel: a bockeréki gazdatársadalom

14. levél

20..

Tc. közfoglalkoztatásért felelős helyettes államtitkár

Fa: Bockerék dühös lakosai

Tisztelt Helyettes Államtitkár Úr!

Mi Magukra szavaztunk a legutóbb, de már megbántuk. Mert az nem igaz, hogy itt mindenki csak ígérni tud, de amikor teljesíteni kell, csak annak ad, akitől hasznot is vár.

Becsaptak régen minket az urak, aztán a kommunisták, aztán Antall József, aztán megint a kommunisták, és soha nem lesz vége?

A falu földje néhány vállalkozóé lett, akik még napszámosnak is csak románokat fogadnak fel, hogy minél jobban kiéheztessék a bockerékieket, hogy azok szorultságukban ne tudjanak mást csinálni, mint eladni nekik a még meglévő nadrágszíjnyi kis földjüket. Ők pedig az uradalmukat arra használják fel, hogy jól megzsírozott pályázatokkal hűtőházat, léüzemet építsenek, meg felvegyék a növénytermesztési támogatást, a terményt meg leszárzúzózzák és beszántság.

Miféle világ ez? A föld megszenteltetésére! Az ország kiéheztetése!

És már közmunkát meg segínyt is csak a cigányok meg az ukránok kapnak! Minek azoknak? Csak elisszák a pénzt, és szülik garmadával a gyereket. Mert nem igaz, hogy az ukránok magyarok, van, aki nem is beszél rendesen magyarul. Mi azért nem kapunk közmunkát, mert a Járási Hivatal nem utal nekünk foglalkozást helyettesítő támogatást. Vagyis azért nem kapunk pénzt innen, mert máshonnan sem kapunk. Hát milyen világ ez!

Mi mindig kértünk, és cserébe dolgoztunk, mint a güzü, de egyszer a mi türelmünknek is vége szakad, és úgy odaütünk, hogy az fájni fog!

Sürgős intézkedését várva: Bockerék magyar polgárai

KÁTÉ

Odakint almák verik a földet. Látom, ahogy
kijársz behordani. Lassan hámozunk, amelyik
kész, azt csontig rágjuk, mintha egymást falnánk.
A csutkák eldőlnék, nem zárod el a csapot,
üti a csempét a víz. Elbújok, megyek kátét tanulni,
hangosan olvasom dédanyám imakönyvéből.

Később kimondatik, hogy hazug vagyok.
A faluban a pap minden vasárnap felmegy
a szószékre. Prédikál. Tőle hallom, és a szégyen
kimarja a szemem. Pedig semmiség. A templomban
lopva megkóstolom a szenteltvizet. Nem árulom el,
milyen az íze. A kátét végül nem tanulom meg.
De Istent szeretem.

FÖLÖTTED VIBRÁL

A Libán-tetőnél messze a város. Nézem az ösvényeket
a fenyők sűrűjében, napod tiszta, sugarad meghúzza magát.
Fölötted egy vándorló énekesmadár szárnya, délibáb
a parázsló délutánban.

Emeld fel a fejed! Imádságodra a föld megtelik sóval, iszapja
fellazul,
járod a vékony aszfaltcsíkot a Gyergyói-medence és Zetalaka
között;
itt várod a Messiást? gyűjtöttél-e hozzá elég táplálékot? a hó
leomlik a Görgényi-havasok oldalán, növekszik benned.

És mikor kiviszed a szennyest, elképzelsz egy arcot magad körül, azt kívánod, telepedjete le, építsetek házat újra, jár a kezed a teknőben, mintha testedből akarnál kilépni.

A víz hangja, mint az érkezése. Akarsz te ilyen meglepődést?, hogy a szobában ne oltsák föl és le a villanyt, ne legyen kire ráparancsolni, átgondolatlanul vitatkozni; mindennek ellenére arcod a tűnő fény idején végtelen terheket viselt, éteri forma.

VALAHÁNYSZOR

Rakjuk a képeket egymásra, megölelsz, még sok a mondanivalód, de a vályog átázik, és nincs szakember, aki a fellazult részeket javítaná.

Lejjebb a kertben elkerített pincelejárat, hallgatjuk, hogy odagyűlnek a méhek, az építkezésről készült fotókat rögeszmésen elrejtet.

Sétáink alkalmával mintha a régi ház természetét keresnéd, nővéreid kezét, helyet az asztalnál, amit most más család ül körül.

Csak győzzem az eltitkolást túrni!, de mi lehet giccsesebb, túlburjánzóbb, mint kimondani ezerszer, hogy tovább ég a kioltott múlt?

Hirsch Máté

SOKSZOR

Megint Matilde Núria jutott eszembe
a portugál pincérnő akinek
kölcsonadtam a
szüzességem

Matilde Núria
most már ha lehet
kérném vissza

Postai címem
Kerepesi út 87
5. emelet
14-es

Csengő nincs

Egyébként más is sokszor
eszembe jut például a
hanyatló gazdaság vagy
hogyan kineziológiára kéne
vinni folyton sajgó térdemet
néhány sakkozós anekdota
Smetana egy-két dallama
de Matilde Núria
ettől még persze más

Ő él
és ezzel
nehéz mit kezdeni
nincs köztünk harag
semmi sincs
mikor utoljára láttam
kék szeme volt

Csak azt nem tudom
hogyan legyen
emléke sakkanekdota

CÉLTALANUL

szállok egyik szerelvényről a másikra
ma a város az én tehetetlenségem
meglöknek elesem felállok minek
mint egy csupasz ideg
minden érintésre összerezzenek
rezgés de nem hang
beszéd de nem nyelv
nincsen mögöttem értelem
elesem meglöknek felállok felállok elesem
most lányok szállnak föl
kemény a léptük
szóke a hajuk
kiköpik a rágót
az én lábam negyvenkettes
az én hajam összevissza
én egy negrót szopogatok
(az én negróm originál)
de már annak sincsen íze
elhal az ideg
eliramlik az étel
a cukor nem is étel
mondanak a líraműhelyen
meglöknek meglöknek
mit lehet tenni
utcák és alagutak
nem szeretem a tömegközlekedést

OLYAN, MINT ÉN

A nevem nem fontos. Annak, aki olyan, mint én, sokkal fontosabb, hogy „olyan”, mint hogy mi a neve.

Nem is tudom, mikor lettem „olyan”. Az óvodában még biztosan nem voltam. Ott drágám, kiscsillagom, kicsi szívem voltam. A legjobban pedig azt szerettem, amikor a dadus néni kisbogaramnak szólított. Főleg akkor hívott így, ha látta, hogy egyedül ülök a sarokban játékidő alatt. „Gyere ide hozzám, kisbogaram!” – intett magához, és az ölébe vett. Néha azt is megengedte, hogy kikísérjem a konyhába, és nézhettem, ahogy feldarabolja a gyümölcsöket a tízóraihoz. A legszebb falat almát adta nekem, és fura, párás tekintettel nézte, ahogy befalom. Senkit sem zavart, hogy az édes lé mind lecsorog az államon. „Egyél, kisbogaram, hogy szép nagyra nőjél” – biztatott, és ilyenkor mindig még homályosabb lett a szeme. Tudom ám, hogy a tripla adag mézeskalácsot is ő csempészte a tarisznyámba, amikor elballagtunk.

Csakis ez után történhetett, hogy „olyan” lettem. Bár ezt nem vettem észre azonnal. Az iskolában ott volt Lenke, akit még az óvodából ismertem. Mellém ült, amikor a többieknek már mind volt párja, és elővette a táskából a füzetemet, ha én elfelejtettem. A barátságunknak egy butaság vetett véget. Egyszer szünetben meghallottam, ahogy a többiek azt beszélik: Lenke csak azért barátkozik velem, mert van egy bátyja, aki olyan, mint én. Nem tudtam, melyik bátyjára gondolhatnak, mert mindegyiket ismertem, és szerintem egyik sem volt olyan. De ettől kezdve kevesebbet barátkoztam Lenkével. Egyedül ültem a sarokban játékidő alatt, pont, mint az óvodában, csak itt nem jött a dadus néni, hogy kisbogaramnak hívjon, és Lenkének is lett más barátja.

Az iskolában a tanító nénit szerettem legjobban. Pont olyan színes szoknyái voltak, mint az erdei tündérnek a kedvenc mesekönyvben. Mami mindig azt a könyvet olvasta nekem elalvás előtt. Néha próbált másik könyvből is mesélni, de az olyanok, mint én, nem szeretik az új könyveket – erre is csak később jöttem rá. Az órákon igyekeztem a lehető legközelebb húzódni a tanító nénihez. Eleinte sokat játszott velem, kedvesen fenyegetett az ujjával, vagy mosolyogva visszakergetett a padba, ha elfoglaltam a széket.

Később már nem volt kedve játszani: szó nélkül hagyta, hogy mellé üljek, és a szoknyáján lévő rózsákat cirógassam. Büszke voltam rá, hogy egyedül én vagyok ilyen bátor az egész osztályban. Ezért is lepett meg, amikor egy délután a tanító néni felhívta Mamit, hogy van egy iskola, ami talán jobb lenne az olyannak, mint én.

Mami sokáig nem szólt az után a telefon után, és pont olyan fura, párás volt a szeme, mint az oviban a dadus nénié. Csendben ültem mellette, és a ruháját simogattam, aztán amikor újra tudott mosolyogni, megkérdeztem, mit jelent az, hogy olyan vagyok. Azt felelte: különleges, és neki a legjobb. Én pedig nem értettem, miért rossz dolog különlegesnek és legjobbnak lenni.

De a színes szoknyás tanító néni tévedett: a másik iskolában senki sem volt olyan, mint én. Az egyik gyerek egész nap csak kiabált, a másik senkihez nem szólt, hiába kérdezgettem. Volt egy, aki nagyon csúnyán beszélt, ezért inkább a sarokba bújtam előle, mint korábban az óvodában. Volt, aki olvasni sem tudott, sőt, egyszer rajtakaptam, hogy kitépett egy lapot a mesekönyvből, és megkóstolta. Én főleg gyurmázni és festeni szerettem. Mondták is, hogy az olyanoknak, mint én, gyakran jó a kézügyességük.

Amikor kinőttem az iskolát és a gyurmázást, Pékpapa fogadott be. Fehér szakállá miatt először azt gondoltam, ő a télapó, de Mami azt mondta, neki más munkája van: kenyereket süt. Szerintem azért Pékpapa mégis kicsit hasonlít a télapóra, mert ő is gyűjt valamit. Csak nem ajándékokat, hanem embereket, akik szerinte olyanok, mint én. Ebben szerintem nincs igaza, ahogy a színes szoknyás tanító néninek sem volt, de kedves hozzám, és jó nála. Mindig megengedi, hogy hajnalban bemenjek, amikor egyedül van, és felfűti a kemencéket. Először segíték neki tepsibe rakni a kenyereket és a kifliket (nálam rendesebben senki sem csinálta még), utána nézem, ahogy pirulnak.

Pékpapa egy igazi feltaláló. Időről időre megkérdezi, hogy mi újat süsünk. És én ilyenkor mindig hangosan kiabálok, hogy pizzát, pizzát, mert azt nagyon szeretem. Mami néha haragszik emiatt, és azt mondja, hogy becsüljem meg magam, mert az olyanoknak, mint én, sokszor munkájuk sincs. De Pékpapa csak nevet rajta, aztán inkább gyógynövényes cipót, diós molnárkát meg mindenféle kimondhatatlan nevű dolgot készít.

A pékségben találkoztam Zolival is. Pékpapa úgy mutatta be, hogy ő is olyan, mint én. Szerintem egyáltalán nem, mert magasabb volt és kék szemű. És persze fiú. Az ő feladata volt, hogy a pultot feltöltse a sok finomsággal, amit mi Pékpapával kisütöttünk. Szerettem, ahogy a keze az enyémhez ért, amikor átvette a még langyos cipókat. Utána még sokáig álltam mellet-

te, és néztem, milyen csodaszépen rendezi el őket a tálcákon. De nemrég elment, és nem jött vissza többé. Mami szerint azért, mert már nagyok vagyunk, és az olyanak, mint én, egy fiú csak nehezítené az életét. Mondott valamit a babákról is, de nem értettem pontosan. Valami baja van velük, pedig én szeretem őket.

Korábban, amikor a pékségben meghallottam egyet-egyet sírni, mert a felnőttek a nagy válogatásban megfélekeztek róluk, kiosontam hozzájuk, kiflicsücsköt nyomtam a kezükbe, és kisbogaramnak hívtam őket. De Pékpapa észrevette, és azóta nem mehetek ki a pult mögül.

Mióta Zoli elment, egy lány rendezi a kenyereket a pultban. Neki nem adom egyenként a kezébe a cipókat, de egy olyantól, mint én, nem is várják. Csak leteszem mellé a teli kosarat, és megyek vissza melegedni.

Mostanában sokat fázom. Mami egyszer mutatott nekem egy filmet, amiben egy kék ruhás lány szaladgált a sziklákon, és kiabálta, hogy legyen hó. Akkor nagyon tetszett, de szerintem az a lány most az én csontjaimon mászkál, és odabenn hull a hó. Pékpapának is feltűnt, hogy többet vagyok a kemencék közelében, és addig kérdezgetett, míg elmondtam neki a kék ruhás lányt, meg a hideget, ami nem akar múlni. Sokáig nézett rám, és neki is olyan furá, párás lett a szeme, mint Maminak szokott lenni. Aztán elfordult, és csak a válla fölött szólt vissza, hogy holnap keljek korábban, mert mostantól pizzát is fogunk sütni.

Amikor meglátta, hogy elsírom magam, megkérdezte, hogy örömömben vagy bánatomban sírok-e. Nem tudtam válaszolni. De egy olyanak, mint én, nem is kell.

EGY NAP A VÁROSBAN

gyere, kicsi szívem, mindjárt felérünk a metróból. meglátod, nagyon szép lesz. olyan rég szerettelek volna ide elhozni. nézd, már fel is értünk! ez itt a spanyol lépcső, olaszul úgy mondják: piazza di spagna. gondoltam, hogy a hintókat fogod észrevenni először. azok mindig itt állnak, hogy rögtön meglásd őket, ha felérsz a metróból. a turistákat viszik körbe a városban. de mi gyalog fogunk menni, mert úgy sokkal több mindent láthatunk. van kedved feljönni ezen a sok lépcsőn? onnan fentről még szebb minden. hogy ezek milyen virágok itt? azáleák. minden évben kiteszik őket ide a lépcsőre,

ahogy jön a meleg, és itt maradnak egészen őszig. azon nevetek, hogy a nagypapa képtelen volt megjegyezni a nevüket, amikor itt jártunk. azuélák, azuélák – mondogatta, és hiába javította ki a nagymama százszor is, ő százegyszer is elrontotta. aztán amikor hazamentünk, a nagymama direkt vett neki egy cseréppel otthonra, de nagypapa így sem tudta soha megtanulni.

fel is értünk, nézz körül! ugye milyen szép? mutatom neked, merre fogunk továbbmenni. mert a következő hely még talán ennél is gyönyörűbb lesz. igyál egy kortyot, meleg van, és menjünk tovább, mert még sok dolgot szeretnénk ma megnézni. mikor voltam itt először? középiskolás koromban. látod, te még csak ovis vagy, és már eljutottál ide. azért ez jó dolog, ugye? aztán később voltam itt a nagypapáékkal is, és utána apával is. az is régen volt, te még meg sem születél.

fogd meg a kezem, mindjárt odaérünk. nagyon szeretem ezt a kis utcát. ha megállunk egy pillanatra, és csendben maradsz, akkor hallhatod a sok ember hangját a téren. ott mindig rengetegen vannak, figyelniük kell rá, nehogy elvessz. én már érzem is a víz illatát. igen, igen, tudom, hogy uszodaszag. sajnálom, hogy abba kellett hagynod az úszást, de ha egyszer féltél a bácsitól, aki tanította, akkor semmi értelme nincsen. azt gondolod, hogy hangosan kiabált? na, majd figyelj csak, micsoda zsvivaj lesz itt a szökőkút-nál! az úszós bácsi kutyafüle ehhez képest. ugye, mondtam? fontana di trevi a neve, az egyik leghíresebb szökőkút a világon. nem, nem lehet belemenni. egyszer valaki megtette, de az csak egy film kedvéért volt. viszont tudod, mit mondanak? hogy ha beledobsz egy pénzt, akkor visszatérhetsz még ide. én mindig beledobtam, ahányszor csak itt jártam, és látod, megint itt vagyok. gyere, adok egyet neked is, dobjuk be együtt! és akkor talán együtt jöhetünk vissza megint. te inkább a balatonhoz mennél? vicces vagy.

persze, apa is dobott be pénzt, amikor itt jártunk. hogy akkor most miért nem jött? sok munkája van. de este felhívhatod a szállodából, ha szeretnéd. viszont képzeld, akkor is itt voltunk, amikor rájöttem, hogy te a pocakomban vagy. épp ezen a környéken sétáltunk, amikor rászállt egy pillangó a táskámra. nagyon csodálkoztam, mert itt benn a város közepén sosem láttam még ilyet. levegőt is alig mertem venni. csak álltunk apával, és néztük a pillangót a táskán. percekig tartott, mire továbbrepült. azt gondolod, hogy te voltál? én is azt gondolom. így jelezted, hogy itt vagy. aztán, amikor hazaértünk, akkor elmentem a doktor nénihez, és úgy lett, ahogy a pillangó mondta. most pedig tényleg itt vagy velem.

fagyí? tudom, hogy megígértem. csináljuk úgy, hogy előtte mutatok még neked valamit, aztán utána fagyizunk. nem, ez nem palota, hanem temp-

lom. pantheonnak hívják, és nagyon különleges. látod, hogy az oszlopok mögött kör alakú? rögtön gondolhattam volna, hogy szerinted inkább tortára hasonlít. édesszájú vagy, mint én. apa morcos is miatta, mert azt mondja, mindig keksszel tömlek. pedig csak úgy reggelizünk, mint az igazi olaszok. ők sem esznek rántottát. na mindegy, hagyjuk is. most itt vagyunk, és azt eszünk, amihez kedvünk van. menjünk inkább be. nézd, lyukas a teteje! képzeld, hogy amikor esik az eső, az mind beesik ide. most nyugodtan aláállhatsz, süt a nap. nem, dehogy jön pont egy meteor, hogy tud ilyen eszedbe jutni? annyiszor voltam már itt, és még sosem gondoltam arra, hogy pont rám esik egy meteor a pantheonban. erre jössz te... azt hiszem, tényleg itt az ideje annak a fagynak.

cioccolato e fragola, per favore! tessék, két gombóc. most már lesz erőd tovább sétálni, ugye? hát, ha gondolod, akkor elmondhatod apának, hogy ettél fagyit. bár én óvatos lennék ezzel. nem, dehogyis, nem ezen veszünk össze a múlt héten. magyarországon még hideg van, nem is ettél fagyit. hogy akkor min? nem fontos. valamiben nem értettünk egyet. de sajnálom, hogy hallottad, és tényleg nagyon kedves volt, hogy ki akartál békíteni minket. az oviban is így csinálja az óvó néni, ha veszekedtek? bár gondolom, ő nem dobol közben. jól van, vicceltem. tudom, hogy azért doboltál, hogy abba hagyjuk és rád figyeljünk. te, kis békebíró, hadd öleljelek meg!

amíg eszegeted, majd lassabban sétálunk. megnézheted az összes kirakatot. az? hűtőmágnes. menjünk közelebb. de ne fogj meg mindent, pláne ne maszatos kézzel. a citromsárga? limoncello a neve. citromos likőr. nem, nem ilyet szoktam inni. az bor, amire te gondolsz. dehogy ihatsz, nem gyereknek való. azért isznak ilyet a felnőttek, mert finom. bár én nem szeretem annyira. akkor miért iszom ilyet este fürdés után? hogy jobban tudjak aludni éjszaka. te napközben a játszótéren elfáradsz, és jól tudsz aludni. nekem nehezebben megy. oké, legközelebb lehet, hogy kipróbálom a játszóteret én is. ha azt mondod, hogy működik...

na nézd, mindjárt odaérünk. először átmegyünk itt a folyón. tevere a neve, ez pedig az angyalhíd és a túloldalon a legeslegkülönlegesebb hely romában: az angyalvár. megvesszük a belépőjegyeket, és felmegyünk egészen a legtetejéig. onnan majd belátjuk a várost. megmutatom neked, honnan jöttünk, és megnézzük az angyalt fenn a tetőn. el szoktam jönni beszélgetni vele, amikor itt járok. megismerted a szobrot? igen, van róla kép a szobámban. a szép virágos keretben. azt még apától kaptam, direkt annak a fotónak. mert tudta, hogy mennyire szeretem. hogy mit mondott neked?

hülyék, akik az angyalokban hisznek? na, szuper. már neked is kezd. mindig, nem számít, gyere, mindjárt kiérünk a tetőre, és megláthatod magad is.

mihály arkangyal a neve. megvéd minket a rossz dolgoktól. üljünk le itt fenn a padra egy kicsit. tudom, hogy háttal ülök a városnak. te nézz csak nyugodtan arrafelé, ha gondolod. én szeretek ilyenkor az angyal felé fordulni. bújj ide hozzám! de előbb tegyük fel a sapkát, mert fúj a szél. az előbb azt mondtam, hogy ez az angyal megvéd minket a rossz dolgoktól. de sajnos nem mindegyiktől tud megvédeni még ő sem. ilyenkor csak azt lehet kérni tőle, hogy kevésbé legyenek rosszak. muszáj elmondanom neked valamit. és aztán majd, ha úgy érzed, megkérjük az angyalt, hogy segítsen. ha innen hazamegyünk, te meg én elköltözzünk máshova. nem, apa nem jön. külön fogunk lakni. egész pontosan: apa meg én külön fogunk válni... na, ne sírj, kicsi szívem, minden rendben lesz!

IDÉZETEK ÉJSZAKÁJA

„Mélységes mély a múltnak kútja”* – jut eszembe egy nem ideillő gondolat. A fürdőszoba hideg kövén ülök, nem tudom, mennyi idő telt el. Körülöttem alszik a ház. A gyerek az ágyában, a bébiőr sárgás fénye a falon táncol. Az apja a nappaliban, légzésének nemtörődöm ritmusa késként szaggatja a koponyámat. Feneketlen kútba nézek (hát mégis ideillő gondolat volt...), tekintetem összekapcsolódik a mélységgel. Egyetlen apró mozdulat, egyetlen kicsi lépés, egy előrehajlás, és talán vége is lenne.

Vissza kellene mennem a szobába, de a mozgás gondolatától újra émelegni kezdek. Gyomromba zöld színű fájdalom gyűl, fejemben az órákkal korábbi párbeszéd mondatai pörögnek végtelenítve. Szédülök.

Gyerekkoromban a nyarakat a nagyszüleimnél töltöttem, és a nagyapám minden egyes nyáron kézen fogott: akarsz repülni? Akartam. A lánchintát már messziről látni lehetett, a vattacukor illata és a zene hívogatott. Nagyapám pénzt nyomott a hintás ember kezébe, majd rákacsintott: ne sajnáld! Az egyik nyáron új ember jött, aki komolyan vette. A harmadik kör után nagyapám félájultán húzott ki az ülésből. Akkor éreztem így magam. Csak

most nem jön senki, aki hideg vízzel megmosná az arcom, és addig ölelne, míg el nem múlik a szédülés.

– Nagyon fáradt vagyok.

– Akkor adj neki inkább tápszert, és aludj! Minek ez a felfordulás? Ez csak egy gyerek.

Egyszer, amikor még volt időm ilyenekre, olvastam egy könyvet, *A lány hét névvel* volt a címe. Ennek a gyerekeknek már most biztosan több neve van hétnél. Először „mindent megadnék érte” és „az élet értelme” volt, aztán ahogy szép lassan valóságossá lett, úgy jött a többi. Baba, babuska, babuci, kicsi kincsem, életem, napsugaram, nyulacska, drága szívem – csak néhány azok közül, amiket élete eddigi pár hónapja alatt ráaggattunk. De hogy mikor lett a kicsi kincsemből „csak egy gyerek”, azt nem tudnám megmondani.

– Ma úgy éreztem, nem bírom tovább, legszívesebben lefeküdnék és meghalnék. De aztán ránéztem és tudtam, hogy nem tennék ilyet a saját gyerekemmel.

– Soha többet ne merj ilyet mondani!

Szikrázóan fényes augusztus volt, a nádas közepén ültünk kettesben egy horgászoknak fenntartott helyen, nem mintha bármelyikünket is érdekelték volna a halak. Ujjamon egy kólásüveg nyakáról lehúzott műanyag karika lötyögött. Olyan fontos dolgokat kellett megbeszelnünk, mint hogy kutyát vagy macskát tartunk-e, mi legyen a gyerekek neve, és meghívjuk-e a nagynénémet az esküvőnkre. Utóbbi volt az egyetlen, amin vitatkoztunk, hevesen magyaráztam, hogy azt a boszorkányt én aztán soha, de soha többet... Mennyire más volt a „soha” akkor.

– Tessék?

– Azt mondtam, soha többet ne merj ilyet mondani! Most pedig kérj bocsánatot!

Ezt a hangot eddig nem ismertem. Gyerekeknek érzem magam tőle, de az lehetetlen, az előbb még biztosan anya voltam. Az én gyerekem, a mi gyerekünk alszik a résnyire nyitva hagyott ajtó mögött. Lopva hátrapillantok, hogy ellenőrizzem: minden úgy van, ahogy hagytam. Összezavarodom. Ki

ez a férfi velem szemben? Miért ennyire dühös? És én miért szégyellem magam?

– Miért kérjek bocsánatot?

– Mert megbántottál. Azzal, hogy meg akarsz halni.

Alszanak. Négykézláb jutok el a zuhanyig, lehámozom magamról az átizzadt ruhát. „Tudtam, hogy ez a munka sem várat magára!”** – kúszik be egy másik, ideillőbb sor, egy régi élet emlékét hozva magával. Úgy látszik, ez az idézetek éjszakája. A hideg víz égeti a bőröm, erősebbre állítom – már nem is érzem. Mindent meg lehet szokni.

A falióra ritmusába kapaszkodom. Másodpercről másodpercre közeledik a reggel. Sok várossal arrébb anyám nemsokára felébred. Lesz segítség. Lesz hová mennünk.

„Akkor van vége, amikor vége van.”***

KRAKKÓI DAL

Késésben rohanunk a Népligetbe.
A villamosra érve lihegve nevetünk felmálházott önmagunkon:
mintha egy videoklipben.

Az első megálló: Zólyom.
Szent László haláláról hadarok neked,
és jólesik, hogy miután őszintén kinevetsz,
megbocsátón simítod meg a kezem.

A következő helyen sem szabadulunk a középkori fantáziáimtól.
Rózsahegy – mintha egyenesen egy lovagregénybe írták volna,
ahonnan a hősnek hétszer hét napig tartó ostrom után kéne leszakítania
a Hűség Rózsáját, hogy, dicsőn hazatérve, átnyújthassa kedvesének.
Erre azonban a tízperces pisiszünetre tekintettel nem adódik alkalom.
Ami marad: minden aggodásod ellenére sál nélkül
rohanni le elszántan a mínuszba, majd pánikszerű büfékeresés után
ádáz tekintettel kérni ki a kávé.
Aztán rózsá helyett átnyújtani a cappuccinót két cukorral.
Mindezt a mosolyodért,
amitől, jobban, mint annyi csőre töltött,
idétlen éjszakától,
életemben először igazán
férfinek érzem magam.

Krakkóban minden tervszerűen rosszul alakul:
nem vehetjük át a kulcsokat a megbeszélt időben.
Egy ismeretlen városban bolyongani bőröndökkel
az idegesség és az önirónia váltólázában –
valami ilyesmit jelenthet a szabadság.

Később, persze, minden megjavul.
Habzsoló szeretkezés a szállásban végre.
Vodkák özöne „körülnézésnek” álcázva.

De jók veled a kötelező programok is.
A Posztócsarnok és a Wavel gótikája.
A hűmmögések a galériákban ácsorogva.
A pillanat, amely megörökíti magát helyettünk:
ahogy egymást fotózva szemből,
a kioldás pillanatában,
a barokká finomított Főtérről,
akár égnek lendült utcakövek,
egyszerre szállnak fel galambok ezrei.

És jók veled a séták haza
a behavazott parkon át,
ahogy jó utolsó este is,
amikor búcsúzóképp még megnézzük a főbb helyeket.
A cél: minél régebb épült templomnak dőlve csókolózni.
Ilyenkor, tudod, a Történelem részének érzem magam,
nem csak valami kései vizsgálóbizottság hivatalnokának.
És jelentéssel fűjöm tele azt a szót, hogy Európa –
mintha nem szökne ki folyton a többi csomóra kötött hétköznapon.

Egyszer majd mi is elvirágzunk,
mint a korstílusok.
De addig szoríts magadhoz,
mint a kövek szorítják egymást ebben a múltra épült városban,
amelynek ezredévek voltak a címzettjei.
És ne hagyd, hogy tekintetünk
a katedrálisok tornyán felfutó repedésre tévedjen –
csak az arannyal lepecsételt homlokzatok
kora esti ragyogása felé.

KALANDOK, AMIKBEN VÉGÜL NEM FOGOK RÉSZT VENNI

Nem fogom felszabadítani Jeruzsálemet.
Nem fogok kereskedő lányokat szöktetni reneszánsz *palazzó*k-
ból.
Száműzni sem fognak a Városi Tanács patríciusai.
Nem fogok új földrészeket felfedezni a cimboráimmal.
Nem fogunk egy vihar után szárazföldre vetődni Tortuga partjai-
nál, háromszáz évvel később.
Nem leszek seriff a Vadnyugaton. Bandita mégannyira sem.
(A préri szaga az Alföldön, így is.)
Nem fogok országokat meghódítani;
de még egy szaros szabadállamot sem alapítok Fiumében,
ahol kalózkodásból tartjuk fent magunkat az odaáramló moder-
nista művészekkel.
Nem indulok neki Párizsnak gyalog, hónom alatt a verseimmel.
Padlásszobákban eddig sem nyomorogtam, minden bizonnyal
ezután sem fogok.
(Hacsak nem a panel a mi padlásszobánk.)
Nem fogok füstös motelekben aludni, átszelvén Amerikát.
Nem fogom egy teherkocsi platójáról nézni, ahogy lángvörösbe
vált az arizonai ég.
De még egy nyomorult Erasmusra sem fogok kijutni Hamburgba.
(Mondjuk ez tényleg kizárólag magamnak köszönhető, lévén:
nagyon félek a külföldiektől.)
Nem fogok, mint Garcia Madeiro a *Vad nyomozók*ban: verseskö-
tetekkel ütni ki egy stricit.
Nem fogok milliméterekkel (és egy epikus vetődéssel) megúsni
egy golyózáport.
Valószínűleg nem leszek semmiféle csetepaténak vezéralakja.
Forradaloménak pláne nem.
És nem: végül nem fogom látni a Tengert.
Mert azt akarom, hogy az utolsó magaslat előtt ragadd meg a
kezem,
és folyásiránnyal szemben, emlékek kanyarulatain át
vezess vissza csobogó kezdetekhez –
vágynak hagyva, ami vágnak való.

Hogy ott, az ágak boltívei alatt,
míg lassú nádasok életem körbefonják,

mosollyal hazudhassam magamnak:
nemcsak a Végtelenben lakozik az Isten.

Nagy Júlia

SIMBA

Olyan kicsi vagyok, hogy a lábam nem ér le a kanapéról,
ott ücsörgök lelkesen Évivel,
mert Évinek a nővére videokazettát küldött Magyarból,
és végre látni fogom az Oroszlánkirályt.
Évi a legjobb barátnőm,
a bátyja számítógépén titokban Windows-háttérképeket nézünk.
Egyszer a cicás kép után egy csóré nénit láttunk,
egy kocsin ülve mosolygott.
Apám még Évit is megverte, amikor felmáztunk a motorháztetőre,
pedig rajtunk volt a tréning, és nem is mosolyogtunk.
Simbát majdnem elsodorja a gnúcsorda,
de Mufasa épp időben utánakap,
mégis hiába minden, mert Zordon lelöki a mélybe.
Zúg a csorda, végigtrappol a szavannán.
Ritmusára üti valaki az ajtónkat.
Anyám kinyitja, s nem hiszem el,
hogy Évi apja jött hozzánk.
Ne vigye még haza! – rimánkodnék neki,
de üvölt, hogy: Segítség, segítség!
Nem én löktem le, nem én löktem le,
anyád a kútban! – zílálja egyre.
Szemeit forgatja, mint Zordon a sziklán.
Apám kiviszi Zoli bácsit a teraszra,
anyám tárcsázni kezd, és románul beszél.
Évivel nem játszatsz többé,
mondja aztán szelíden.
Mire kimegyünk, szirénázik a tűzoltókocsi.
Sosem láttam még előben, hogy milyen szép nagy.
Három rendőrautó is érkezik,
hangosabbak, mint a gnúcsorda.
Nem gyermeknek való, mondja ekkor anyám.
A teraszon Zoli bácsi hangosan sír és röhög,
apám házi pálinkával kínálja.

– Igyál, Zoli, egészségedre!
Anyám kávét főz a konyhában,
és megint eldalolja azt a szomorú éneket:
*Amott a vízen egy csónak,
benne ül három gróf...*
Évike még 20 sem volt, amikor elsodorta a Maros.
„Rendezetlen dolga volt a víznek ezekkel.”
– ezt később mondta anyám, sokkal később.
Most csak annyit, hogy menj, szívem,
nézd a rajzfilmet tovább.
Olyan kicsi vagyok, hogy a lábam nem ér le a kanapéról,
sorban potyognak a mélybe a hiénák,
Simba legyőzi a gonosz Zordon bót,
Mert az élet az úr, lelkünk szárnyaló,
Rosszon győz a jó, ez így való,
Mert az élet, az élet az úr.

VIZET

Aztán húsvét negyednapján, amikor anyám arra készült, hogy becsomagolja a megmaradt piros tojásokat a kolléganőinek, apám megvadult spanyol bikává változott. Patái beletrappoltak a tojásos kosárba.

Kislányként úgy szerettem játszani otthon, mintha az udvarunk lenne a világ közepe. Itt történt egyszer, hogy apám húga beesett a kútba. Talán a kútmanók húzták be, talán az üres üvegek, senki se tudja.

– Ilus, Ilus! – kiáltotta, míg abba nem hagytam a labdázást. A szomszéd angyalok húzták ki, mert bár apám is lement utána, végül mégis egyedül mászott át a káván.

Amikor kihúzták, akkor néztem be először a kútba. Szép kút volt, se túl mély, se túl vizes. Tágas.

– Vigyétek el innen a leánykát, még baj lesz belőle!

Aztán meg is lett a baj. Ott feküdt apám a konyha csempéjén tojássárga bajuszával, és horkolt. Anyám sírt, én kacagtam. Anyám húzta apámat, én húztam anyámat, engem Pöttyös kutya ráncigált, mégsem tudtuk megmoz-

dítani. Aztán szépen betakartuk. Becsomagoltuk az iskolatáskámba a matematikfüzetet. Meg még két bugyit.

Pakoltam volna mást is, de a táska nem bírta. Így, licsi-loccs... hát nem ott van a kicsikút? Még benne élt a kútmanó. Rábíztam hát mindent:

Pöttyös kutya halk nyüsztését, amikor elköszöntem tőle – a kútmanóra!

A magyar- és biológiafüzetet, amiknek a hiányát nem tudtam másnap megmagyarázni az iskolában – a kútmanóra!

A biciklit, amivel elsöktünk, és azt mondta anyám, látod, fiam, most mi is úgy keresünk szállást, mint József és Mária, csak nekünk drótból van a számár – a kútmanóra!

Az idegenhez intézett kérdést, hogy aludhatunk nálatok egy éjszakára, aztán ott laktunk fél évig – a kútmanóra!

Az első vallásórás színezőt, amit akkor kaptam, amikor megtudtam, hogy létezik vallásóra – a kútmanóra!

A kazettafonomat és a videokazettáimat, amiket néném csempészett ki a szobámból, amíg apám hátul kapált – a kútmanóra!

Az első színes kamerás mobilt, amit azért akartam, hogy lefényképezhessem a buszsofőrt, akibe belezúgtam – a kútmanóra!

A posztereket, amikről nem ismertem fel Britney Spearst és Christina Aguilérát, és kikacagtak az osztályban, mert águilérának olvastam – ezt is rábíztam a kútmanóra!

Aztán húsvét negyednapján, amikor anyám elmondta, hogy a bevadult spanyol bikának agydaganata van, kínomban heherésztem.

– Fiam, úgy reagálsz, mintha azt mondtam volna, hogy hány bolhája van Pöttyösnek!

Ha már elpusztul a bika, legyen a kútjában bolha! És lett bolhából elefánt is, pedig akkor már mindent elvihettem volna! De akkor már a kutyának se kellett. Így aztán mondatokat hajigáltam bele:

„Gyere ide, te mangelica! Olyan a segged, mint egy lipicai lónak!” – a kútmanóba!

„Fiam, olyan vagy, mint apád, nem lesz semmi belőled!” – a kútmanóba!

„Nagyapád is ivott, apád is ivott, bátyád is ivott, nénéd is iszik!” – a kútmanóba!

„Gyertek, fiam, ott üres az a ház, költözzetek oda!” – bele azt is a kútmanóba!

És nem tudom kilapátolni már a sok összekuszálódott holmit, hiába jön-nének újra a szomszéd angyalok! Bárcsak magától elnyelné a kút, és felfakadna ismét a forrás...

- Aki ebből a vízből iszik, ismét megszomjazik, de aki abból a vízből iszik, amelyet én adok neki, soha többé meg nem szomjazik...
- Add nekem azt a vizet, hogy ne szomjazzam, és ne kelljen idejárom meríteni!

APÁM

amikor tizenhárom leszek, alig látom
az apámat. ha nem vagyok az övé teljesen,
hétvégi gyermeket nem kér, mondja,
a gyermektartásdíjat kiszórja a teraszra,
a bejárati ajtó zárva. apámat sosem ismerem
meg igazán, s amikor ismerni kezdem az Istent,
eltöprengek azon, hogy milyenek az apák.
amikor tizennégy leszek, ő már negyvenhárom,
és az egyetlen vagyok, akinek nincs ott az apja
a konfirmálásán, pontosabban Verának sem,
de az ő apja tényleg halott. decemberben beenged,
arra kér, másoljam le a versét, csúnya az írása,
nehezen olvasható, elmossa a szavakat a könnyem.

*Aranyló galuskaleves a fehér abroszon,
Jer, édesapám, születésnapja van éppen,
Ünnepel a család a decemberi napon,
S az ünneplésnek vége nem léssen.
Felrezzen álmából, kiborul a pohár,
Vízben úsznak az elszáradt morzsák.
évekig rettegek, hogy megöl a betű,
mégis írok, talán tőle örökölttem:
állatpatikákat keresek,
férfiakat összevágok,
míg egy jó apát találok,
apát, apát, édesapát!*

felnőtt vagyok már, amikor élni hagy az írás.
amikor tizenöt és fél leszek, apám koporsójára
mások írnak: élt ötvenkilenc évet. mennyit élt valójában,

azon gondolkodom, s nézem a képen a harmincas éveiben
járó, fekete hajú férfit, fehér ingben, s nem kívánom soha,
hogy lett volna fiatalabb. arról álmodok, ha korábban születek,
talán meglátom, hogy milyen volt, amikor színházba vett bérletet.
születésem előtt tíz évvel apám idegen nőknek udvarol,
sportrepülőt vezet, ejtőernyőzik, és ő az egyetlen a faluban,
aki egyetemen tanul. születésem előtt két évvel
apámnak meghal a lánya. álmában újat kér az Úrtól,
pedig sosem hisz, a lelkészt is elűzi családlátogatáskor,
s amikor megkap, már nem érdekli semmi.
amikor utoljára látom a kórházban, úgy beszél, mintha verset szavalna,
a Paradicsom várótermében képzelet magát, azt mondja
a lelkész, elborult már az elméje.
harmincegy leszek, amikor az új főnököm azt kérdi tőlem,
hogy naponta hányszor hívom fel az apám,
és megkérdezek-e tőle minden apróságot?
harmincegy leszek, amikor elkezdem tanulni az írást,
és néha felriadok, hogy ezt én írtam-e,
vagy az apám?

BORJÚ

Öt nap, négy éjszaka telt el, amióta ismét ebben a házban lakom. Nem a saját szobámban alszom. A szüleim szobáját bezártam, az előszobát néztem ki magamnak. Hogy is aludhatnék a gyerekszobában? Már nem emlékszem az ágyneműtartón sorakozó babáim nevére sem, hogyan tudnék elköszönni tőlük lefekvés előtt? Apámék szobájában megállt az idő, megállt a szag is a dohánytól besárgult függönyökben, megállt a szű is az asztal lábában. Megállt a betű az eldőlt könyvekben. Ott lehetetlen aludni.

Szép örökség: nagy, tágas ház, és bár minden régi, teljesen bútorozott. A sőberágyat választottam, de nem nyitom le. Este beleülök, és valahányszor elszenderülök, felriadok, kényelmetlen. Olyan, mintha vattatáson volnék, de hiába ébredek, senki sem kérdez semmit.

Ha mégis elalszom, álmomban magamat látom. Ott szaladgálok anyám körül, és amíg apám alszik, azt mondom neki, menjünk el, menjünk el, men-

jünk el! Anyám csomagolni kezd, megtelik egy hátizsák, és az éjszaka közepén elmegyünk.

Végigsonnunk a falun, olyan utcákban, ahol még sosem jártam. Anyám megáll egy háznál, és halkán megkopogtatja a gázcsövet. A tornácon felgyúl a villany, kijön egy idős asszony. Valamit tátognak egymásnak, figyelek, de mégsem hallok, aztán sírnak, és bemegyünk. Reggel azt mondja anyám, fiam, ő a nagymamád. Honnan tudhatná egy ötéves, hogy bár sosem látta, van neki még egy nagyanyja. Honnan tudhatná egy ötéves, hogy mit jelent az, hogy az anyját elszöktették, kitagadták, majd visszafogadták?

Öt napja ülök ötévesen egy idegen asszony házában, és nem tudom, hogy meddig lehet ezt bírni. Hol van a hintám? Hol vannak a bújócskázós bokraim? Hol van a kutyam? Hol van az igazi nagymamám, akit ismerek?

A nem igazi nagymamám festéket vesz nekem, rajztömböt. Rajzolok. Hintát, bokrokat, kutyt, igazi nagymamát. Anyámmal mosolyognak:

– Jót tesz a leánykának – mondják.

– Kapsz majd másikat – mondja a nem igazi nagymamám anyámnak. – Kapsz olyant, aki nem iszik. Ha kell a tehén, kelleni fog a borja is.

Felébredek és bölintok, mert igaza volt. Lett aztán másik, lett, aki nem ivott, lett, akinek kellett a borjú is. Csak a borjút nem kérdezte soha senki, hogy neki mi kell. Tudja-e egyáltalán egy ötéves borjú, hogy neki mi kell?

Most hiába várok, nem jövök. Magam helyett apám az, aki meglátogat. Kilép a kulcsra zárt hálósobából, és megkérdezi:

– Hát mégis visszajöttél, fiam? Anyád hol van?

Ülök a sötétben a sőberágyon, csak a szám mozgását érzem, hang nem jön ki.

Hogy magyarázkodjak annak, akit évek óta föld borít? Mit mondjak annak, akit elhagytam és elhagyattam? Mennyire szabad komolyan venni, hogy mit mond egy ötéves? Mennyit ér a szava? Hogy mondjam el, hogy egy ötéves nem tud semmit?

SZÜRKÜLÖDÖTT

ilyen gyorsan fog menni. Megkönnyebbülve nyugtáztam, hogy alaptalanul szorongtam. Miki a hálósobában folytatta, nekem a gyerekszoba jutott. A dohos levegőtől hirtelen összetöpörödtem, megrövidültek a karjaim és a lábaim, és újra négyéves kislánként álltam a nagyra nőtt szobában.

Miki átkiáltotta, hogy szerintem az ingek mehetnek egyenesen a kukába, nincs amit azokból válogatni. Átfutott a hideg a hátamon, amikor tudatosult, hogy apám hangján hallom a férjemet. Visszahümmögtem neki, és lerogytam az ágyra. Velem szemben a falról Matyi gyerekkori képe mosolygott rám, mellette, a nagy bronzszínű keretből az anyja, a sor végén pedig a kétéves Jucika húzta vigyorra a száját. Elborzadtam a festményszerű színezett fényképektől, és nem tudtam visszaemlékezni, hogy milyen volt ebben a szobában élni.

– Vannak valami régi számlák, szerinted azok még kellenek? Talán gáz vagy áram, nem jövök rá...

– Megnézem mindjárt, ne dobd ki! – kiáltottam át a szomszéd szobába, de már hallottam, hogy szakad a papír. Nem tudtam eldönteni, hogy vajon visszatért apám, vagy kezdek bekattanni.

Próbáltam rámolni, de alig haladtam. Minden játék ismerős volt, de nagyon idegen is. Nem nekem vették, mindet Matyitól és Jucikától örököltem. Talán inkább Matyitól. Jucika nem élt annyit, hogy saját játécai legyenek.

– Nézd csak, megkaptam apád szakdolgozatát. Tudtad, hogy a lótenyésztésről írt? Meg akarod tartani?

Bólintok, hogy igen, meg akarom tartani, még talán el is olvasom, hátha valamit megtudok róla végre, hogy ki volt ő, és hogyan gondolkodott, milyen volt fiatalkorában, amikor még valóban élt.

Az ágy fölötti polcon régi VHS-kazetták: *Vuk*, *Fakopáncs Frici*, *Oroszlánkirály*. Megfelelkezve az otlétem céljáról, elindítottam az egyiket. Meglepetésemre nem rajzfilmet láttam, hanem a családomat. Matyi esküvője játszódott le előttem '94-ből. Apám jókedvű volt, látszott, hogy már reggel megkóstolta a vendégeknek kitöltött bort, anyám kötényt próbált fontoskodni, bizonyítani, hogy ő is létezik. A szemében őszinte öröm ragyogott, mert beteljesülni látta, hogy a nála alig két évvel fiatalabb mostohafia meg nősül, elköltözik a házból, ő pedig végre normális házaseletet élhet apámmal. Matyi anyja büszkén mosolygott fiára a bronzszínű keretből, Jucika pedig azon nevetett, hogy nicsak, milyen szép családi eseménytől szabadította meg magát a korai távozásával.

Aztán felgyorsultak az események, a vőlegény búcsúztatója teljesen kimaradt a filmből. Hirtelen felvillant egy emlékfoslány, melyben anyám a

videóssal keresett engem a kertben, mert a szomszéd gyerekek kihívtak hó-golyózni.

– Miért nem válaszolsz, ha szólítalak?

Nem tudtam eldönteni, hogy apám hangját hallottam-e a kertben, vagy a férjemét.

– Találtam egy téli gyerekapkát, vajon a tiéd volt?

Megfordultam, megtapogattam. Igen, ez kivételesen az enyém volt.

– Hátborzongató ez a szoba. Nem lehetett szép itt a gyerekkorod.

– Már egyik sem él... – mutatok a videó felé.

– Legalább nem kell osztozkodni.

ZSÍR

Habár szerették, eladták a lakásukat, és
hozzánk költöztek.

Érthető, hogy szerették, mi is szerettük,
gyönyörű parkettás, konvektoros,
kényelmes erkélyes, kesztölci tapétás,
szinte polgári, a város közepén.
Mert még a kisvárosoknak is van közepe.
Aztán mégis elköltöztek hozzánk, a város szélére.
Mert még a kisvárosnak is van széle.

Sokáig azt hittem, anya kívánságára jöttek.
Mert képtelen volt elszakadni tőlük.
Halálát is velük magyaráztam, mert
az ő haláluk után már csak
betegségével küszködve élt anya is öt évet.
Ha nyitva voltak az ablakok, behallatszott a vasútállomás zaja,
nyáron a strandzsivaj. Mi hamar megszoktuk, megszerettük.
Őket zavarta minden. A vasút, a bogarak, a kutyák.
Ha én a környéket luxuskörnyéknek,
ők a házunkat tanyának látták. TANYA.
Hangjában megvetéssel mondta is Kovács papám.
És mama sem lehetett róla jó véleménnyel,
habár ő nem mondta soha,
mert nem sokkal később vettek egy lakást,
nyilván mama intézte az egészet, papa akkor már
túl volt két agyvérzésen, szinte semmit nem hallott,
délben ezért bömböltette a *Jó ebédhez szól a nótát*.

Az új lakást megint a központban vették.
Végül nem költöztek be, közbejött talán
Mama betegsége, aztán halála.

El kellene olvasni a naplóját, amitől mindenki óv,
amit mindenki rejteget. Mi lehet benne?
Apa azt mondta, az egészet ők akarták.
Miért mondta volna 30 évvel később, ha nincs így?

Nem teljesen igaz, hogy hozzánk költöztek,
hiszen a két család együtt költözött egy harmadik helyre,
de mi laktunk a lakás nagy részében,
és mi voltunk többen.
Ők megtűrt vendégnek érezték magukat.

Ezt csak utólag látom ilyen tisztán,
akkor nem fogtam fel: fontos lett volna,
hogy lakrészük teljesen különálló legyen.
Erre hogy nem gondolt akkor senki?
Csak közben merült fel, de mielőtt megoldhatták volna,
leváltak rólunk végül. Így oldották meg.
Vagy leválasztották őket rólunk. Így oldódott meg.
M meghaltak hamar. Nem akartak zavarni,
nem akarták, hogy zavarjuk őket.

Mamával csak néhány évig laktunk együtt,
aztán Papa is meghalt, ugyanabban az ágyban
haldoklott, mint a felesége.
Mamáról az egyik emlékem:
azt gondolta, ha felveszünk valamit a tévéből,
a videofelvételen látszani fog
a tévé képernyőjén tükröződő szoba. Ami furcsa,
mert tévéjük viszonylag hamar lett, és okos nő volt.
Bárcsak igaza lett volna,
most megnézhetném,
ahogy ott ülünk a nappalinkban,
és mindketten alig várjuk, hogy igazunk legyen.

Nekem is sok hasonló tévedésem volt már. Több, mint neki.
Például, hogy a benzinkutak a benzinlelőhelyekre épülnek.
Argentínában argentinaiul beszélnek. Ilyenek.

Emlékszem, szerettem elkísérni munkába menet,
mert nyugdíjas korában is állást vállalt, varrónőként,
mert pénzügyhöz is értett. És ügyesen rajzolt.

Mama tanított meg rántottát sütni.
Sokszor vettem hasznát ennek,
mikor nem volt otthon semmi és senki,
mert anyáék kezelésre mentek.
A rántotta, mint az anya karján megégett bőr
(gyerekkori baleset).
Szerettem csókolgatni anya kezét.
A rántottát is szerettem.

Most valamiért úgy rémlik, mama rám bízta a konyhát.
Pedig még csak tíz körül voltam.
Hogy nem félt, hogy leég a ház?
Én rettegtem.
A zsírosbödönt a sötét spájzban tárolta,
ahová félttem belépni.
Nem az ő spájza volt, de a barna bödön az övé.
Anya már olajjal csinálta a rántottát.
Mert a zsír rákkeltő.
Évekig én is olajjal csináltam.
De most rájöttem, hogy zsírral finomabb.

Azt olvastam, hogy irdalják a holttesteket,
hogy könnyebben égjenek hamvasztásnál.
Nagyon lassan ég el egy emberi test.
Mama azt kérte, hamvasszuk el.
De végül koporsós temetése volt neki is,
mint mindannyiuknak, kivéve apát.

PROMÉTHEUSZ

Csak Kovács nagymamámat
láttam holtan, a többi halottamat nem.
Egy olyan sávba értem,
amikor még nem voltam
hozzá se túl kicsi, se túl nagy,
a szüleim már nem gondolták,
hogy nem nekem való látvány
egy halott szerettem holtteste,
de még nem volt akkora szavam,
hogy mondhassam: nem akarom.
Mint egy viaszfigura,
olyan idegen,
csak nem volt üvegszeme.
Vagy az volt.
A szeme csukva volt? Nem emlékszem.
Egy viaszfigura szeme, gondolom,
nem lehet csukva. De így hagyom.
A színe volt más. Szürkébb volt,
pirosabb. Ma már tudom, milyen nehéz
kikeverni a megfelelő árnyalatokat,
csináltam én is, mikor a kórházmúzeumban
raktunk össze kiállítási tárgyakat.
A szája is furcsa volt, úgy emlékszem.
Kitátották. Vagy úgy hagyták?
De lehet, hogy csak képzelem,
rosszul emlékszem erre is. A protézise
talán nem volt bent. Vagy bent volt.
Miért ne lett volna?
Ott feküdt a ravatalozóban, ez biztos.
Mintha aludna. De ha csak aludt,
miért raktuk a föld alá?
És miért nem hamvasztottuk el,
ha ő tűzben akart volna semmivé lenni?
Ha ő valamit máshogy csinált volna,
miért nem hagytuk neki legalább akkor?

Apa állítólag azzal zárta le a vitát, mikor
erről veszekedett nagypapámmal, hogy
„jó, de akkor téged hamvasztunk”.
Sokat nevettünk ezen.
Aztán apát kellett elhamvasztani.
Ha a nagyszüleim valamit máshogy csináltak volna,
akkor, amikor még a szüleim sem éltek,
én most nem élnék. Mit éreznék most,
ha nem volnék? Hülye kérdés, de érdekel.
Ha nem védekeznénk, szerintem
hányadikra sikerülne, kérdezi Ildi,
én meg mondom neki,
harmadikra vagy negyedikre.
Szerinte elsőre.
Mennyi minden után
mosolygunk majd ezen.

Lokodi Imre

EZ A NŐ TEREMŐR?

*Én felültem a világ vad lovára, de zabolát nem tettem a
szájára (népdal)*

Iszujka hanyatt fekszik, savanyú bűztől ázik Misuj pakulár tanyája, a kutyák fekete orrára csorog a savó, a tarka bukovinai juhászok nagy, vörös nyelveket forgatnak, mint a vízforraló katlan nyílásánál a lángok, ilyen ez az Ördögfészek, aztán a sajtárok, a dézsák átható bűze tele muslincával, itt fenn az ember nem szerez hírt napfogyatkozásról, a lónak szokatlanul szomorú szeme van, a hal bénább a vízben, a völgy fölött áthúzó gépnek nincs kedve csillogni, a kondenzcsík megköt, az istenek keserűségét édesítő vattacukor gyorsan feloldódik, a megcsapolt nyírfából oláhecet csepeg, a láncfűrész jó kilométerrel, kettővel visszább fogja a hangját, a legyek leköpi a hollók által megbontott dögöt, a padláson felfújja magát az áztatott búzával mérgezett galamb, farkasszem néz az egy kosztra járó döglődő patkánnyal, valami jár, mondja a gazda, lábodban a köszvény, Jani, mondja az asszony, és egy újabb idegen, mégis rokonszenves vonás az arcon, valahol a szem körül keletkező ránc finomítva, lehet, nem is, vagy csak leheletnyi nedv ad hozzá valamit a karakterhez...

...tetűd van, Anna, lapostetűd, eszen meg a fene, mondja Gésa, vakarja az ágyékát, ahogyan a csicsói rámpán a *márfás departament** emberei vakaróznak, mélyen a nadrágba nyúlnak a korc alá, azt mondják, hogy a széntől viszketnek, holott szenet régen nem rakodnak, hanem az ördögföld, a hegyekből hozzák a billenősök a porzó matériát, embernek kell lenni a rámpán, figyelj, Gésa, kiszívja a zsírodat, felzabál, válaszolja Kicsi Fordulj Anna, látod, véresre vakarom, most már ordítja a szőke, kenderhajú férfi, reszket hozzá, mint aki teljesen megveszett, beesett arca gödrében szépen fejlődik az árnyék, ne ordíts, mert lúgos a szád, habzik, álomnak kénsavat a szemedbe, a zöld szemedbe, ördögfatty, sziszegi a nő, maga sem tudja, hogy az utolsó jelzőt honnan szedi, mert ilyesmit nem szokása kiejteni a száján, de állja a helyét, ördögfatty, imétli meg alig suttogva Kicsi Fordulj Anna, a férfit kirázza a hideg, lucskos luvnya, sóhajtja ki Gésa, eközben az eget nézi, a nap

vörös gátba ereszkedik, szél lesz, mondja, nem tudni, kinek mondja, kit érdekel, hogy szél lesz, lucskos a rühes édesnyád, pattan fel a nő váratlanul, mocskos kézfejjével töröli a szemét, nézi a férfit, folyik a taknyod, a füled vérzik, szerencsétlen, folytatja Kicsi Fordulj Anna, visszatükröződik szeméből a vörös naplemente, Gésa azt gondolja, ilyen lehet egy gyilkos, hideg, szeles vörös, kívül rágja a felső ajka szélét, pirosra, lilára rágja, nézi a férfit, mint akinek nincs más dolga, a követ hozzám vágta, Anna, miért vágta, hozzám a követ, Anna, kérdezi a férfi, tekintetével tapogatózik a nő körül, mi lesz még, ugyan, mert a valagamba rúgtál, Gésa, jót rúgtál a valagamba azzal a rohadt gumicsizmával, gondolt bele, 46-os csizma, ha nem tudnád, erős a szövése, tudhatnád, Gésa, végső soron hadiipar, adja értésére a férfi, hogy száradjon le a bokád, Gésa, hogy én a valagadba, néz a nőre a férfi értetlenül, a valagat lányéknak mondják, csipás, és ingatja a fejét, mint aki nem hiszi, legalábbis nincs tisztában azzal, mit tett az imént, oda rúgtál, oda, a lányékomba, bizonygatja Anna, elhasadt a fejem, bög a véres fülű alak, nem hallgatja el, amire gondol, hogy a fejébe nyüveznek a legyek, megnyüvesedek, Anna, vonyít a férfi, a sziklán vonaglik, azt hinnénk, mérgezett ember, de nem mérgezett, az semmi, szól később a nő, miközben egy gallyal rajzol valamit a lány iszapba, mintha átgondolná, mi lesz, ha a legyek csakugyan beférkőznek a Gésa koponyájába, elképzelhető, hogy megnyüvesedik, de nem biztos, hogy erre gondol, aztán a hasára teszi a kezét, alig valamivel a szíve alá, elvetélek, megcsinálom itt az erdőn, akkora lesz, mint egy patkányfiú, mondja alig érthetően, inkább érdektelenül, megvonja a vállát, tőle lehet patkányfiú, mindegy, mert ez a hím is egy patkány, nem vetéled el, hadarja el a férfi, hadar, amikor nem figyel oda, mit mond, embrionális fázisban vagy, luvnya, folytatja a férfi, majd elhallgat, mind a ketten elhallgatnak, pásztorcsend, valahol elkezd ugatni egy róka, recseg a gypű a lemenő nap taposása alatt, úgy néz ki, mintha égne, tavalyi gally szárad ropogósra, felváltva nézik az üres üveget, pirosra festi a tűzgolyó, mintha vércsorgást fognának fel vele, pedig még jó lehet vizet merni a Fekeke kecskék patakából, aztán egyszerre nézni nem érdemes, nincs miért osztózni a semmin, most nem, Gésa, nem lehet, menjen abba a kurva laposra szabott téglá fededbe, hogy nem lehet, fehérfolyásom van, ha jól nézem, indulni kéne a völgy felé, Gésa...

... láttál már fiút csináló őzsutát, kérdezi a nő, láttam, rókákat is körülötte, feleli a férfi, rosszat álmodtam, azért kérdezem, néz vérmesen, nem tudni, hová, a nő, elviszi az őzfiút a róka?, kérdezi tovább a férfit Kicsi Fordulj Anna, ha úgy adódik, elviszi, szól vissza kelletlenül Gésa, akkor bögjünk egyet, te állat, áll elé a javaslattal a nő, már csepereg a hangjában vala-

mi mélységes bánat, vagy a szesz, ha azt mondod, bőgjünk, akkor bőgjünk, hagyja rá a férfi, közelebb megy, felemeli az üres üveget, belenéz, mint aki nem hiszi, hogy az utolsó csepp is, ehajítja, leül a nő mellé, esteledik, a nő megkezd egy új pálinkát, lecsavarja a kupakot, az elgurul a kövek között, mindegy, legyint a kupak után egy fáradt, nyúlós búcsút, Kicsi Fordulj Anna üvegből iszik, hajuk lelóg a lábuk közé, szürkén, füsthajúak, húzzák a levegőt, nekik azt sem adják ingyen, szortyognak, tele van az orruk takonnyal, a szemük könnyel, őlük fehérfolyással és szerelemmel, szar helyzet, mondaná Reszelős, mindenről a szar helyzet jut eszébe a kolozsvári törzsasztalnál az Ursus söröző pincéjében, mindjárt bal felől, de nem mondja, mert távol van, valahol Skandináviában...

...mintha a pokol italát szivattyúznák, hörögnek egyenetlenül, külön-külön és egymásra hasalón, egy pontot néznek, valamitől lelassult vízibolhát, inát szakított ízeltlábú, szellőcske taszítja tovább, felakad a kis nyomorult, ahol összetörik a víz tükre, különben ilyenkorra már elsiklanak valahová, hol laknak a vízibolhák, kérdezi a férfi, mi vagyok én, honnan tudjam, rebegi a nő, a sötétedő patakvíz áthatóan feláztatja a cipőjük szárát, benne vagyunk, mondja a nő, egészen benne, a férfi megrázkódik, hallod-e, Anna, hallom, szól vissza ő, felemeli a fejét, Gésára néz, fázom, takarj be, kéri, majd amikor beletesznek, köpi ki a szót Gésa rágatlanul, lapáttal foglak betakarni, rohadj meg, bűdös geci, a férfi nem akar megrohadni, inkább úgy tesz, mint aki nem hallja, kimászik a patakából, felkúszik egy sziklára, meghántja a möhától, széttárja a kezeit, láva látjátok, ez mind láva, mutat körbe, mintegy jelezve, legyen világos, az mind az övé...

...ülj le, részeg vagy, félrebeszél, Gésa, nincs egy lélek körülöttünk, kinek beszélsz, Gésa, förmed rá a nő, a szádat, kiáltja vissza ő a szikla tejéről, és folytatja, ha pedig nem érttek a szóból, átmetszem a torkotokat, mutatom, hogy kell a nyakatokat átmetszeni, csak egy vízszintes mozdulat kell, könyökből hajlítva, esetleg megfojtalak, akárkit megnyuvasztok, értitek, ha valaki merészkedik rákapni a szikláimra, és ekkor villan bele a nőbe, mint egy hidegrázás, szisszenő penge vagy fülcimpa mögött mosatlan forró lehelet, ki tudná azt megmondani, miről beszél Gésa, és szép lassan visszacsúszik a Fekete kecskék patakába, sziszeg, hideg és síkos, mondja később Gésa, hideg és síkos, mondja Kicsi Fordulj Anna...

...érti már, egészen világos, miről beszél a férfi, többször is hangoztatja, hajdan, egyszer majd teljesíti az álmát, hozzáfog, megbontja a fekete sziklák, elhordja a völgybe, megépíti a szélmalmot a Raffay-kertben, emlékeztek, he, emlékeztek még a szélmalomra, szól a férfi újra a láthatatlan törzs-

asztalhoz, lehet, már régen felégetik a colos, fényesre könyökölt, végigszelt henger rönköt, a szélalmot is felégetik az emlékezetükben, mert egy ilyen rohadt köcsög társaság vagytok, árulók mindenekelőtt, aztán alkoholisták, kábítószerek, buzeránsok, bűdösek, jellemetekről könnyű nekem beszélni, feladjátok a szélalmokat, köcsögök, ott, Nagybányán, Kolozsváron, Budapesten, Stockholmban, Párizs mellett, a buzitanyán, ti, teleszart latrinák...

...szélalmokról lehet beszélni, körbeülve a tölgyfa asztalt, szerkezetet tervezni bűdös nagyvárosi sörpincében, nagy lapátkerekkel, csak hogy nem tiszta a helyszín, mindenekelőtt söprő, lendületes szelekről kell beszélni, a Raffay-kertről, hogy pattanjon a gomb, kifordítsa az embert a kabátjából, és érezni a hónaljából jövő bűz melegét, mert a saját bűznek van a legott-honosabb melege, kint a pusztán, a sziklán, akárhol, ha fűj, érces, metsző, hideg, némelyikük ilyenkor végignézi magát, mint a hónalji szakadásból, felsejlik belőle valami mélységes sejtelen, ki tudja, honnan gördített szomorúság, van hozzá szín és forma, a szomorúság a szomszéddal közös használatú kútból forrik, méregzöld a vize, mintha mérget innának megosztva, epét, vannak már sejtései, nem egyértelműen fehérek-feketék, lilák vagy zöldes lesznek, hanem vásottak és elmosottak, rongy valamennyi, mint egy feltörlővé lett Livingstone-ing, amit az Albalux gép ezerszer kisajtol, aztán berozdázik a gép, a motorszój megéhvődik magában, megszűnik az áttétel, rárohad a szíjtárcsára, mert olyan a semmittevő idő múlása, hogy rászárad, továbbá fogatlanok, korai ínysorvadás, vérző gyomorfelekély, mondja valamelyiküknek Chiorean doktor, a Nehézipari Kombinát orvosa kásanyelés után, végre reggeliztem, kását, éhgyomorral, mert az este uborkalevet vacsoráztam, ugyancsak éhgyomorral, sárgát okádtam a Mócsok útján, mondja a gyomorbajos, azt is tudják, mindenekelőtt okosnak, beképzeltnek lenni lenne célszerű, az ember tudjon engedni az árból, mert lent, talajszinten miből engedni, igen, lenézettnek lenni fájó, tudják, nem fognak szélalmot építeni, mert minek szélalmot, aztán Cervantest elfelejtik, nem járnak többé Röserhez könyvért, de kerül Rejtő Jenő egy kapualjából, a Szentegyház utcában teszi ki Römi néni, nagy a derű a társaságban, amikor meséli valamelyik törzsvendég, hogy mi történik a Szentegyház utcában, igen, igen, erotikus lap is fellelhető Römi néninél, svéd...

...csorbult korsók járnak a törzsasztalhoz, azért annyi a rossz fogú a társaságban, Xanaxszal nyelik az Ursust, a buborékoknak nincs hosszú életük a csorbult peremeken, gyorsan pukkanak, harmatfinoman spriccelnek, a szemöldök érzékel ilyen érzékenységeket, depressziós pánikroham kollektíve támad, majdnem elmebaj, verseny indul, ki harap nagyobbat a hálbás

korsók pereméből, kabát alatt elemelik a korsókat, kirakják az albérleti galéria rögtönzött polcára, nézik az új alkotást, a fényeffektusokat, körbeülik, a kurva felváltva vándorol az ölekben, előlről ölel hátrafelé, hátranyúl a férfiak válla fölött, a tarkójukat cirógatja, bizseregj, szólítja fel valamennyit, azok szerencsétlenül bólintanak, ó, performanci, egyik sem csókolná szájon a kurvát, pedig rossz ez a minősítés, a múltkor is megkérdezik tőle, hölgyem, ha nem csal az érzésem, maga a teremőr, Kicsi Fordulj Anna nem érti, hogyan, kérdez vissza azonnal és kihagyhatatlanul, mit mond, nem is várat sokat magára, anyád teremőr...

...figyelitek, egyre vastagabb lesz a nő ajka, ha rágja, felsebzik, ej-haj, fullánkos a nagysád, mondja a srác, Gésa az, a bérleti galéria tükre előtt a klotyóban szembeköpi magát a korsó szilánkjával, azt gondolom, kiáltja, műalkotás vagyok, de nem, adjunk címet hozzá, javasolja valaki, Savonarola üvegtörmeléssel, hápogja ugyanaz, azt is, hogy akril, nyerítenek és isszák a természetesen tisztázatlan eredetű pálinkákat, tyúkszarból van, hírlík, nem is, jön a jól értesült, hegesztőpálcáról levert salakból főzik a Nyárádméntén, még aznap elmennek Székre, a folkházat őrzi a FSN, maguk nem tudják, mi van, néznek össze a hidegtől piros emberek, lila-fekete táncot járnak a szederjes arcú flaszteren, eljár a kék demizson, mi van, néznek össze a jövővények, hogy forradalom, kérdik, tetvesek, ezt megúsztatok, mondja egy decemberi szalmakalapos...

...ahogy fogy a megfogható, úgy nő az irreális világ körülöttük, pedig meg kell érkezni a partra, ahonnan látni, a bodros-fodros víztükrő a vihar nyugtával kisimul, néha-néha gyűrűzik ki egészen a partig, olykor szétfeszíti kereteit a mozdulatlanság, felfénylik a Colibița-tó, aztán egyszer csak tisztulni kezd a költő feje, jelzi, van két jó sora, de már nem emlékszik fejből, hogy felmondhassa, elég bizonytalanul mondja, megváltom a világot, közben jön az asztma, légszomj, ennek annyi, sajnálják le a többiek, a festőművész feje még nem tisztul, biztató azonban, hogy a zöldet opálkéknek nézi, nem vibráló szürkének, mint korábban látja, és Marosvásárhelyen az erdő alatti klinikán doktor Grecunak ilyesmit erősít, elmúlik, mondja a pszichiáter, mármint a vibráció és a szürke, az opálkék szép szín, élénk és reménykeltő, a kurva azzal jön, hogy férjhez fog menni, nem hagyja ki a szerencsét, az ifjak a galéria plafonjáig nyerítenek, hatehatehateha, a grafikus, mert nyolcadszorra sem veszik fel a képzőművészetre, Stockholmban a gége- és szájszészteri klinikán tologatja a műtött, hápogó betegeket, többször megtelefonálja, elég szar, most éppen a sugárkezeléses Kosztolányit fuvarozza el egy jobb kórterembe...

...szétdobja őket a vulkán, ami mindig kitör, ki-ki maga privát, egyszemélyes tűzhányóját vaspálcával piszkálja, mint fázós lábú öregember, beleköpnek a parázsba, sistereg, vagy élesztgetik, ha nem egyenesen fújják, aztán lehúgyozzák, a kráterben közösen imádkoznak a Szent Anna-kápolnánál, a csapat improvizál, de legalább egyenként és magánügyként lehuny szemmel, magának helyettes rajztanári állás fizet valameddig, mindennap átjön az erdőn, sajnos, gyalog kell megtennie, Gésának egy ló ugrik be, foltos ló, bőre foltozott, csípője leütetve rönkkel Iszujkában, nem azt mondjuk, hogy ha nagy hó esik, akkor is jönnie kell, aznap pihen, fiatalember, legfeljebb nézegeti az albumait, érti, fiatalember, értem, mondja Gésa, sajnos a homokfutónk le van rohadva, mindig beleköltyeznek a kutyák, ezeket mondja még a csontsovány káder, nem tesz semmit, hadarja a máris helyettes rajztanár, tudja, másodszor nem mondana ilyesmit, még aznap felhívja a Görény-galériát, Laci, add azt a luvnyát, kérem telefonhoz, kit, kit, Kicsi Fordulj Annát, fújja ki nagy lélegzettel, már amennyire telik tőle, apránként mondja bele a másfél kilós kagylóba a nőnek, azonnal fogja magát, jöjjön a völgybe, lakjon vele, hozzon pokrócot, lepedőt, neki van két törülközője a Gyimesekből, a nő viszont megsértődik, hogyne, azt mondja, nem is vagyok kurva, te, löncs, csak nincs elfoglaltságom, ha be tudna valaki ajánlani teremőrnék, küldi ki Gésának a körüzenetét, elképzelni, Kicsi Fordulj Anna teremőrnék, forgatja a fejében Gésa, teremőr, se kiköpni, se lenyelni nem tudja, mindenestre sietni, amíg nem lesz teremőr a nőből, akármi megtörténhet, sürgeti magát Gésa, még aznap elmegy kölcsönkérni, ígéri, a pénzzel jelentkezni fog, dögöljek meg, ha nem, mondja, amikor az állami segély szaga körülengi a postát, mert havonta egyszer körülengi, szaga van, illatnak nem nevezné a szitot, van, amikor kifejezetten szagos, mint a mosdatlan nő ciklusa végén, szóval tudja a módszert egy néprajzostól, tégy magadhoz kétszáz lejt, írva és mondva 200-at, kabátod belső, nagy öblös zsebébe csúsztass üveg pálinkát, s indulhatsz, a siker garantált, így fest egy gyimesi leánykérés, mindet lepengetni a boldog apának, ilyen ez a folk...

...pakolni, pakolni, ujjong Gésa, eléveszi a művésztarisznyát, egérszagú, megint csak Középkőről, viszont szépen hímzett, Kicsi Fordulj Anna menyasszonyi csokra, moly is van benne, hull, ez a busz megy Kolozsvárra, da, domnule, mondja a sofőr, mögötte ülve hallgatja Gésa, hogy a vezetőnek érdugulása van és oltári vérnyomása, vérzsírja magas, mint az örményesi ortodox templom tornya, a Bethlen-kastélynál jóval magasabb, így megy ez, mit vegyek magamra, néz szét a nő, kipillant az ablakon, nagy a forgalom a Móricz Zsigmond úton, ideje lelépni ebből az albréltből, van a völgy-

ben ködmönöm, mondja mindent beleadva Gésa, felhőből, ködből, útszéli bogáncs vattájából tömve, minden elképzelhető, tövissel tömött, korondi giccses sulykolóval tört párnával, a kabátja bélésébe ő maga töm szilánkos művattát szigetelő téliesítéshez, bár rákot okoz, ha igaz, és a nőnek erősen feltűnő, hogy a férfi keze közben átalakul, tördezik, leveznek a hasadások, állandóan szenesek az ujjai, a férfi srég vonalakat húz csiklandós mezőkön, ha úgy tartja kedve, húz a nő köldöke táján, átmetszi a mellbimbóit, rajzok, érintős rajzok, a nő jól tudja, Gésa mit akar kifejezni, letörli a mellét, az arcát, a mellbimbóit, azazhogy eltávolítja a vonalat, legfeljebb megnyálazott ujjbegyekkel szétdörzsöli, a soha nem hallott kifejezést mindazonáltal érdekesnek tartja, gyere, mondja, egyszer el kell kezdeni, követi a férfi kezét, látja véres-feketén fényleni...

...né, önimádó, csak magáról készít portrét, mondják a völgy mindegyre összeverődő suhancai, nézik a portrét, mert Gésa kirakja a landinába, vagy mondjuk, a filagóriába, nézi, követi, hogy dolgozza ki a fény attól kezdve, ahol ő abbahagyja, valami nagyon izgalmas, ismeretlen kéz időnként belevág, a fekete sziklakövek, kisebb-nagyobb szétrázódva, ha egyet kifordít, marad az akna, a lükögő, elképesztően öblös gyökérhely, mint foghúzás után a vér gyennyel, felbugyog a talajvíz, díszletnek hozzá egy hajdani vár romja, lassan begyepedesik, visszahódítja az erdő, le van szárvan a história, mert ki a fene jár erre a pakulárokat és turistajelzéseket mindegyre újrifestő kárpát egyesületi önkénteseket leszámítva, akik teljesen elment ésszel, jó adag fanatizmussal festik a bükköket, piros, fehér, kék festékekkel, könnyen elvesztő vadhely ez ugyanis, mert a medvék, teljesen kizárt, hogy az arra járó ember ne kerüljön a fenevad közelébe, addig meglehetősen becézve vannak, főleg a mamik, amíg legalább négy aranyos boccsal, legkevesebb hárommal ügyetlenkednek a mohás sziklák között, valahol a Barátok kútja környékén, amit, nem tudni pontosan, miért neveznek így, a múlt erretájt erősen homályba vész, talán valamikor a fehér szerzetesek kolostora áll, aztán a törökök-tatárok, de ez a történet ma már csak ritka és teljesen érdektelen szóbeszéd a Recsegő panzió ivójában, és a vadászegyesület naponta kihordja a húst a vágóhídról, viszont beszédes, hogy a málnászók újabban teljesen más vidékekre járnak, Misuj is elmegy a nyájjal Kongókút felé...

...azóta járnak északabbra, pontosabban Mezőhavas erdeibe, miután Kicsi Fordulj Anna egyszer csak eltűnik a színről, és ezt a rejtélyt nem lenne helyénvaló mindjárt a medvékre kenni, a hollók pedig egyáltalán nem köröznek, nyugtalanítóan nem, mert aki csak a madár viselkedésére egy kicsit is figyel, tudja, ha alacsonyan száll, majdnemhogy lavíroz a szálegyenes

bükkfák között, és feltűnően lármás, akkor dögöt, akár hullát érzékel a környéken, dögöt leszámítva hulláról nem tudunk, ez a megfigyelés pedig a háborúval egyidős, a második gépesített ukán hullahegyből táplálkozik sokáig az ég fekete madara, megtanulja ügyesen kibontani az állig begombolkozó német katona zubbonyát, a völgyiek látnak hollót dögcédulával repülni a fészke felé, ezüst, tartják a völgyben, mert csak a szovjetek viselnek pléhcédulát, senki sem mer belenyúlni a holló fészkébe, mióta csalódottan csúszik le a fáról egy vállalkozó kedvű siheder, mert azt mondja a holló, kivájom a szemed, köcsög, így aztán apák és fiúk élete múlik rendre, még mindig új és újabb nemzedékek nézik a fészket a völgyből, ezüstből van a dögcédula, Wehrmacht, nem tudja senki, mit jelent a szó, ilyesmivel nem találkozhatnak az alszegről felszegre menet...

...gyertek hangyabolyra, manókáim, hívja bocsait az anyamedve, tudok kérgesedő vadmézet fent a Jován legelőin, bűdös, életszagú test az, hagyjátok, ha belemarok összehányom magam, nektek sem ajánlom, manóim, mert tudnotok kell, manóim, az életszagú test erősen keserű, rágós, emészthetetlen, leginkább forrázott korpaíze van, penészes cefre színű vér lüktet bennük, nyúlós a húsa, másként szólva romlott, mint a kivénhedt bikáé, mint a lesnél, Vargamezőn kitett csali, a bocs nem hiszi el, mit mond a mami, az orrát egészen betaszítja a férfi összehúzott hajlatába, bűdös, mondja a bocs, indulás, szól az anyamedve, megyünk, mire felérünk az esztenára, szétszednek Jován juhait, lecsapok egyet-kettőt nektek, manókáim, mondja az anyamedve, orrával taszít az egyik bocson, majd a másikon, felkapaszkodnak a vízmosáson, pedig pallónak ott van egy szál testes bükk, átdőlve a patak felett, reves, gombás, férges, dögnehez, rohadt gombaszagot áraszt magából, gátat dug, úgy fröcsög át a megáradt patak, mondják a városiak, né, vízesés, alatta kis keszegek villognak, a madarak hozzák csőrükben az ikrát a folyóról, az apróhalak beköltöznek Gésa lerúgott lábbelijébe, tartós otthonuk lesz a gumicsizma, Tohan, tanulják a betűket a kisiskolás korú halak, talpára fröccsentve az írás, így álcázza magát a hadiipar Iszujkában...

...hol vagy, Anna, remeg a völgy, Gésa hangja hasítja a nyeret, senki sem tudja még, hogy hasadék keletkezik, a vadcsapáson felmászó Kicsi Fordulj Anna visszahull, csillogó sodrásba, villámlik, mennydörög, nem sok idő múltán gyűlő patakvíz átfröccsen a patak fölött fekvő bükkön, bőfög a völgy emészthetetlen zavarost, reng a lég, a varjak szállnak a földre félelmükben, a hollók ezt restelnék megtenni, fészkeikbe fúrják csőrüket, Gésa odatartja a közegnek, hogy csuklóin zárjon a bilincs, nem tettem semmit, ennyit mond mindösszesen...

...Misuj kikérdezve, hollóból egyet sem látok, szót sem hallok, pedig újabban hajnaltól napestig a szóban forgó kút környékén legeltetek, mondja, gazdag rétek megdőlve várják a nyájat, a kölyköket kirázza a hideg a selymesen hideg füvektől, amikor bükkmakkot szednek matuzsálemi fák alól, itt ma nyeregben már a hiúz az úr, övé a korona, vérszagra jár, orvvadászoktól tévesztett, de sebeibe beledöglő állatokra, magzatburkából alig kibújt özfiúra, szárnyatörött hollóra jár, amire nem lel rá lánchajú Mazsolin, pedig ott bolyong, legalábbis ott kell lennie, mert a fuvarosok sokszor hallanak élénk lánccsörgést, márpedig a motorfűrésznél és a láncnál árulkodóbb szerkezet nincs a világon, a havast dézsmálók acélsodronyt tekernek csörlőre, könnyűszerrel vontatnak rönköt, ágat, kősziklát patakok mélyéből, ahol lánchajú Mazsolin pihenni szokott, leginkább az északos helyeket kedveli, ezt elmondásokból tudjuk, hogy nedves, gyurmás talajokon hagyja fekhelyének nyomát, az sem elképzelhetetlen, hogy Kicsi Fordulj Anna eltűnéséhez tevéleges köze van, ha pedig ölbe kapja a nőt, akkor a Hétvezér váráig meg sem áll, ami valójában rom, senki nem tud többet a hajdani dicsőségről, mint amennyit a pálosok zárdájáról, az pedig egyáltalán nem megszépítő misztikum, mondják, a vár alagútrendszerében rejtőznek erősen vérszomjas betyárok, egyedül Misuj marad életben, miután a karhatalom füst- és gyújtóbombákat vet be ellenük, ő pedig veszi az irányt, a vártól mindösszesen öt fokkal nyugatabbra megy fel a csapásokon, majd útirányától megint öt fokkal keletebbre merész húzással visszatért Hétvezér várához, vissza kell térnie, mert ott találják véreben fürödve az intervenció őrnagyot, teste kihűlőben, annyit mond Mazsolin, a hollók olyan lármát csapnak, hogy a biztonságiak tűz alá veszik Raffay erdejét, potyognak a fekete madarak, szürke hályog ereszkedik a szemükre, egyenként viszik el a megfejtetlen titkokat, lánchajú Misuj halványuló legendaként emlegetett legendája is felfrissül, már senki sem tudja pontosan, mi igaz a történetből, mi hamis, többnyire utóbbi tételei nyomják lejjebb a serpenyőt, a pásztorok sokáig magukba zárkóznak, Misuj, hogy űzze a félelmét, furulyázik, akkor pillantja meg Kicsi Fordulj Annát a patak habjaiban, amikor már nem is gondolná, hogy valaha is lát csodát, az pedig, aki nem lát, nem él, vagy teljesen hiába, elszaladni késő, Kicsi Fordulj Anna, mondja a pakulár meglepődve, vigyél magaddal, kéri könyörögve Kicsi Fordulj Anna, vigyél magaddal, cipelj öledben, vagy megyek a lábamon...

...és Gésa kinyitja a szemét, arcát a nő kebléhez ragasztja a maszat, mert sírnak, mert nevetnek könnyekig, isznak, hull a tavalyi aszúsodott som, álmodtam, mondja a férfi, a zavaros víz betegséget jelent, vagy hogy sodort

el a víz, Misuj, a sánta pásztorfiú húzott ki, az ölébe ülnél, mondtad, hogy én a sánta pásztor ölébe, kapja fel a fejét a nő, te, te, randa fehérnépje, következik, hogy tekintete a nő derekát méregesse, magzat, megszorítja, hátha lefolyik a lábán a csík, de az érzés képlékeny, nem engedlek el, súgja a nő fülébe, az álmáról szóló történetet itt abbahagyja, azért kényelmesen, sziklának vetve vállukat számba veszik, kinél mi jöhet szóba mint nyavalya, hogy a tüdő, részletekben köpi ki a férfi, amit felhúz az asztma a mély levegős kútból, hogy az epének annyi, zöldet önt, a sav felmar a torkomig, mondja a férfi, mert az reflux, azért olyan bűdös a leheleted, nyitva van a kapud, akarsz még valamit, fellengzi a nő, menjünk, mondja, de ravasz, gondolja Gésa, de inkább elhallgatja, elővezeti a lovat, befog, hajt...

...sűrűn fordul a lovával, nincs egyebe, legtöbbször az árokban köt ki, ha robosztus dzsipekkel jönnek az újgazdagok, többnyire városiak, akik tele szájjal nevetnek Gésán, mire ő megragadja a ló kötőfékét, egyetlen mozdulattal útra teszi a szerencsétlen párát, az még szédeleg néhány percig, Gésa kivárja, térjen teljesen magához, majd szól, mert ostort mutatni minek, menjünk, Laci, mert erre minden ló egy Laci, és akkor, a dzsipések tudják, a lovas nem hagyja ki sosem a nekik szánt menüt, ez így nem jó, köcsögök, kiabál nekik a fuvaros, letapossátok az összes tőzikémet, száradjon le a lábatok, hajt tovább, biztatja Lacit, egy-két kaptató még, lovacskám, ott vagyunk a szikláknál, a fekete szikláknál, teszi hozzá mindig, elvégre az ő büszkesége, millió évek múltán, rengeteg idő tapasztalatából valakinek meg kell látni, a szikláknál mi a lehetőség...

...Laci nem akar menni, kiáll, reszket a szügye, szétteszi a lábait, ilyenkor Gésa tudja a teendőt, lovasok mondják a Recsegőben, mi az eljárás ilyenkor, megy is a saroglyához, kézbe egy üveg sört, letölteni a ló torkán, az nyeli mohón, bolond lenne, ha nem, forgatja bús fejét, kerül még egy üveggel legalább, nem kerül, a hollók rosszmájúan nézik, mit művel Laci, szívesen megtennék, hogy csőrüket a ló lágyékába fúrják, körbe-körbe ezer meg ezer tőzike lengeti kis harangját, a sorsuk egészen drámai, miután megjelennek a baszott nagy dzsipek a Kabalás-tónál...

...a kölykök kint vannak a patakon, intenek, majd csapatostul szaladnak a lovas felé, Száncópánza, Száncópánza, kiabálják, a lármától egymás szavát sem értik, annyi biztos, hogy a kis szeplős eléri célját, meghökkenve hallja Gésa, hogy a kis takony lesz Bornemissza Gergő, a vankuj nagyfülű gyerek egészen Dobó Istvánként viselkedik, kezében száraz mogyorófacsalca, hadd csattogjon, jókat szól vele a gumicsizmájára, egészen nagy, felnőtt számot visel, vívtuk gyermekkorunk indiánharcait, itt voltunk bornemisszagergők

és dobóistvánok, de szerre hegedűsök is lettünk, aztán megjelentek a hatalmas bukovinai juhászok, elugattak innen, visszamentünk a völgybe, amíg leértünk, várt a kamaszkor, szégyelltünk indiánok lenni, az *Egri csillagokat* is hébe-hóba, részletenként olvastuk, amikor Dobó akasztott, vagy a puskaporos hordók berobbantják a vár alagútját, halló, te Dobó István, ekkor eszik le kezéről a bilincset, ezek szerint nem akasztanak, a völgyben a kölykök akasztóst játszanak, senki nem akar vállalkozni Gésa szerepére, mert halották felnőtttségéből, Gésát akasztani fogják, ha előkerül, nem kerül, nem kerül, mondják a kárörvendők, az érdekeltek fanyar mosolyával, azt is tudni vélik, hogy a patakban kígyózó venyigéből köt hurkot a hóhér, ez a lényeg, hogy hóhérok többen is akarnak lenni, helyesebben, mind hóhérok akarnak lenni, ha nem akarnátok mind hóhérok lenni, adnám magam egy igazinak, akassz, de így nem adom a nyakam...

...mindenesetre kijöttek a hegyimentők megkeresni Hideg Annát, a Kelemen Egyesület profi vadászai egészen káprázatos Winchesterekkel jöttek, szívárványozó tükröket mutattak, kértük, engedjék meg, nézzünk bele a távcsövekbe, mit látsz, kérdezte Laji, görgényi tájkutatók, geológusok, sőt, nem maradt távol egy népmesekutató, aki azzal a magyarázattal kérezkodott be a bizottság körébe, hogy van elmélete nyomtalanul eltűntek rejtélyének fellazításához, így mondta, fellazításához, gondolhatják, a kutya sem figyelt rá, megmosolyogták, annyi, táncolnak a gecik, így belerondítanak a táj szépségébe egyrészt a parasztszájak, másrészt akik elkövetik, mármint a gecik, hogy tőzikekkel táncolnak a Raffay-rét laposán...

...sárgaságban szenved a ház, hámlik néhol, ha pedig a nap rásüt bágyadt délután, készen van a cirózis, ha csak pillanatra is felemeli tekintetét a képekről, rajzold meg magad, minden nap nézi, nőni kezd egy tüdőbeteg tőzike, itt nőtt vala ilyesmi, érdeklődött a szomszédoktól, nem emlékszünk semmire, mondták, tőzikemet, szakadjatok meg, Gésa kimegy megnézni, mennyit tapostak le a tőzikeből, látja szomorúan, tőzike lengeti a harangját, minden a régi, tölgymakkból fűzött nyaklánccal, rajta csüngő darabka bársonyos taplóval a háromágú tölgyről, fűrt vadcseresznye magból karkötő, bükkmakk fülbevalóval...

Tomaji Attila

MESE A HÓESÉSRŐL

„*Boldogok, akik sírnak...*”
(Mt 5,4)

Lassan, egészen lassan sötét lett,
megszoktuk már, hogy ragyognia
máshol is kell. Ő csak füttyörészett,
s alig ment messzebb, saroknyira,

mégis oly távolinak tűnt, mintha
sose láttuk volna. Lombok, ágak
takarták az arcát, szárnya nyitva.
Köd tapogatta végig a fákat.

Elnehezült verő szívünk. Törékeny
ég alatt csak álltunk, apró bábuk,
eltévedtünk mind a sötét ölében,
egymás vékony árnyékát se láttuk.

Akkor szelíden hullni kezdett a hó.
Újra gyöngé fényt kapott az arcunk.
Közelebb jött valami vigasztaló,
mire gyengéden támaszkodhattunk,

de mint unott napon a téli árnyék,
épp hogy mozdultunk. Már alig éltünk,
pedig hívott a hó, a közös játék,
s maradt nyomunk is hátra, a léptünk.

Boldog volt, mert sírt egy nemzedék.
Nem vigasztalta dermedt hajnal.
Boldog? Sírt, hisz haza sose ért.
Messze, füttyörészett egy angyal.

TITKOS KERT

két gyerek fürdik a patakban hatévesek van ló is
két gyerek játszik a városi játszótéren két másik
faluból jöttek most nem találkoznak csak később
egy másik hegyen a szőlőben amit ismernek
aminek tudják a lépéseit

vesszőt ültetünk ápoló technikák nyesések bogyzás

előtte metszés fattyazás rendezés hajtásvágás egyengetés

melyik gyümölcsös illik hozzá lehet-e a sorok közé
ültetni hány év alatt nőnek meg ezek a szőlőtövek
mikor lesznek hatalmasak a fák mint a titkos kertben
amit sok évre elfelejtenek aztán a lány újra emlékezik
és az átjáró a titkos átjáró a kapu ott van nem kell feltörni
a másik oldalon a lejáró nyitva mögötte a rét összedőlő
major vagy magtár és a tanúfák amiket borostyánvirág
takar és fagyöngy hogy lehetne mérgező ez a takaró
ami hatalmas bundás öröket csinált a fákból ahova most
megint ketten mennek mint a patakba és most újra
ismerik egymást *játszol-e velem és szeretlek is*
régóta zöld opálüvegeket találnak a fű ugyanilyen bunda
nem látni a gyökereket a botlatókat alatta óvatosan
lépni vannak-e őznyomok és ott van a szakadék

és a ház

15:34

elhalt térben lejátszódó mozgások

áldozati pozícióban
életben maradni

a külvilág végtelen
távolságokká mélyült el bennem

hang nélkül
olvadsz bele
a környezetedbe

a birtoklás pusztája joga

amor fati

14:58

érzéketlen kötöm össze
a jelentéssel felruházott pontokat

apró sugarak törnek meg lila ködben

adott távolságok között
elnagyolt periódusokban létezem

hol vannak már a barackízű reggelek

védetlen nyírfák árnyékában
levetkőzött szavak

14:22

idézőjelbe teszed
a felesleges kötődést
a látvány magasról elviselhetőbb
türkizkék törölközőt terítesz a homokba
bizonytalan szerepekből kivetkőzve
fekszel a parton
gyomrodban a sós víz
életet teremt

12:34

kipréselni magadból
egy magánhangzót
mint a téglák
egymás mellett
védtelen sebekben
sérülést okozni
szájadban túlrejtett cseresznyék íze
kertedben tövis virágzik
dér szárad halkán

GYAKORNOKNAPLÓK

A Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem másodéves teatrológia szakos hallgatóinak itt következő írásai áttételesen azt a kérdést artikulálják, hogy mit csinál a dramaturg, akivé a teatrológus általában lenni készül. A kérdésre adható válasz munkafolyamatról munkafolyamatra változik, így hát folyamatos-befejezett jelen időben értendő: mire e gyakornoki jegyzetek a *Látó* olvasóihoz megérkeznek, Balogh Ádám, Brok Bernadette, Koós Csenge, Tompa Ferenc és Torner Anna más próbatermekben, más alkotócsapatokkal, más minőségben működve minden bizonnyal éppen új válaszokat fogalmaznak meg önmaguk számára. Arról, hogy mely készségeik válhatnak nélkülözhetetlenné az előadás létrejöttében. Hogy milyen típusú feladatokban hasítanak. Kivel inspirálják egymást annyira, hogy vágyjanak máskor is dolgozni vele. Vagy éppen milyen munkaszerveződésben lehetséges számukra önazonosan részt venni. Hiszen, mint azt első éven Visky Andrásnál olvassuk: „Válaszunk elsősorban állásfoglalás egy bizonyos színházi tradíció mellett. Amit a dramaturgról mondani fogunk, az máris ars poetica, és színházunk egészéről szól.” S az egész itt egyaránt értendő esztétikára és etikára, koncepcióra és habitusra, kulturális berendezkedésre és azt lassan átíró, más gyakorlatokra. Valójában ezért fontos újra meg újra feltennünk a kérdést hallgatóként és később is: hogy ne pusztán a magunk művészetével foglalatoskodjunk, hanem mindig ránézzünk a teljes mátrixra. A marosvásárhelyi Tompa Miklós Társulat, a szatmárnémeti Harag György Társulat, a budapesti Örkény István Színház és Radnóti Miklós Színház fogadókészségének, nyitottságának köszönhetően a vásárhelyi teatrológusoknak egytől egyig mértékadó helyzetekben nyílt alkalmuk rákérdezni a színházra és benne lehetséges önmagukra.

Boros Kinga

Tompa Ferenc

A GYAKORNOK ÉLETÉNEK ÉRTELME

TOMPA MIKLÓS TÁRSULAT: *EMMA ÉLETÉNEK ÉRTELME*
(REND. RADU AFRIM)

Radu Afrim román rendező és a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata sikeres, az UNITER által is elismert közös munkái után, mint *A nyugalom*, a *Részegek*, *Az Ördög próbája* vagy a *Retromadár blokknak csapódik, és forró aszfaltra zuhan*, a rendező újabb kortárs szöveggel tér vissza a társulathoz. Fausto Paravidino olasz drámaíró, rendező, színész és forgatókönyvíró *Emma életének értelme* (Il senso della vita di Emma) című színházi regénye kerül feldolgozásra Török Tamara fordításában. Két olasz család története elevenedik meg a műben, melynek fókuszában olyan női sorsok állnak, amelyek a külső világ beszámíthatatlansága miatt siklottak ki tervezett pályájukról. Ilyen a családjáért szenvedélyét, munkáját elhagyó Antonietta, az édesanyjától elszakadt Berta, a boldogtalan házasságban élő, abuzívvá vált Clara. A családok groteszkbe hajló anekdotái, történetei közepén Emma – akinek célkeresése, élete értelmének megtalálása az előadás végére abszurdá válik.

A próbafolyamat az előző, 2022/2023-as évad májusában kezdődött. Az olasz kortárs szöveg vágáson, átíráson és koncepció szerinti átrendszerezésen ment keresztül: a háromrészes regény második egysége nincs benne az előadásban, az egységeket megnyitó kiállítás-jelenetek Afrim rendezésében nyitójelenetként válnak eggyé. A színpadképről, a díszletről, jelmezekről ekkor döntött a rendező, Kupás Anna díszlet- és Bajkó Blanka jelmeztervező: adott volt a színpad háttérét uraló hatalmas Emma-fej, a káoszra zsúfolt tér, a karakterekre jellemző öltözet, jelmezek, púposított parókák a különböző idősíkokban. Boros Csaba zenei betétei és dalai is ekkor születtek. A színészekkel való munka pedig a jelenetek improvizáció általi felépítéséből állt. Az augusztus végén újrainduló próbák, a főpróba – két hét – így már teljes díszlettel, jelmezekkel, a nagyterem színpadán kezdődtek.

Mint másodéves teatrológus hallgató, aki időközben színész szakra is beiratkozott, hospitálni csatlakoztam a próbafolyamathoz. A szöveggel ere-

deti formájában nem találkoztam, hanem az átdolgozott verzió elolvasásával – amelyen Radu Afrim és Fülöp Bea rendező asszisztens dolgozott – léptem be egy olyan munkafolyamatba, amelynek nincs dramaturgia, és ahol nem tudtam még, mi lesz a feladatom. Az első próbán B. Fülöp Erzsébet, az előadás főszerepét játszó színésznő és színész szakon osztályvezető tanárom mutatott be a rendezőnek. Ezután megfigyelőként vettem részt.

Afrim nemcsak a rendezést, hanem a szöveggondozást is kézben tartotta. Az első őszi próbák a második felvonás jeleneteinek felépítésével kezdődtek, amelynek során a színészi játék került előtérbe. Később az első felvonás már korábban lerendelt jeleneteinek felfrissítése, véglegesítése vagy elvetése következett a már berendezett térben, jelmezekben. A próbák ezen szakaszában a szöveg folyamatosan változott, vágások, bővítések, kiegészítések történtek. A rendező mindhárom, a magyar, a román és az olasz nyelvű szöveggel maga előtt követte a próbákat, végig figyelemmel kísérve, a színészekkel egyeztetve, pontosítva a kifejezések tisztaságát. A változtatásokat a rendező kezdeményezte és fogalmazta meg az új replikákat. Ilyen volt a kortárs képzőművészeti kiállítás jelenetében a főattrakciót jelentő mű, a véres bárányszobor neve, a *Miorița sacrificată*, amely a román népballadát idézve az előadásban geggé válik. A rendező több jelenetet is kivett a májusi próbákon összerakottak közül, mivel ezeket már nem érezte fókuszra részének, vagy véleménye szerint elvesztették a ritmusukat. Ilyen volt például az első felvonás néhány családjelenete, amelyekben jobban megismerjük a szomszéd Berta néni kapcsolatát a főszereplő Monte családdal, vagy Kádár Noémi Giulijának és Ferenczi H. István Nellójának rövid toxikus párkapcsolatát. Ez az inkompatibilitás kettőjük között végül a bulijelenetben mutatkozott meg. Afrim dalokat is kihúzott, ha túl hosszúnak, vontatottnak vagy a jelenetek folytonossága szempontjából bomlasztónak tartotta őket. Kihagyásra került egy olyan szimbolikus tér ábrázolása is az előadás kezdetekor, ahol a Simon Boglárka-Katalin által alakított Emma elemlámpával, horrorfilmes ijesztéseket, jumpscare-eket idéző fényekkel világítja meg a preparált, kitömött állatokat és a kiállított családok tagjait.

A rendezés spontaneitása és asszociatív jellege a folyamatosan megújuló és bekúszó képekben, rövid jelenetekben, gegekben, színészvezetésben is megnyilvánult. Ennek a kreatív folyamatnak a szabadon hagyása miatt Afrim utolsó pillanatig nem véglegesítette a rendezést, a rendelkezés tehát egészen a főpróbáig nem fejeződött be. Ez állandó produktív készenléti állapotot teremtett meg a színészekben, akik a bemutató előtti napokban is új ajánlatokat hoztak. A technikusokat is gyors cselekvésre sarkallta, mivel a rendező

új kéréseit elvárása szerint azonnal, pontosan kellett teljesíteni. Ily módon lett átértelmezve, elemelve Emma és Antonietta egyik párbeszéde, amely nem beilleszthető az előadás cikázó, kicsapongó időkezelésébe: *a párbeszéd az előadás után történhetne meg*. Egyfajta mitikus, az előadás cselekményétől távoli, elvont térben és időben, parókalevétel jelezte lemeztelenedésen át jön létre reflektív dialógus a két karakter között, olyan eseményekről, amelyekről a nézők még nem tudhatnak. Az ezután magányt és álmodozást asszociáló hold és farkasvonyítás is ezt a spontán, benyomásokra alapuló megvalósítást erősíti. A próbafolyamat utolsó napjaiban került be az a kép, amikor a Rózsa László által alakított Marco menyasszonyi ruhában, egy kitömött pávával ül az Emma-fej szájában. Az Emma-fej sötétén tátongó szája is ekkor vált a színpad centrumává és a gegek pódiumává: itt jelenítik meg Bartha László Zsolt fát vágó Carlóját, az Antonietta felszabadítására induló Monte családot, a szerelmesen kocsikázó Marcót és Nellót stb. A rendező szabadságot adott a színészeknek a szöveg értelmezésében, az állapotok megtalálásában és a játékmódban, azonban a felvázolt erős formanyelv által egyes pillanatokat pontosan kért vissza, mint például a kínlódás megjelenítése Carlo szívrohamának jelenetében.

Afrim egységes víziója a multimédiás eszközökre, a videomappingre és a sound designra is kiterjedt: irányította a Németh B. Kristóf által játszott, a színpadon élőben filmező Dokumentarista kamerájának fókuszát a közeli felvételektől a szimbolikus képekig. Az arcra vetítés minden illusztrációját, illetve hangulatfestést is ő ajánlott Trucza Samunak, a videomapping tervezőjének, és javaslatokat tett saját zenetárából az atmoszférateremtéshez. A részletekre irányuló átfogó figyelmével volt képes megalkotni ebben az előadásban is azt a világot, amely az ő rendezéseinek ismérve.

Az *Emma életének értelme* próbái alatt azzal gyarapodtam, hogy színészként miként kell viszonyulni, alkalmazkodni és minden esetben tette késznek lenni egy olyan rendező mellett, aki hirtelen és folyamatosan megújuló ajánlatokat, megoldásokat vár színészeitől.

Koós Csenge

HOGYAN LETTEM GIZIKE?

RADNÓTI MIKLÓS SZÍNHÁZ: 3TÉL
(REND. ALFÖLDI RÓBERT)

„Az átzuhanás, az megterhelő.”* Főleg, amikor a tikkasztó szicíliai hegyekből egy jól hűtött budapesti próbateremben történik. Ez az éles kontraszt és az olasz nyári munka segített abban, hogy képes legyek csendes és elkötelezett megfigyelője lenni a körülöttem zajló eseményeknek. Az a megtiszteltetés ért, hogy a 3Tél próbafolyamatát nézhettem végig a budapesti Radnóti Miklós Színházban mint dramaturgyakornok, később Gizike.

Koós Csenge vagyok, marosvásárhelyi teatrológia szakos hallgató, és ez itt az én első próbanaplóm.

Alföldi Róbert rendezésében mutatta be a színház Tena Štivičić kortárs horvát író drámáját, a 3Telet. A Kos család három (pontosabban négy) generációjának életébe látunk bele, Horvátország elmúlt száz évének legmeghatározóbb történelmi pillanataiban. A darab fő konfliktusforrása maga a helyszín, Kosék otthona. Kit illet az eredetileg arisztokraták által épített ház a kommunista Jugoszlávia megszűnése után, az új kapitalizmusban? A magyar közönség könnyen kapcsolódhat a darabhoz, mert átítatja a középkelet-európai lét „romantikája”. Mindenki magára vagy szeretteire ismerhet a karakterek valamelyikében. Ez a fajta személyesség ragadta meg leginkább a rendező figyelmét. Alföldi koncepciójában a helyszín mint állandóság jelenik meg. A házból otthon válik, az otthon pedig óhatatlanul magába szívja a család majd’ száz éven át felhalmozott emlékeit, élményeit. Szerelem, születés, halál, elégtétel, emberség, megbocsátás, nevetés, agresszió, „eper, puncs, háború”**, gyász, kiskutya, húsleves, rétes, nagyszülőiállat, cigarettafüst tölti meg az elmúlt száz évben szinte mit sem változott lakást. A felgyorsult világban minden karakter görcsösen próbál belekapaszkodni valami megnyugtatóan ismerősbe, otthonosba, aminek talán már csak az emléke

* Idézet Nádasdy Ádám *Maradni maradni* című verséből.

** Idézet Örkény István *Nézzünk bizakodva a jövőbe!* című egyperceséből.

maradt. A ház végül lassan magába szívja és (mint az előadásban használt nátriumlámpa) kifakítja azt is, ami igazán fontos: a benne élő családot.

A színház idei évadtervének ismertetésekor Kováts Adél igazgató, a darabban Karolina Amrušt megformáló színésznő a *3Telet* Csehov drámáihoz hasonlította. Örültem a megállapításnak, mert az olvasópróba után magamban én is ezt fogalmaztam meg. Nagyon izgalmas volt megfigyelni, hogyan nyúlnak a realista kulcsban fogalmazó szöveghez a tapasztalt színészek. Játékkedvvel és könnyedén teljesítették, amit a rendező elvárt tőlük. Ez annak is köszönhető, hogy a csapat nagy része már játszott Alföldivel, illetve általa rendezett előadásban. Akiknek még nem volt tapasztalatuk vele, azok is hihetetlen lelkierejűvel, türelemmel és alázattal dolgoztak, minden kreatív energiájukat magukkal hozva.***

Zöldfülűként a színházi hierarchiához úgy viszonyultam, mint más a repülőgép-balesetekhez: „ez velem úgysem történik meg”. Emiatt érdekes volt látni, hogyan működik a rendezői színház. Kováts Adél választása azért esett Alföldre, mert meglátása szerint a *3Tél* jó színészvezető-képességgel megáldott rendezőt igényel. Határozottabb embert nem is találhatott volna. Alföldi erős vízióval és véleményével indította el a próbafolyamatot. Egyetlen olvasópróbát követően elkezdte a rendelkezést, először a próbaterebben, később a színpadon. A következő szakasz a zsinórpróbáké volt, azaz a készülő előadást egyben próbálták általában naponta kétszer egészen a premierig.

A díszlet már az olvasópróbára kész volt. Lenyűgözött a háttér munkások teljesítménye. Az ő koncentrációjuk bizony felér a színészekével. Ha ők nincsenek, ez az előadás nem tud megvalósulni. Peti, Mátyássy Péter kellékes precizitása olyan apró részletekre is kiterjedt, amelyek a nézők számára láthatatlanok. (Ha valamit hozzáadtam ehhez az előadáshoz, az a neki szánt meglepetés volt: Peti kitalálta, hogy az előadásban „játészó” cigi szerb csempészárú, én pedig szereztem egy cirill betűs cigarettásdobozt.) Az egyik jelenetben fényképezésre kerül sor. A határozott rendezői elképzelés szerint a lángok magasra csapnak fel a vödörből, és Berényi Nóra teljes monológja alatt égnék. Peti erre is tudott megoldást találni.

Megértettem, mit jelent a színházi profizmus. Definiálni még nem vagyok képes, de felismerem. Profizmus, amikor a színész koncentrációja egy

*** Alföldi Róbert online mesterkurzusa egyebek közt arról, hogy milyen elköteleződéssel, munkamorállal kell az alkotónak részt vennie a színházi munkafolyamatban: <https://youtu.be/h8hqaGm1jjo?si=P2O7NSeC8ZcIDrqt> (2018. 10. 09.)

szempillantás alatt megy fel nulláról százra a próbakezdés pillanatában. Profizmus, amikor a színész – Alföldi Róbert szavaival – „rugalmas lélek”: instrukcióra sír, instrukcióra nevet. Profizmus, amikor a stáb egy váratlan kérésre azonnal pontos megoldást hoz. Profizmus, amikor a feszített próbafolyamatban valaki megkérdezi a dramaturggyakornokot, hogy érzi magát, esetleg, hogy mi a véleménye.

Az egyetemen az egyik legfontosabb lecke, amit megtanultam, hogy a dramaturg feladata (többek között) a kérdezés. Gyakornokként felém ez nem volt elvárás. Ennek ellenére a fejemben cikáztak azok a kérdések és megfontolások, amelyek egyébként a próbafolyamat során nagyrészt terítékre is kerültek. Ilyen volt például „a nagy cici-kérdés”.

1945-ben járunk. A nátriumlámpa szépiára festi Berényi Nóra Blanka színésznő fiatal arcát, tökéletes megvilágításba helyezve finom és érzékeny játékát, amivel megformálja Ruža Kralj volt partizánnőt. Ruža fiatal asszony, kezdő édesanya, aki reményei szerint a második világháború megpróbáltatásai után végre megnyugvásra talál. Férje, Alexandar Kralj (Bodoky Márk) feleségével ellentétben a történelem vesztes oldalán harcolt, és hadifogságba került. Ruža a párt hűséges tagjaként és kapcsolati tőkéjének köszönhetően kiszabadította férjét. A sok külön töltött idő, a férj féltékenysége és a különböző traumák próbára teszik kapcsolatukat. Veszekedésük során Ruža a sarkára áll. Válaszút elé állítja Alexandart: a férfi vagy megbízik benne, és elhiszi végre, hogy az övé a gyermek, vagy Ruža elhagyja őt. Monológjában elmondja férjének, hogyan bujkált gyerekeivel a nácik elől. „[...] Az utolsó pillanatban kivettem a cicimet, a szájába nyomtam a bimbót, és ő szopni kezdett, mint egy kisangyal.” A *cici* és a *bimbó*, ezek a darab egyébként egyáltalán nem vulgáris szöveggörnyezetétől élesen elütő, kortárs hangzású és óhatatlanul másik konnotációt hordozó szavak nekem bántották a fülemet az olvasópróbán. A „bimbótól” szerencsére hamar és könnyedén búcsúztunk el, de „a nagy cici kérdés” – kis retorikai túlzással élve – csaknem a főpróbáig baljós szürke felhőként lebegett a fejünk felett. Akkor aztán az egyik megbeszélésen elszabadultak a kedélyek, és két pártra szakadtak a színészek. Bár az öblös férfihangok mind *cicit* kiabáltak, a választás végül a mellre esett.

Felfedezni véltem néhány finomításra szoruló mondatot. Megerősítést a darabban a Márkót alakító színésztől, Nagy Márktól kaptam. Az ő horvát nyelvtudása elengedhetetlennek bizonyult a próbafolyamat során, kivívva ezzel a rendező tiszteletét. Így amikor a „kedves tőled, hogy ilyen szívélyesen viselkedsz velem” mondatát az angol és horvát szöveg alapján „szép, hogy

ilyen jó vagy hozzám”-ra alakította, azonnal elfogadták az ajánlatát. Nagy öröömre.

Az alázat, amelynek a magját elvetette bennem a szicíliai kulizás, a Radnótiban virágba borulhatott. „Milyen csendes lány vagy te, Csenge”, mondta meglepetésemre Saca, Schaffler Sarolta, kedvenc marketing- és kommunikációs vezetőm. Csendes lány lett belőlem. Gizike, szólított meg Alföldi Róbert. Gizike, a csendes lány. Még barátkozom ezzel a szereppel, de hálás vagyok azért, hogy valami újat hozott ki belőlem ez a próbafolyamat.

Balogh Ádám

SZOLGÁLAT

HARAG GYÖRGY TÁRSULAT: *MY FAIR LADY*
(REND. ANDREI ȘERBAN)

Az idén 80 éves Andrei Șerban karriere során először készített musicalt, és először rendezett Szatmárnémetiben, mindezt annak alkalmából, hogy társulatunk idén ünnepli alapításának 70. évfordulóját.

Kis híján két hónapot töltöttem mellette asszisztensként, a szakmai fejlődés lehetősége mellett ez egy meghatározó személyes élmény is volt. Másodéves teatrológus hallgatóként a kötelező egyetemi szakmai gyakorlatomat végeztem így, ugyanakkor fontosnak tartom megjegyezni, hogy a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatának legfiatalabb – és nem kevésbé lelkes – tagja vagyok immár harmadik éve, ezért mélyebben beleláthattam és belevonódtam a produkcióba: az irodalmi titkárság alapvető feladataitól kezdve, a próbákön való közvetlen részvételen át egészen a dramaturgiai munkában nyújtott segítségig mindent is lehetőségem volt kipróbálni. Jóval tartalmasabb volt így, mintha egy idegen színháznál hospitálnék, kívülről érkezve.

Alan Jay Lerner és Frederick Loewe musicalje 1956-os bemutatója óta töretlen sikernek örvend, a műfaj legismertebb, ikonikus darabja. Bár a Broadway-kultusz Európában nem olyan népszerű, mint a tengeren túl,

azért nálunk sem kizárt, hogy a *My Fair Lady* cím hallatára felcsendül az ember fejében a *Loverly* vagy a *With a Little Bit of Luck*.

Şerban még soha nem rendezett musicalt, annak ellenére, hogy – saját elmondása szerint – az Egyesült Államokban lett volna erre lehetősége. Mégsem vállalkozott rá, mivel a „Broadway-feeling”, a musical-kultusz sajátosan amerikai jelenség, amit sok évi ottlét után sem érzett magához elég közel ahhoz, hogy egy ilyen produkcióba belevágjon. Ez a projekt neki is új kihívást jelentett, legalább annyira, mint a társulat számára, akik a világjárvány után megújult erővel kezdték el a műfaj nagy klasszikusait – a 2021/22-es évadban a *Hello, Dolly!*-t, majd azt követően a *Hegedűs a háztetőn* – színpadra állítani, a zenés előadásokat különösen kedvelő szatmári közönség nagy öröme. A *My Fair Lady* alapját tehát a rendező és a társulat közös ambíciói és nem utolsósorban a Dinu Lipatti Filharmónia zenekarának készséges együttműködése fektette le.

A próbafolyamatot casting előzte meg, amelyre még az előző évad utolsó heteiben került sor. Ezen a rendező fizikailag nem volt jelen, mivel épp az Egyesült Államokban tartózkodott. A szereplőválogatás során videochaten jelentkezett be és hallgatta meg sorra a színészeket. Néhány kulcsfontosságú jelenetet olvastak össze, egy külön blokkban pedig a zenei képességüket mérte fel. Az előadás stábja azonban nem véglegesült júniusban, és a kettős szereposztás terve csak még több izgalomra és kíváncsiságra adott okot. Az egész társulat nagy szuszpanszban kezdte meg nyári szabadságát, hogy aztán augusztus elején – többé-kevésbé – kipihenten visszatérve kezdje meg a munkát a Mesterrel.

Andrei Şerban rendezői koncepciója több szempontból is rendhagyó volt. Az absztrakt látványvilágtól az eredeti nyelven felcsendülő dalszövegekig rengeteg olyan része volt a produkciónak, ami kihívást jelentett. Nem annyira a darab korszerűsítése, sokkal inkább a történetnek egy konkrét helytől és időtől független, szimbolikus térbe való emelése volt a cél, ahol mélyebben értelmezhetők a dráma alaptémái: társadalmi mobilitás, osztálykülönbségek, hímszovinizmus, öntudatra ébredés, emancipáció stb. A legelső olvasópróbán elmagyarázta, hogy azért nem szeret realista díszlettel dolgozni, mert a nézők számára – bármilyen látványos és részletesen kidolgozott is legyen – rövid idő után unalmassá válhat. Ellenben az absztrakt látvány, mivel sajátos értelmezésnek ad teret, próbára teszi az ember fantáziáját, így bizonyos értelemben a néző maga is aktívan részt vesz az alkotói folyamatban.

Irina Moscu díszletterve eredetileg ötször öt darab, négyzetháló-szerűen elhelyezett, le-fel járó fehér oszlopból állt, melyek egy élő teret voltak hiva-

tottak teremteni, ami az éppen aktuális jelenetnek megfelelő hangulatot vagy helyszínt idézi: hol oszlopcsarnokot, hol dolgozószobát, hol egyszerűen csak üres teret, eközben pedig mindvégig kalitkára emlékeztet és utópisztikus (vagy disztópikus?) falanszter-világot hív életre. Technikai okokból kifolyólag a huszonöt helyett végül csak tizenhárom oszlop került a trégerekre, a koncepció és a látvány azonban így is működött.

Nagyjából két héttel Șerban érkezése előtt kezdtünk el dolgozni a szövegen Bessenyei Gedő Istvánnal, az előadás magyar nyelvű dramaturgiával és Tamás Ágnessel, aki asszisztens társam volt a produkcióban. Kétnyelvű szövegkönyvet szerkesztettünk, és megpróbáltuk a szöveget véglegesíteni, hogy a rendező érkezésekor már gond nélkül kezdhessük el az olvasópróbákat. A dramaturgiai munka gyakorlati oldalával ilyen közvetlenül még nem találkoztam, remek tapasztalatokkal gazdagodtam a kimerítő, sokszor éjszakába nyúló szövegmunkák során.

A *My Fair Lady* magyar nyelvű színrevitele nem túl hálás dolog. Elsősorban azért, mert a darab arról szól, hogy egy világhírű fonetika-professzor megtanít helyesen beszélni egy utcai virágáruslányt – angolul! Eliza Doolittle egy *cockney girl*, vagyis London egyik szegény negyedére jellemző specifikus akcentussal beszéli az angol nyelvet, amit Higgins professzor különböző nyelvtörőkkel, hangképzési technikák gyakoroltatásával igyekszik kiküszöbölni. Ahhoz, hogy az eredeti szöveg dramaturgiáját hitelesen ültessük át a magyar változatba, olyan fordításra lenne szükségünk, amely az eredetihez hasonló következetességgel vonultat fel egy, a magyar nyelv használatára jellemző kiejtési rendellenességet és annak fonetikailag szakszerű megoldását. Ilyen fordítás viszont még nem készült. Mi a Baráthy György-féle műfordítást alakítottuk gondos odafigyeléssel saját előadásunk és a rendező igényeihez, aki ráadásul érkezése után – mivel az angol szöveg alapján gondolkodva építette fel koncepcióját – nagyon szigorúan megkövetelte, hogy a magyarul elhangzó szöveg jelentésében, amennyire csak lehet, legyen azonos az angollal. Mivel a műfordítás alapvetően tartalom-, nem pedig jelentés-orientált, sokszor értetlenül állt a tény előtt, hogy az, ami angolul egy háromszavas mondat, magyarul miért jóval terjedelmesebb. Gyakran fennakadást okozott az udvariassági névmások használata, az alsó társadalmi réteg által használt zsargon kifejezések, az arisztokrácia körében elterjedt udvariassági formulák magyarosítása (az egyik jelenetben például a fölöslegesen udvariaskodó úri hölgyek *How do you do?* frázisa pontos magyar megfelelő hiányában angolul hangzik el). A szövegmunkák tekintetében mindent egyeztetnünk kellett az előadás társrendezőjével és az angol

szöveg dramaturgiával, Daniela Dimával, az általa és a rendező által hozott változásokat pedig a magyar szövegben is érvényesítettük.

A szövegalkészítő dramaturgiai munka tehát sokkal hosszabbra nyúlt, mint azt gondoltuk volna, az első hetekben jóformán párhuzamosan zajlott az olvasópróbákkal. Végleges szövegkönyv csak azután született, hogy minden jelenetet átolvastunk – legalább egyszer. Míg a színpadon a tömegjelenetek koreográfiapróbái zajlottak Bodor Johanna koreográfus vezetésével, a büfében vagy a bábszínház termében a prózai részekkel foglalkoztunk.

Technikai okokból kifolyólag nem volt mindig lehetőségünk színpadon próbálni (az Északi Színház intézményén belül velünk párhuzamosan egy román társulat is működik, a színpadon velük kell osztoznunk), a *világot jelentő* deszkákra csak a szeptember 7-i díszletállítás után költözhattünk fel véglegesen.

Addigra már nagyvonalakban minden jelenetet mozgással együtt átvettünk, és a koreográfiák is stabil lábakon álltak. Reggelente hangbemelegítéssel és énekpróbával kezdtek a színészek, amit aztán lehetőség szerint jelenetpróba követett. Ekkor vált világossá, hogy bár nagyon sok szinten összeállni látszott már az előadás, a technikai részek még bőven csiszolásra szorultak. A helyszínváltozásokat jelölő oszlopmozgások minden díszítőnk erejét igénybe vették, a látvány szerves részét képező fényterv és világítás pedig próbára tette világosítóink felkészültségét.

Száznál is több jelmez, bonyolult váltások, gyorsöltözések, közel harmincfős szereposztás és a zenekar – társulatunk számára a *My Fair Lady* valódi szuperprodukciónak minősült. Az üzembiztos színházakhoz hozzászokott rendező gyakran kényszerült arra, hogy az adott körülményekhez mérten kompromisszumokat kössön. Nem volt feszültségmentes, de végül sikerült áthidalnunk a problémákat, melyek néha a munkafolyamat előrehaladását akadályozták. Valamennyien erőn felül teljesítettünk, és végig azon voltunk, hogy a munka gördülékenyen folyjon.

A főpróbahéten váratlan betegséghullám söpört végig a társulaton, hol egy színészt, hol egy kellékest, hol az ügyelőt veszítettük el néhány napra, Covid-fertőzés miatt. A bemutató napja vészesen közeledett, és egy bukaresti fesztiválszereplés is be volt már tervezve. Șerban próbálta kímélni a színészeket: volt olyan főpróba, amin Higgins professzor prózai részeit a sugó olvasta be, a dalokat pedig a zenei munkatárs, Bakk-Dávid László énekelte, hogy Bodea Gál Tibor hangját kíméljük, legalább a premierig. Asszisztensként engem is többször színpadra állított a rendező, hogy az épp hiányzó színész helyett beolvassam a szöveget, és lejárjam a mozgást.

Šerban mellett a rendezői színház autoriter arcát ismertem meg. Mindig határozott utasításokat adott a mozgással és gesztusokkal kapcsolatban. Nem volt hajlandó zenei negatívval dolgozni, hiszen a felvételek gyakran nem azt a dinamikát követték, ami az ő koncepciójának megfelelt. Gyakran előjátszott, és azt kérte, hogy a színész pontosan kövesse az instrukciót. Minden apró részletet előre kidolgozott fejben, aztán a színészi játékkal körberajzolta(tta) – mintha csak ecsettel dolgozott volna a festővásznon. Ellentmondást nem tűrő módon, de áldozatkészséggel volt jelen valamilyen próbán. Folyton pörgött-forgott, soha nem hagyta, hogy holtidő zök-kentse ki a próba menetét. Szünetet csak akkor tartott, amikor érezte, hogy a színészek már fáradtak. Elszántságával rendkívül lendületes munkatempót diktált a csapatnak – és önmagának is.

A megszokott analitikus, belülről kívülre haladó karakterábrázolás helyett fordított módszerrel dolgozott: előbb született meg a forma, s a színészek a rendező által megálmodott képet interiorizálták. Ez gyakran váltott ki ellenérzéseket, mivel a személyes kreatív energiák így kevésbé vagy egyáltalán nem érvényesülhettek. Šerbannak viszont az volt a célja, hogy rendezőként uralja és irányítsa a produkció minden részletét, a játéktól kezdve a koreográfiákon át egészen a látványvilágig. Hamar világossá vált, hogy vele a produktív munka kulcsa elsősorban az alázat. Az előadás az ő szellemi terméke, a díszletmunkástól a vezetőszínészig, mindenkitől megkövetelte a nyitottságot és a készséges szófogadást.

Rendezőasszisztensnek lenni elsősorban attitűd – Bessenyei Gedő István ezekkel a szavakkal bocsátott asszisztensi utamra még a próbafolyamat legelején. Akkor még nem értettem, mire céloz ezzel, két hónap elteltével viszont már pontosan tudtam. Az asszisztencia alázatot és türelmet igénylő, kimerítő munka: szolgálat. Szolgáljuk a rendezőt – közvetlenül, minden próba minden percében. Szolgáljuk a Társulatot, a (munka)közösséget, amelynek köszönhetően megvalósulhat a produkció. Mindezek mellett viszont elsősorban az előadást szolgáljuk, és ez a legfontosabb, mert az előadás lesz az, amely hosszú idő múltán is összeköt majd minket: rendezőt a társulattal, színészt a nézővel, embert az emberrel.

Brok Bernadette

EGY LÉGY KALANDJA A SZÍNHÁZBAN

ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ: SUTTOGÁSOK
ÉS SIKOLYOK (REND. ÖRDÖG TAMÁS)

Valamikor nyár végén repültem be, és lettem hosszú hetekig foglya az Örkény István Színház stúdiótermének. Talán a légyistenek akarata volt, hogy én részt vegyek egy színházi próbafolyamatban, és kultúrlegyet faragjanak belőlem ezek az emberek. Az első olvasópróbától ott repkedtem a púderszag és parfümpára kellős közepén, néha rá-rászállva egy magasztos fejre. A legyek köztudottan érzik a lélekben rejlő érzelmi hullámokat, így azonnal fel is tűnt egy izguló és szorongó lány, aki szerényen mutatkozott be mint dramaturg gyakornok. A többi ember mind mosolyogva fogadta őt be csapatukba, de ha valaki engem kérdez, szerintem inkább nekem szólt a kedvességük, hiszen olyan aranyosan integettek, valahányszor a kezükre szálltam. Érezték hatalmas tudásom, és szakmabeliként üdvözöltek, én pedig maradtam. Legfőbb célom volt magasabb civilizációs szintre emelni légytársadalmam.

Amint számomra kiderült, az előadás egy híres Ingmar Bergman-film, a *Suttogások és sikolyok* alapján készült. Megfigyeléseim alapján az első hét a cselekmény, illetve a karakterek közös elemzésével telt, amely főként a viszonyrendszerre, az érzelmi világukra és a motivációkra fókuszált. Ez segítette nemcsak a színészeket a karakterformálásban, de ezáltal a rendező, Ördög Tamás is új ötleteket kapott, és megismerte a szereplőkről alkotott különböző elképzeléseket. Amint kiderült, az általa karakterinterjúnak hívott gyakorlat is ehhez járult hozzá: mindegyik színész sorra kiült a többiek elé, a csapat többi része pedig faggatta őt, aki természetesen csak a karakterből válaszolhatott. Az ismert információk mellett a fantázia teljes szabadságot – és néhol akár vad légyszárnyakat is – kapott. Ami a gyakornok lányt illeti, az elején még bizonytalanul kapcsolódott be a beszélgetésbe, de ahogy az idő előrehaladt, egyre nyíltabban mondta ki ötleteit és véleményét. Némelykor társammá vált a megfigyelésben, hiszen neki is a fő célja a tanulás volt.

Légytársaim figyelmébe ajánlom, hogy a beszélgetés hosszan boncolgatta főleg az 1972-es film látvány- és érzésvilágát és ennek különbségét a szín-

házi eszközöktől. A filmforgatókönyv alapján dolgozni épp azért volt nehéz, mert kevés szövege ellenére arra a látványvilágra fókuszált, amit csak egy kamera előtt lehet megteremteni, ezáltal létrehozva a kellő érzelmi hatást. A teljesen realista, konkrét környezetben játszódó filmmel ellentétben a színházban csupán a fekete tér áll rendelkezésre, ahol csak egy szögéből láthatja a néző a történeteket. Kivétel persze, ha az illető néző egy észrevehetetlen légy. A stúdióterem lehetőségeit kihasználva az előadás nézőtere két, egymással szemben elhelyezkedő emelvény, így a játéktér középre kerül, az első sor már a részévé válik, a nézők közelebb érezhetik magukat a cselekményhez. A teret harmadik oldalán egy, a teljes falat betöltő tükör zárja, amely tágabb látószöveget biztosít a közönségnek. Középen mindössze egy ágy. A stúdióter negyedik oldalának két ajtaján át szabad rálátás nyílik az öltözők és mosdók felé vezető folyosóra.

A színészi játék is teljesen különbözik a színpadon, hiszen a filmen látott arcközelítések helyett a színpadon teljes testtel kell átadni ugyanazt az érzést, megfeszítve minden izmot ahhoz, hogy a színész teljes testi-lelki jelenléte érzékelhető legyen. Emellett számos problémát okoz ilyen helyzetben a jelenetek váltakozása, amely a filmben egy vágással elintézhető, míg a színházban ez egyáltalán nem lehetséges. Az előadás több olyan álomszerű képet is tartalmaz, amely a múltat jeleníti meg a jelen történései közben, így olyan megoldást kellett kitalálni, ami nem töri meg a hangulatot, illetve nem zavarja meg a néző feszült figyelmét. Az első összp próbák során a fényváltás, illetve a narrációs szövegek tűntek a legkézenfekvőbbeknek, amelyek az idősíkok között helyezkedtek el, és teljes elidegenítést és szerepből való kilépést igényeltek. Praktikus és könnyű megoldásnak látszott, azonban az összp próbák során érződött, hogy teljesen feldarabolják a történéseket, szaggatott érzést hagynak maguk után. A rendező végül úgy döntött, hogy mindezeket kihagyják, és az előadásban most már csak egy óraketyegés jelzi a váltásokat, amely pont attól izgalmas, hogy alig észrevehető, gyakran csak utólag tudatosul a nézőben.

Más hasonló változtatások is szükségessé váltak a tér miatt, ilyen például Karin (Csákányi Eszter) és férje (Csuja Imre) vacsorajelenete. Az egymástól eltávolodott és rideg házaspár az asztalnál ülve lélekben már a kötelező, ám ritka házastársi szexre készül. A szöveg átírásával az étkezés teljesen kimaradt, helyette egy rideg beszélgetés vezet fel a cselekményre. Egy másik példa Mária (Bíró Kriszta) és a doktor (Terhes Sándor) jelenete, amelyben a férfi szembesíti a nőt álszentségével és öregedésével, mindezzel megmutatva neki igazi valóját. Ezt a pillanatot a film egy közeli képpel jeleníti meg,

amelyben a doktor a tükör elé nyomja szeretője arcát, és nem mozdulnak onnan. Az előadásban is hasonlóképp jelenik meg, azonban itt a teljes alak van igénybe véve, kihasználva a tér és az ágy nyújtotta lehetőségeket. Én is megpróbáltam megnézni magam ebben a különös tárgyban, azonban kísérletemnek mindig koppanás lett a vége. A legmeghatározóbb változás mégis Ágnes (Kiss-Végh Emőke) állandó jelenléte, akit betegsége javarészt ágyhoz köt. A jelenetek váltakozása során bebizonyosodott, hogy a megtörés miatt nem megfelelő megoldás az ő folytonos ki- és belépése a színre, így abszurd módon feltámadásáig bent marad, mint egy baljós árny vagy a nyomorúság hírvivője mindannyiuk életében.

A rendezői koncepció alapján véve hűséges maradt Bergman elképzeléséhez, hiszen a történet mozgatórugója a három lánytestvér lelki gyötrelme, akik önmaguk sanyarú hétköznapijaitól szenvednek, egymástól teljesen eltávolodva. A keserű érzések és hangulatok irányítják s gördítik előre a cselekményt, viszont semmi sem feltétlenül valóságos, minden valahogy a levegőben lebeg egy magasztos szférába burkolózva, miközben tartalma az emberi élet árnyoldalát mutatja be. Ez az érzet abból fakad, hogy a történetet Bergman tudatalattija inspirálta, és általa írta le: a három fehér ruhás nő gyakran feltűnt álmaiban mint visszatérő kísértetek, tudjuk meg próbanaplójából. Ördög Tamás a jelenetek felépítésekor ritkán instruálta színészeit konkrét mozdulatokra, inkább hagyta, hogy a saját érzéseikből inspirálódva hozzanak létre különböző variációkat. Irányítása a belső világra és impulzusokra fókuszált, és minden alkalommal képes volt határtalan türelemmel elmenni a végletekig azért, hogy megtalálja az odaillő érzetet.

Az előadás ugyan sok téren elrugaszkodott a filmtől, de naturalista vonását megőrizve sok néző számára érzékeny, sőt taszító látványt nyújtanak egyes jelenetek. Ilyen például, mikor Karin (Csákányi Eszter) a brossal megsebzí önmagát, illetve Ágnes (Kiss-Végh Emőke) állandó küzdelme a halállal, ami vérfagyasztó rohamokkal jár. A nézők érzelmi világába is beletapos, de mégis mindez elkerülhetetlennek bizonyul, ha a *Suttogások és sikolyok* megrendezéséről van szó.

Intellektuális légyként rengeteget tanultam egy előadás elkészülésének folyamatáról, a színházak belső működéséről, és kifejezetten élveztem nézni a színészek karakterépítését, napról napra észlelni az új arcmozdulatokat, amelyek minden este új érzést keltettek a teremben. Ami meg az elveszett kis gyakornok lányt illeti, sikerült produktívan együtt dolgoznia a dramaturggal, Ari-Nagy Barbarával, akinek a műsorfüzet összeállításában segédkezett nemcsak szövegek keresésével, de a négy női főszereplővel készített

interjúkkal is. Kifejezetten élveztem az ő gyakornoki fején üldögegni, hiszen ugyanúgy kerültünk mindketten be egy idegen környezetbe, amelyben aztán elég jól boldogulva megtaláltuk a végső célunkat. Az enyém, hogy élményeimmet itt leírjam a Légytérben nektek, légytársaimnak, az övé, hogy...

Törner Anna

HOGY SZÁMÍT...

ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ: *LIDÉRCEK, SHAXPEARE, DELÍRIUM* (REND. BODÓ VIKTOR)

Szia! Hozzád jöttünk szakmai gyakorlatra – szökken oda Bodó Viktor elé határozottan a nálam lényegesen alacsonyabb, ugyanakkor lényegesen bátrabb évfolyamtársam. Mint Dávid és Góliát, úgy szédelgünk a Madách téri lépcsőházban, majd Bodóval egyszerre érkezünk a próbaterem elé, és hát, ha „Dávid” nem szökken, akkor bizony én szököm; zavaromban a legközelebbi lábtörlő alá. Nem mintha ezt követelte volna meg a helyzet, vagy a bárki-akármilyen – csupán öntudatlanul épp űzni készültem a megszeppenés hagyományos játszmáját.

A próbateremben aztán rengeteg színész – tinédzserkorom idoljai. És hatalmas stáb. A lakodalmas asztalfőn Bodó és Závada (a Péter), mellettük násznagyaik. Balról rendezőasszisztens és asszisztense, jobbról dramaturg és... itt jöhetnék szóba én mint gyakornok, de erre a menyegzőre mint a távoli rokon távoli rokona érkezem. Rétegzett a megilletődöttség: nemcsak az olvasópróbák mindenkori izgalma, nemcsak a Bodó és Závada RockBand alkalmi újraegyesülése kering a levegőben, de a 2023/2024-es évad *ezenneli* megnyitása is. Sokan most találkoznak először a nyári szünet után. Laky Dia, a rendezőasszisztens serényen osztja a példányokat. Kapunk egyet-egyet mi, gyakornokok is.

Már majdnem belekezdene az olvasásba, mikor a rendező feleszmél – mindenekelőtt hadd mutakozzanak be a... hátszóval *mi*. Még vártam valamire, nem is tudom, mire, a soromra talán, gondolván, hogy én a távoliaknak is csak a távolija ugye, de a beálló csöndben – itt nem erőszak semmi – Bodó

már épp továbblépni készül, mikor a társulat egy emberként fordul ránk: Dávidra; és Góliátra a lábtörő alatt.

Felállok. Torner Anna vagyok, mondom. Budapesten nőttem fel, Marosvásárhelyen tanulok, mondom. Másodéves leszek teatrológia szakon, harmadéves színész szakon, mon... És a dramaturgygyakorlatomat töltöm itt... dom, és visszaülök. Hogy milyen feladat marad egy dramaturg gyakorlonak, ahol a rendező, a dramaturg, másfél rendezőasszisztens, egy rendezőasszisztens gyakornok, egy ügyelő és egy sűgő, és még maga az író is együtt dolgozik a szöveggönyvön, azt nem tudom, de ott vagyok. Ezt persze nem mondom. A színészek pedig összeolvassák Závada Péter *Szentivánéji álom* átiratát – a *Lidércek*, *Shaxpeare*, *Delíriumot*.

Závada kerettörténete szerint egy állami fenntartású, magyar rehabilitációs központ addiktológiai osztályán, beázás következtében leomlik a padlás, mert az intézményvezető elsikkasztotta a felújításra szánt pénzt. De még az úgynevezett színházterápiára kiutalt keretet is. A fenntartó egy telefonhívás után készségesen jelentkezik kárfelmérésre, és ha már erre járnak, megnéznék a színházterápiás foglalkozáson összeállított *műsort* is. Van tehát huszonnégy órájuk összerakni egy előadást a semmiből, a romok tetején. A játék tétje pedig nem kisebb, mint a fennmaradás, mint az életben maradás. Mindezek mellett az is tetézi az abszolút tébolyt, hogy az intézményvezető a függőktől elkobozott szereket nem adta le megsemmisítésre, hanem a terjesztés szándékával – mint kismókus a diót – szépen összegyűjtögette. Történetesen pont a beázástól leszakadt padláson. A töméntelen mennyiségű tudatmódosító tehát esővizes oldatként zúdul le a még megmaradt mennyezetszigetekről, és a ki-hány-napja-absztinens lakók közül szépen sorjában mindenki átjátssza magát Tündérhonba. Závada karakterei eggyé válnak *Shaxpeare* szereplőivel, amit még az ébredés utáni szégyenérzet sem tud igazán kettéválasztani.

Feloszlik az olvasópróba, Varga Zsófi bemutatkozik: ő a dramaturg; örül, hogy itt vagyok, számít is a segítségemre. Örülök én is. Hogy itt, és hogy számít. Anyagot gyűjtök, szöveget formázok, improvizációt gépelek, részt veszek a dramaturgi megbeszéléseken. Figyelek, gondolkodom, rak-tározom. Tanulok megszólalni, tanulok hallgatni. Zsófi tényleg számít a segítségemre, és Zsófi sohasem mulasztja el jelezni másoknak, ha valami az én munkám. Ez csak látszólag banális. Valójában mérhetetlenül fontos. Nemcsak nekem az – ezzel a bemerevedett hierarchiának nyomkodja meg finoman a vállát. Újra és újra.

Bodó Viktornak ez közel sem az első rendezése, amely a függőség témáját járja körül. A legutóbbi (a *Lidérceket megelőző*) darabját idén nyáron mutatták be a témában, *Csoport* címmel, melyben anonim szerhasználók valóban megtörtént eseteit állította színpadra. Talán ezért is tarthatta fontosnak, hogy az *LSD* – magunk közt Érzéskörként hivatkozott – jelenetében nagyon markánsan körülhatárolható jellemek rajzolódjanak ki. Tipikus, ugyanakkor egyénített karakterek. Bodó mondhatni szemrebbenés nélkül vált meg akár teljes jelenetektől is, de a rehablakók bemutatkozását elengedhetetlennek tartotta addig bővíteni, míg mindenkiről összetett és árnyalt kép születhetett. Így ült ugyanabban a körben a vidéki alkoholista lány a szörfoktató sámánnal, a nyugtatófüggő skinfluenszerrel, a kiégett rapperrel, a cruise-oló vendéglátóssal és a kilátástalan jövőjű panellakóval. Na meg persze az intézet új lakójával, a kontrollvesztett színésszel. Amellett, hogy a szétcsúszott művész sztereotip képe velünk él, és amellett, hogy számos pszichológiai tanulmány is vizsgálja a kábítószerhasználat és az alkotói tevékenység egymásra kölcsönösen ható viszonyát – tehát elengedhetetlen a függőséggel küzdő művész-archetípus megjelenítése –, az sem véletlen, hogy az *LSD*-ben ez a művész pont színházi alkotó. Ez még egy hangja az előadásnak, amelyet megszólaltatva, a szakmatársadalom önvizsgálatot tarthat. A kérdésre, hogy hol az ízléshatár a húsba vájó humor és a kellő érzékenység között, hogy a közvetetten vagy akár a közvetlenül érintett nézők elértek-e már abba a távolba, ahonnan cinizmussal is vissza lehet nézni a túlélésért küzdő hónapokra, talán még a bemutaton is keressük a választ.

Gyakran mint színészhallgató figyelem a próbát. Bodó látszólag alig instruál. Mondja ő persze, hogy mit szeretne látni, pontosítja is az instrukciót, *ha és esetleg* legelsőre nem születik meg, amit kér. Legtöbbször viszont mond egy-egy hangulatot, egy-egy karaktert, javasol egy-egy beszédhibát, vagy rá jellemzően szövegroncsolást – talán utólag még annyit hozzátesz, hogy ezt vagy azt erőteljesebben vagy visszafogottabban esne jobban látnia, a gagek meg persze úgy áradnak belőle, mint ahogyan más lélegzik – de a konkrét utasításokat mindig ott és helyben találja ki, látszólag könnyedén, látszólag mindig *abból* kiindulva, amit a színészek *ajánlanak*.

Ahogy ő ráhangolódik a társulatra, úgy a színészek, a műszak és a stáb is lenyűgöző sebességgel adaptálódik a változtatásaihoz. Bodó rendezésének három, dramaturgiailag teljesen eltérő befejezése volt a házi főpróbán, a nyilvános főpróbán és a bemutaton. A házitól a nyilvános főpróbáig kikerül egy jelentős fordulat, a bemutatóra viszont bekerül egy egész jelenet. Mindez – az ismert sztereotípiáknak ellentmondva – tulajdonképpen feszültségmentesen történik.

Egy 2019-es interjúban, amit a Klubrádiónak adott, Bodó a németországi rendezéseivel összefüggésben megemlítette a helyi szakszervezeti rendszert, amely szigorúan veszi az alkalmazottak – tehát a műszaktól a zenekaron és a kóruson át a színészekig mindenki – próba- és pihenőidejét. Akkor azt mondta, hogy bár eleinte zavarták az ilyesféle (helyenként talán túlzásba is vitt) korlátok, azóta ő is inkább megpróbálja a rendelkezésre álló időt felhasználni, hatékonyan és fókuszáltan. Így a színpadi próbák egészen a főpróbahétig egy előre kidolgozott heti próbarend mentén zajlottak, hétköznap napi nyolc órában. Tehát nem egyik napról a másikra, nem hétfőgén, nem túl- és nem éjszakába nyúlóan.

A színészek biztonságát és biztonságérzetét Egyed Bea is segítette, aki intimkoordinátorként* vett részt a próbafolyamatban. Noha ez a munkakör a filmgyártásban egyre elterjedtebb, a színházakban közel sem általános. Annak érdekében, hogy a színész a fizikai, testi érintkezésekben is kényelmesen érezhesse magát, a jelenetet mintegy lépésről lépésre, koreográfiaként rögzítik, egyrészt, hogy ebben ne lehessen tere a visszaéléseknek, másrészt, hogy a színész minden egyes lépésről külön-külön eldönthesse, rendben érzí-e magát az adott mozzanatban. Údítóen szokatlan ez abban a színházi kultúrában, amelyben a színésznek ugyanolyan magától értetődően kell tudnia első instrukcióra közöszülést mímelni, mint keresztülmenni a színpadon.

A bemutatón izgulok. De már nem úgy, mint Góliát a lépcsőházban. A függöny még leeresztve. Robajhang – hallom, ahogy Máthé Zsolt rendületlenül nyomja a füstgépet a zongora darabjai alatt, és tudom, hogy végig ott rejtőzik majd az első jelenetben. Tudom azt is, hogy ebbe Polgár Csaba kopaszon jön majd be, Zsigmond Emőke meg póthassal. Pedig a függöny még leeresztve. Azt is tudom, hogy Závada úgy írta meg az első verziót, hogy Máthé Zsolt előbb mászik ki, minthogy Polgár Csaba bejön. Hogy az első és a második jelenet sorrendje valamikor a negyedik héten cserélődött meg. Kötődöm. Ennek az izgatottságával nézem a bemutatót. Szurkolok-drukkolok-szorítok. Közben pedig hálás vagyok, amiért az Örkény István Színházban nem kellett a színházcsinálói illúzióimnak összedőlnie. Hogy az Örkény Színház úgy művész színház, hogy mellette autentikusan humanus és humanitárius. Hogy az Örkény megmaradt alkotóműhelynek, és nem lett gyáripár, színészgépekkel.

* Színházi összefüggésben az intimkoordinációról a következő linken olvasható egy áttekintés: <https://szinhaz.net/2021/07/21/2021-julius-szeptember/>

László Zsuzsa

A PUNK, A MÁRTÍR ÉS A VAK EGYÜTT MENNEK BE A KOCSMÁBA...

PUSKÁS PANNI: *MEGMENTENI BÁRKIT*. MAGVETŐ KIADÓ,
BUDAPEST, 2023.

Transzgenerációs örökség, vélt vagy valós szabadság, szubkultúrák, függőségek, queer, társadalomkritika, a multinacionális cégek elembertelenítő környezete: Puskás Panni kiborítja a kortárs valóság diskurzusai leggyakoribb elemeinek dobozát, válogat a legóként szétguruló témák között, egymásba illeszt, rakosgat, végül valami egészen újat épít az ismert alkatrészekből. Vigyázat, a földön maradt építődarabokba való belelépés éles fájdalommal járhat, különösen ha csak zokni van az ember lábán. Márpedig a *Megmenteni bárkit* című kötet érzékenysége és empátiája az olvasót is rábírja az önfeltáráásra, a felelősség(em) keresésére.

A szerző második könyvében műfajt vált: *A rezervátum visszafoglalása* novelláitól a regény irányába mozdul el az új mű, ezt azonban olyan narratív eljárásokkal teszi meg, melyek révén inkább átmenetet képez a rövidpróza és a nagyepika között. A három külön szólamban megszólaló női hangok kezdetben különálló történeteket bontanak ki (ilyen értelmében feldarabolt novellafüzérekként is olvashatóvá válik a szövegegész), átjárást előbb csak az emlékezés aktusa teremti, később pedig az összefonódó szálak miatt felbomlik a jól elkülöníthető hármas tagoltság. A könyv főszereplői egy társfüggő, evészavaros, verbálisan bántalmazó anya és két lánya: a nagyobbik külföldre menekült, haldoklik és meleg, a kisebbik pedig küzd, hogy képes legyen disztinkváltni a munkahelyénél szolgáló multicég dehumanizáló légkörének rideg realitását (mely a kapitalista társadalom egyik leglátványosabb tünetévé válik) az alkohol és drogok okozta delíriumos, módosult tudatállapottól. Egyszerű a matek: egy meg kettő, pontosabban: egy meg egy meg egy

az annyi, mint egy csonka család, vagyis háromszor egy sérült, fájdalomtól és veszteségektől terhes női sors. Az átélt traumák után mindhárman járni tanulnak, ki mankóval, ki bottal, ki kerekesszéssel, s végül nem is annyira saját akaratuk, mint a másikkal való kapcsolatuk dönt arról, hogy ki jut a legmesszebb.

Ami igazán izgalmassá tette a történetet, a különböző megszólalásmódok alkalmazása és egy-egy szereplőhöz kapcsolása mellett az, ahogyan a narratív technikák egy-egy karakter tükrözőjévé válnak. Gréta, a kisebbik lány az előbeszédhez közelítő regiszterben, tudatfolyamszerűen szólal meg, megnyilatkozásai egyetlen nagy levegővételt jelentenek, s az elhasznált levegővel együtt egy artikulálatlan, eruptív kiáltás helyett nyelvbe öntve távozik frusztrációjának, dühének, impulzivitásának egy része is (úgy tűnik, a rongálás nemcsak a BMW-re és a gyújtogatásra terjed ki, hanem a morfoszintaxis szabályait is felrúgja). A szelepként működő megnyilatkozások mégis strukturáltak, fokozatosan építkeznek egymásra az alá- és mellérendelések lüktető egymásutánjai: „anyu könnye tenger, hullámokat vet a Balaton szélén, ...anyu könnye óceán, ...anyu könnye a világ összes cseppfolyós állagú anyaga, örvénylik, mindent magába ránt...” (30.) A valóság és a látomásos képek (a pszichoaktív szerek révén nála az emlékezés ebben a módosult tudatállapotban válik a legközvetlenebbül hozzáférhetővé) egymásba csúszásából, szétszalazhatatlanságából következik, hogy a paranoid és feldúlt lány szavahihetőségét is elveszti, nemcsak mások, de önmaga előtt is, így az eldönthetetlenség ugyanolyan fontossá válik Gréta nézőpontja esetén, mint a hitelessége. A lány egyrészt azért emelhető ki főszereplőként, mert nevet egyedül ő kap (testvére és anyja névtelensége s mindannyiuk arctalansága a tipizálás tág horizontját nyitja meg), másrészt pedig mintegy origóponttá válik családja számára: az anyja vele rezonál, hozzá tud kapcsolódni, nővére pedig általa tud visszatalálni a múlthoz, hozzáférni az emlékekhez s ezáltal önként vállalni az áldozatot: ott maradni a menekültek hajóján cserébe a gyermekét karjában tartó lányért.

Gréta egyetlen mély levegővételét sok apró, tudatosan megszakított be- és kilégzés követi: a nővére szétforgácsolt, rövid, folyamatosan bezáródó mondatai kezdetben megakasztják az olvasás ritmusát, saját tempót diktálnak. Az olasz tengerpartra emigráló (időközben a helybeliek által mégis olasznak tekintett, így az otthonosság és otthontalanság tapasztalata között folyton oszcilláló), zárkózott és befelé forduló nő kétszeresen válik test(i)vé: a saját fájdalma és hiperérzékenysége mellett azért is lényeges az ő fizikai érzékelésének s az ehhez kapcsolt asszociációs mezőknek a megjelenítése,

mert párja, Maria számára ő válik a látás lehetőségévé, általa, az ő „fordításain” keresztül tapasztalhat a barátnője és az olvasó is. Egyikük tehát attól szenved, hogy nem lát, másikuk pedig attól, hogy lát: a tenger partjánál (így az elbeszélő tudatának periferiáján is folyton jelen levő) veszteglő, szürke-zónát képező menekülthajót, amely szimbólummá érik; a megmentés és megmenthetőség fogalmai szerre köré szerveződnek, így a cím elliptikus-sága egyszerre terjeszthető ki a pozitív és negatív intervallumok irányába. A középosztály közönyét is megtestesítő anya bigottsága például korlátozza a megváltás lehetőségeit, míg a két testvér a partikulárisból valami általánosabb lehetősége felé orientálódik: nemcsak megvenni az öteurós karkötőt attól a színes bőrű bevándorlótól, akinek sikerült átlépnie a határt és megélhetést találnia, hanem egy egész hajót tutajra ültetve partra hozni; nemcsak a meleg kapcsolatainak elfogadásáért tüntetni, hanem kiállni amellett, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy szeressék.

A regény éppen ezért mindvégig tematizálja a felelősség hatósugarának a nagyságát (hagyva, hogy az olvasó maga döntsön róla), miközben felhívja arra is a figyelmet, hogy a megmentés ugyanúgy szól a megmentőről is, mint a megmentettéről. A nővér magatehetetlenségében (sem párja vakságán, sem saját betegségén nem tud segíteni, ahogyan korábban a húgának sem tudott) mintegy pótcselekvésként, monomániásan kezd el építeni egy hajót: a tutaj megépítéséhez elengedhetetlen feltétel az emlékezés (ami paradox, hiszen a mű nagy hányadában éppen a nagyobbik testvér az, aki semmilyen mértékig nem akar a múltjához kapcsolódni), és szimbolikus gesztussá válik, hogy éppen Gréta az, akinek a ragasztó a kezébe kerül, akinek a jelenléte lehetővé teszi a csónak megépítését. A nővér elbeszélői szölamába íródik be a legtöbb kulturális utalás, a migránshajó mellett Santa Lucia mártírsága és vaksága (előbbi révén önmagát csatolja a szenthez, utóbbi miatt inkább Maria helyzetét vonatkoztatja rá) egyaránt több jelentésréteggel ruházódik fel. Adott esetben profanizálódhatnak is a felhasznált motívumok, humorforrássá válva, hiszen a regény egyik legnagyobb erőssége a jó arányérzéssel elszórt felszabadító vagy ironikus jelenetek beépítése: „Két Santa Lucia kaparja egymás szemét Siracusa utcáin. Arra megy Teiresziasz, és megkérdezi: mit csináltak? Mire a két Santa Lucia: kikaparjuk egymás szemét. Mire Teiresziasz: ja, bocs, nem láttam.” (40.) A bibliai vonatkozások és apokaliptikus felhang a történet utolsó részében válnak dominánssá, az egyik legszebb fejezetben: a felfokozott érzelmi töltettel rendelkező *Ketten a tengerenben* amellett, hogy ezek a mitikus hangnemek tevődnek egymásra, a két testvér perspektívája is egybecsendül. A végére pedig egyedül Grétáé

marad, aki azonban nővére habitusainak örökösévé válik: a rövid mondatok ezután az ő megnyilatkozási formáját képezik, de ő lesz az is, aki kimegy a piacra, s testvére helyett letörli a hamut. A tengeri betlehemes állóképéből kimentett gyermek végül óhatatlanul is az olvasó tudatába idézi a megváltó képzetét, a kérdés továbbra is csak az, hogy kinek lesz az üdvözítője.

Az anya szólama talán éppen a levélforma miatt a legsematikusabb (kissé megúsósónak hat, az eltérő forma megkülönböztető jellege kényelmes, hiszen így nem szükséges egy harmadik nyelvet, stílust is kidolgozni), s így ez hagy maga mögött a legtöbb kivetnivalót: a folyton didaktikusságba torkolló apologetika és önfelmentés (mely néhol kissé szájbarágós is), a felelősség hárítása az először még szánnivaló karaktert (hiszen kirajzolódnak azok a mintázatok, amelyeket ő is kapott, s így adott tovább, és amelyeket a szeretetlenség, a szülés utáni depresszió, a társfüggőség és testképzavarok súlyosbítanak) egy frázisaiba és önmaga sajnálásába merevedett nővé alakítja. Az általa használt levélforma kezdetben teret enged a dialógus lehetőségének, idővel azonban csak az önző megnyilatkozás eszközévé válik, a végére pedig teljesen ki is fullad, az utolsó három-négy levél már vontatottnak, erőltetettnek hat. Míg a két lány esetén a közhelyek szövegbeli használata reflektálttá válik (pl. a vak festő összetöri a tükröt: ahelyett, hogy a könyv a betegség miatt egyre romló látást s a hozzá kapcsolódó feldúlt lelkiállapotot egy ilyen típusú baleset révén érzékeltetné, a hangsúly az eseményeket narráló nővér önironikus megnyilvánulására s általa a megküzdési mechanizmusaira tevődik), kérdés, hogy ez mennyire sikerül az anya esetén, hacsak nem a személye által a befogadóban kiváltott taszító érzés révén. Gréta és nővére jellemhibái valóban csak hibák, megbocsáthatók, ők komplex karakterekké bővülnek, akiket botlásaik ellenére is meg lehet érteni, azonosulni lehet velük, ellenben az anya karaktere lapos, nem ad teret a felmentés lehetőségének, egyenmű érzelmeket, az elhatárolódás gesztusát idézi elő az olvasóban.

A szabadság és segítségnyújtás köré épülő látszat- és valós megoldásokat felsorakoztató regény nem ad konkrét válaszokat, bizonyos értelemben úgy működik, ahogyan a viccek szoktak: az elhallgatás által létrehozott légüres teret a befogadónak magának kell kitöltenie az általa ismert és bejáratott sémákat alkalmazva. Gondolkodni hagy, saját lehetőségeket kiépíteni, s ezzel az olvasás idejét befogadói aktivitást feltételező intervallummá kerekíti. A kérdés pedig a levegőben marad: végül együtt nevetünk-e, miközben újratanulunk járni?

Varga Nóra Erzsébet

FÓKUSZBAN: A NŐ

UGHY SZABINA: *AZ ÁTLÁTSZÓ NŐ*. PRAE KIADÓ, BUDAKESTI, 2023.

Sokak által lerágott csontnak tekintett, mégis végtelenül gyűrűző kérdéskör, mely a nők helyzetét övezi. Épp e két szélsőség miatt nagy kihívás Ughy Szabina *Az átlátszó nő* című kötete. A láthatatlanság 16 árnyalatát bemutató novelláskötet a Prae Kiadó gondozásában jelent meg, és arcátlan könnyedséggel dolgoz fel olyan témákat, mint a bántalmazás, a nemi erőszak, valamint a rák. Azáltal, hogy különböző perspektívákat sorakoztat fel, és belátást enged minden generáció lelkivilágába, általánosítja a nők láthatatlanságának problémáját, ugyanakkor ezeknek a nézőpontoknak köszönhetően nem válik önismétlővé. A 16 novellából álló kötet látszólag teljesen különálló történeteket vonultat fel, viszont van bennük valami közös: a nő, aki figyelemre vágynak. A könyv címét adó novella főszereplője fogalmazza meg az összes női karakter fájdalmát: „érezni akarom a tekintetét, ahogy lassan újra és újra végighúzza rajtam, mintha simogatna. Nem kell, hogy hozzám érjen, csak nézzen, lásson végre valaki engem.” (9.); majd a kimondás által kezdetét veszi a lelki gyógyulás útja. Ughy azzal, hogy átlátszó nőket helyez fókuszba, újrateremti őket, hogy képesek legyenek saját életük főszereplőjévé válni. Terápiaszerűen kimondatja velük elfojtott érzéseiket, és ezzel esélyt ad nekik a létezésük perifériájáról annak centrumába kerülni.

Az origó felé vezető úton feltevődik a kérdés, hogy mit jelent nőnek lenni. A női lehetőségek valóban csupán annyiban merülnének ki, hogy láthatatlanok maradnak, vagy kurvává válnak? A kötet szatirikus hangnemét fokozza ennek a két végletnek a bemutatása, hiszen visszatérő problémává válik a megfelelési kényszer. Az, hogy könnyed olvasmány-e, kérdéses, hiszen a humorral átszőtt történetek olvasmányossá teszik *Az átlátszó nőt*, ugyanakkor a befogadóban mindvégig ott lappang egy kimondhatatlan, mellkasszorító érzés, amely nevetés formájában tör ki. A kötet olyannyira jól dolgozik a kihagyásokkal és késleltetésekkel, hogy már-már nevetségesse válnak a nők életében főszereplővé avanzsált, ám az egyes novellákban mellékszereplőkként megjelenített személyek irreális elvárásai. Egy nőnek valóban csak úgy sikerül elnyernie a férfi figyelmét, ha meghasonul önmagával? A *Vágás helye* című novella főszereplője amolyan ráeszmélésszerűen

mondja ki: „Nézegettem magam a vörös parókában, kifestve. Az ilyen nőkre mondtuk Noémivel, hogy kurva nénik. És tényleg, mint egy rossz kurva, úgy néztem ki.” (37.); majd ennek a realizálása segíti hozzá ahhoz, hogy a férfi figyelmének hajhászása helyett elkezdjen saját magára és jólétére koncentrálni. A ráeszmélés egy másik változata *Az átlátszó nő* című novellában jelenik meg, melynek főszereplője tudatosan szeretne kurvásan kinézni: „Bár némelyiken úgy nézek ki, mint egy kurva, nem baj, ilyeneket is akartam.” (11.), hiszen ez a fajta megnyilvánulás hozzásegíti önmaga újrafelfedezéséhez, illetve a nőiségének a megéléséhez.

A *#karacsony #futas* címet viselő novella nemcsak formailag lóg ki a kötetből, hanem a médiumok közötti átjárhatóság problémája mellett egy, a közösségi médiában szokatlan stílusban megnyilvánuló főszereplőt mozgat. Ez a szereplő a görcsös megfelelési kényszer helyett kendőzetlen őszinteséggel mesél kiégett házasságáról, a fiával való elhidegült kapcsolatáról, és arról, hogy antidepresszánsokat szed. Bejegyzéseinek a hashtagjei ironizálják a szöveg tartalmát, hiszen magukban hordozzák a média által elvárt színjátékot, viszont ez az elvárás beteljesületlen marad: a feltételezett színjáték helyett lekerül a főszereplőről a maszk. Ahelyett, hogy a megalkuvó szexet és a kötelező karácsonyi smúzolást választaná, elmegy futni. Önmagával és lelki egészségével foglalkozik ahelyett, hogy kielégítse a férje vágyait. Sors-társának teste hányás formájában jelzi, hogy elég. Az ő történetéről semmit sem tudunk, csupán a főhős szemein keresztül válik *láthatóvá*, viszont sejtethető, hogy hasonló nehézségekkel küzd. A színjáték problémaköre a *Csucsó* novellában is megjelenítődik. Meddig képes túrni a test? És a lélek? Az elfojtott trauma transzgenerációs probléma, a kommunikáció hiánya miatt az éveken keresztül magával hordott nemi erőszak sokkja szintén fizikailag tör fel, az anya bevizel. Reakciója lehetőséget nyújt a lányával való kommunikációjának újragondolására, ők viszont a továbblépést választják. De akkor hogyan lehet kilépni az öröklött, anya–lánya közti kommunikáció hiányának helyzetéből? A változtatni akarás vágya a novella zárlatában sejlik fel, amikor a narrátor a beszélni tanuló lányát biztatja: „Beszélj, kincsem, beszélj.” (31.), ezzel lebontva az öröklődő falat.

„Wie heißt du?” (16.) Hogyan konstruálódik meg az identitás? Az identitás kérdése nemcsak generációs, hanem nyelvi szinten is megkérdőjeleződik. A narrátor a szociális helyzetből és bőrszínből adódó különbségek mentén helyezi fókuszba az idegenségérzetet. Az *Öt betű* című novella főhőse egy harmadik világbeli nő, aki nem volt képes tovább túrni a patriarchális társadalmi elnyomást, úgyszólván elmenekült. A nő neve Haben – „Ez a

mi nyelvünkön – magyarázza a kislány édesanyja – azt jelenti, van valamid” (16.) –, ugyanakkor Luckyként, ‘szerencsésként’ hivatkozik magára, ami már-már az identitását képezi. A névcseré reflektál arra, hogy a nő mindent elvesztett, és már csak mások szemén keresztül képes önmagát meghatározni: szerencsésnek ugyanis nem ő látja saját magát, hanem interiorizálja az útjába kerülő férfiak érzéketlen kommentárjait: „Nagessi megerőszkolta három másik társával együtt. – You are a lucky girl!” (15.) Egy német kislány szavai nyitják fel a főhős szemét, hiszen mikor megkérdezi tőle, hogy „Mid van?” (16.), gondolkodásra készíti, számot vetni életéről.

A novellák többsége könnyed, emészthető hangnemben dolgozza fel a történeteket, s mint láttuk, a humor, a hangnem és tartalom feszültsége fontos írói eszközzé válik a problémák kiélezésében. A *Pillangó* című szöveg azonban mégis kilóg e sorból. Hogyan lehet egy halálos betegségben szenvedő gyermekről írni? Hát a saját szemszögéből. Nincs ironikus megnyilvánulás, kínos nevetés, csupán az átélés folyamata rajzolódik ki. A traumák érzékeltetése ebben az esetben kényes téma, hiszen egy halálos beteg gyerek állapota nem hasonlítható egy saját sorsát irányítani képes felnőtt nőéhez. A gyerek perspektívájából való narrálás kikerüli a kellemetlen kacaraszást kiváltó hozzáállást, illetve etikai határt húz az egyes témák elbeszélhetőségének. A szöveg narrátora egy reményvesztett, rákkal küzdő kislány, aki szívszorító, gyermeki őszinteséggel elmélkedik a halálról. A felnőtt szemszögekkel ellentétben itt nem egy utólagos ráeszmélés történik, sokkal inkább egy jelen idejű önreflexió. A kislány testhez való hozzáállása viszont vélhetően tanult viselkedési forma, hiszen kijelenti, hogy „arra a férfiak tanítanak meg, hogy testben lenni mégis jó, vagy legalábbis addig a pár óráig, amíg a testüknek hála, otthonra lelek a saját testemben.” (114.)

Okos megoldás a visszatérő nevekkal való játék. Az, hogy az egyes karakterek nevei megegyeznek, visszalapozásra és a történetek újragondolására biztatja az olvasót. Bár a kötet nem ad egyértelmű választ azokra a kérdésekre, hogy mégis hogyan lehet kilépni az átlátszóságból, vagy egyáltalán kell-e, mégsem hagyja magára az olvasót. A happy endek elmaradnak, helyette keserédes érzés uralkodik el a befogadón. Különböző élethelyzetek, közös problémák. Egy biztos, minden esetben a kimondás az első lépés az ördögi körből való kitöréshez.

Amik Annamária – György Andrea

EZEREgy ÉS ELMONDHATATLAN

COLUM McCANN: *APEIROGON*. FORDÍTOTTA SEPSI LÁSZLÓ,
JELENKOR KIADÓ, BUDAPEST, 2021.

GyA: A töredezett felépítésű dokumentumregénynek a gondosan megalkotott 1001 egységét úgy helyezték egymás mellé, hogy tükörszimmetrikus szerkezetet eredményezzenek. Ezt a számozás is jelzi. Az első ötszáz „fejezet” növekvő sorrendben következik, van közöttük hosszabb terjedelmű, van egymondatos, de egyszavas is, sőt, előfordul, hogy szöveg helyett fotó vagy keretbe foglalt fehér mező alkotja. Az 500-as számot viselő részt az 1001-es követi, majd újból ötszáznál folytatódik a számozás visszafelé egészen 1-ig.

AA: A kétszer ötszáz számozott szegmensből álló szöveg szimmetrikus felépítése, amelynek közepében áll az egzisztenciális tétellel járó mesélésre utaló ezeregy, azt üzeni: akárhányszor is mennénk el fájdalmas történeteinkkel, a másik oldalon ugyanannyi, éppoly felkavaró történet számolható visszafelé. Így rajzolódik ki a két valós főszereplő, a politikai harcban ellentétes táborokból származó zsidó Rámi és a palesztin Basszám története.

GyA: A regény az írói vallomás szerint „egymásba szövi a spekulációkat, az emlékeket, a tényeket és a képzeletet”.

AA: Megjeleníti a régió kulináris gazdagságát, sajátos természeti szépségét, flóráját, faunáját, amelyben kitüntetett szerephez jutnak az eredeti kiadás borítóját is díszítő madarak. Szinte hallom Olivier Messiaen madárhangjait – amelyek nyilván nem maradhattak ki ebből a regényből –, amint az izraeli állampolgárok számára tilos, palesztin fennhatóság alá tartozó területet jelző tábla feliratából álló szövegrészt szívszorítóan követi a vonuló madárraj szabadságának képe. Ebből természetesen bomlik ki a parittyátörténeti ismertetése, amelyet éppoly természetesen követ Mitterrand francia elnök sármány-lakomájának az elbeszélése.

GyA: A legbensőségesebb csevegő hangnemben íródott anekdotikus passzusokat gyors iramban váltják tudományos, publicisztikai és hivatalos szövegek, amelyekből Közel-Kelet (és a világ) történelmének sok apró, izgalmas mozzanatára derül fény, miközben kibontakozik az izraeli zsidó és a ciszjordániai arab összefonódó története is. Mindketten elveszítik egy lánygyermeküket: Rámi lánya, Szmadar 1997 júniusában többedmagával öngyilkos palesztin merénylők robbantásának áldozata lett Nyugat-Jeruzsálemben, Basszám tízéves kislányát, Ábírt 2007 januárjában az utcán találta el egy izraeli katona gumilövedéke.

AA: Rámi és Basszám barátsága, béketörekvéseiket tápláló közös gyászuk nem egyetlen szálként fut végig a mozaikszerű narratíván, hanem inkább Wittgenstein fonál-metaforájára emlékeztető ezernyi szál fonódik össze a mélyen megrázó regényben.

GyA: Amikor a töredékeket egymás mellé illesztjük, akkor jövünk rá, hogy a teljes történetet képtelenek vagyunk összerakni. Az alaptörténet pontosan rekonstruálható ugyan, de magát az izraeli-palesztin konfliktust annál kevésbé értjük, minél több rétegét tárja fel a szerző.

AA: A lövedék útjának leírását követő szakasz a lövedék katonai becenevét rögzíti. Így McCann a részletek boncolgatásával nemcsak végtelenül épít, hanem itt például ezzel a visszás hatást kiváltó egymásra következással jelzi: ha darabokra szedjük a valóságot, torz képet kapunk.

GyA: A cím, a megszámlálható végtelen oldallal rendelkező síkidom azt az alázatos, ám mégis heroikus küzdelmet metaforizálja számomra, amelyet McCann folytat regénye tárgyával, annak elbeszélhetőségével. Vállalkozása éppoly lehetetlen, mint egy apeirogon megrajzolása.

AA: A szokatlan felépítésű regény szokatlan címe jól megragadja az emberi együttélés misztériumát. Megszámlálhatóan végtelen oldalú a címbéli sokszög, mint ahogyan megszámlálhatóan végtelen történetből épül fel a véres konfliktusokkal teli történelem. Mélyen megragadott ez a köznapi gondolkodás számára szinte értelmezhetetlen matematikai fogalom. Ha lenne végtelen időnk, végtelen töredékekkel bővíthetnénk ezt a regényt, amely leképezi a mindenséget begyűrűző létünk „szélesedő körét”, hogy az előszóban idézett Rilke-sor szavaival éljek.

GyA: A regény többször megidézi *Az Ezeregyéjszaka meséit*, amelyben Szerezádé végül kegyelmet kap a királytól, hogy aztán boldogan éljenek, amíg meg nem halnak. Ettől eltérően Colum McCann művében nincs feloldás, a regénybeli történet, amelyet képtelenség hagyományosan elmesélni, csupán töredékességében lehet felmutatni, nem jut nyugvópontba.

AA: A két kulcsjelenetet – az Ábír tarkójába csapódó lövedék útját és a Szmadar életét oltó öngyilkos merényletet – apró részletekre bontó szakaszok közötti rés megtelik a kimondhatatlan fájdalom csendjével. A számomra legfelkavaróbb szegmens az egyetlen katonai kommunikációs kifejezést tartalmazó 109-es: „Seelonce feenee”. A csendnek, a vészhelyzetnek vége. Ahogyan a két gyermek életének is.

GyA: Marad a két férfi konok barátsága, és gyászuk újból- és újbóli elmesélése, amely számukra a kiengesztelődés gyógyító erejével hat, és ráébredt arra, hogy a fal(ak) építése, az erőszak, a megszállás semmiképpen sem jelent megoldást.

AA: A párbeszéd nem könnyű. A Harcosok a Békéért legelső megbeszélésein fenntartásokkal és félelmekkel viszonyulnak egymáshoz a palesztin és zsidó résztvevők, akiket első látásra egyedül az köt össze, hogy „valaha mindkét oldal olyan embereket akart megölni, akiket nem ismertek”. A párbeszéd felvállalásával viszont ők is bejárják a „szélesedő kört”, megértik, hogy a másoknak is van családja, története, árnyéka. Mindegyiküknek a gyász ritmusára ver a szíve, miközben egymással megosztják elmondhatatlan élményeiket.

GyA: „Nem számított, hogy itt-ott széttördelte a történetet, sokkal inkább dal volt az neki..., el akart jutni a legmélyén rejlő ritmushoz” – ad hangot a narrátor Basszám gondolatainak, amikor az már sokadik éve mondja el, naponta akár többször is, hallgatóság előtt lánya történetét. Mondatai írói ars poeticaként is értelmezhetők.

AA: A fotókkal, idézetekkel, művészeti hivatkozásokkal teletűzdelt textus W. G. Sebald írástechnikáját fordítja ki. McCann darabokra töri a személyes és közösségi emlékezetet, amelynek sok apró részlete Sebald regényeiben egyetlen összefüggő építménnyé szerveződik.

GyA: A regény többször is felidézi a Jeruzsálemben ellátogató, már vak Borgesről szóló anekdotákat. Az egyikben az argentin író katedrálisként, mecsetként hivatkozik *Az Ezeregyéjszaka meséire*, amely McCann korokon, történelmi időkön átívelő könyve számára mintaként szolgált. Tekinthetünk úgy az *Apeiogonra*, mint szakrális épületre, amelynek szépséges arányaira fittyet hányva ott magasodik egy másik reprezentatív építmény, az izraeli palesztin területeket körülvé, olykor falvakat, utcákat, házakat, kerteket kettévágó hírhedt Fal. McCannt szinte hipnotizálja a látványa, nem tud betelni vele, szöveggel és képpel betöltött, borzongató műalkotásként értelmezi. Főleg a betlehemi 300-as ellenőrzőpont közelében levő falszakasznál időz sokat, amely a turisták között talán a legnépszerűbb, az

ott található Banksy-graffitik miatt. Az egyik fejezetben a falról származó feliratokat egymás alá másolja, felerősítve azok groteszk hatását. Így lesz a szöveg térré, majd a tér szöveggé.

AA: A térszöveg több korszakot és helyet lefedő mozaikdarabkái pedig egyszerre keltik a bizarr töredezettség és megnyugtató összefüggés érzetét – éppen úgy, mint a körülöttünk és bennünk lévő világ.

Kovács András Ferenc

(1959 – 2023)

KAZINCZY UTCA 22

padlásra menne gyermeked //////////
kiszámolósdit dűnnyög el
isten lehetne még szegény //////////
győz majd a rossz s a jó lakol –
kitörte minden tejfogát //////////
rablópandúrként sejtí már
papírsárkánnyal társalog //////////
a pince mélyén gyermeked

a lépcsőházban gyermeked //////////
frissen síkált cementre dől
korláton csúszkál mint a fény ////
kilincsek zárok fénylenek
hárfázik barna rácsokon //////////
bűgőcsigákról álmodoz
tanulja már a rettegést //////////
a lépcsőházban gyermeked

padlásra készül gyermeked //////////
hasadt fakarddal csápolász
papírsárkánnyal mérkőzik //////////
hol üldöző hol üldözött
emelje fűtűyös félelem //////////
patkányfogókba ütközik
segítse fázós félhomály //////////
a pince mélyén gyermeked

a pince mélyén gyermeked //////////
poros gerendán vágtat el
saját árnyékához lapul //////////
kémények közt a szürkület
lesen lopózó indián //////////
vértetse pernye és hamu
lélegző kő a fal tövében //////////
padlásra készül gyermeked

a lépcsőházban gyermeked //////////
bágyasztja pisla lámpafény
kis hátitáskán üldögél //////////
párkányra karcos névjegyet
kizárta önként önmagát //////////
kiszáll az esti ablakon
magára néz a kulcslyukon //////////
a lépcsőházból gyermeked

a pince mélyén gyermeked //////////
papírsarkánnyá változott
hazudja már mi jó s mi rossz – ///
kitörte isten tejfogát
bújócskát játszik egymaga //////////
nem védi padlás – pince sem
rejtőzködésben is hunyó //////////
holtában lesz csak nagykorú
///////// BORÍTSD BE BOLDOG ÉRTELEM //////////

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,
Bethlen Gábor Alap,
Petőfi Kulturális Ügynökség – Magyar Kultúráért Alapítvány

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl, valamint a <https://www.lato.ro/elofizetesek> oldalon.

ISSN 1220-5982